

Turkiet och Nato

Inrikespolitiska strömningar och
säkerhetspolitiskt agerande 1952-2023

Marianna Serveta, Aras Lindh

Marianna Serveta, Aras Lindh

Turkiet och Nato

Inrikespolitiska strömningar och
säkerhetspolitiskt agerande 1952-
2023

Titel	Turkiet och Nato – Inrikespolitiska strömningar och säkerhetspolitiskt agerande 1952-2023
Title	Turkey and NATO – Domestic political currents and security policy action 1952-2023
Rapportnr	FOI-R--5512--SE
Månad	Mars
Utgivningsår	2024
Antal sidor	78
ISSN	1650-1942
Uppdragsgivare	Försvarsdepartementet
Forskningsområde	Säkerhetspolitik
FoT-område	Inget FoT-område
Projektn	A12402, A12404
Godkänd av	Malek Finn Khan
Ansvarig avdelning	Försvarsanalys

Bild: Shutterstock och Getty Images

Detta verk är skyddat enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, vilket bl.a. innebär att citering är tillåten i enlighet med vad som anges i 22 § i nämnd lag. För att använda verket på ett sätt som inte medges direkt av svensk lag krävs särskild överenskommelse.

This work is protected by the Swedish Act on Copyright in Literary and Artistic Works (1960:729). Citation is permitted in accordance with article 22 in said act. Any form of use that goes beyond what is permitted by Swedish copyright law, requires the written permission of FOI.

Sammanfattning

Den här studien syftar till att öka förståelsen för Turkiet som aktör i förhållande till Nato. Det gör den genom att undersöka vilken påverkan tre framträdande inrikespolitiska strömningar – västerländsk orientering, nationalism och islamism – har haft på Turkiets agerande i relation till ett antal säkerhetspolitiska händelser som har varit eller är av betydelse för Nato. Dessa händelser täcker in perioden från att Turkiet blev Nato-medlem på 1950-talet fram till och med 2023. Händelserna delas in i tre övergripande epoker, som i sin tur baseras på politiska förändringar som är centrala för den politiska utvecklingen i Turkiet.

Studien finner att Turkiet, i relation till Nato, var en hängiven allierad under de första decennierna, i denna studie 1952-1980. Utrikespolitiken var i allt väsentligt västerländskt orienterad, präglad av kemalistisk nationalism. Med tiden, och särskilt efter militärkuppen 1980, växte islamistiska rörelser sig allt starkare i Turkiet, vilket drev de alltmer disparata nationalistiska krafterna i en mer konservativ riktning. Det påverkade i sin tur Turkiets utrikes- och säkerhetspolitiska fokus som i större utsträckning riktades mot den muslimska världen. Under studiens andra epok, 1980-2002, började Turkiets egna geopolitiska aspirationer att få större betydelse för landets utrikespolitik än dess hängivenhet till det samlade Väst, vilket gjorde Turkiet till en alltmer aktiv och framåtlutad aktör inom Nato. Emellertid överlappade Turkiets och Natos intressen under denna epok, vilket innebar att eventuella spänningar uteblev. I studiens sista epok, 2002-2023, som inbegriper den period som det nuvarande regeringspartiet AKP innehaft regeringsmakten, märks en tilltagande pragmatism där Turkiets agerande i relation till Nato alltmer bygger på politiska strategier där Nato i allt väsentligt blir ett verktyg för att få genomslag för Turkiets egna intressen. För att uppnå detta kan regeringen luta sig mot idéer som är kännetecknande för såväl västerländsk orientering, nationalism som islamism, beroende på vilken som passar vid varje given tidpunkt. Annorlunda uttryckt kan Turkiet, baserat på dess agerande under den sista epoken, förstås som en alltmer autonom allierad.

Nyckelord: Turkiet, Nato, inrikespolitiska strömningar, västerländsk orientering, nationalism, islamism, kemalism, USA, EU

Summary

This study aims to increase the understanding of Turkey as an actor in relation to NATO. It does so by examining the influence of three prominent domestic political currents –Western orientation, nationalism, and Islamism– on Turkey's actions concerning several security policy-related events that have been or are significant for NATO. These events cover the period from Turkey's accession to NATO in the 1950s up to 2023. The events are distributed in three overarching epochs, which in turn are based on political changes that are central for political developments in Turkey.

The study finds that Turkey was a dedicated ally of NATO during the initial decades, in this study 1952-1980. Turkish foreign policy was essentially oriented towards the West, influenced by Kemalist nationalism. Over time, and especially after the military coup in 1980, Islamist movements in Turkey grew stronger, pushing the increasingly disparate nationalist forces in a more conservative direction. This, in turn, affected Turkey's foreign and security policy focus, which increasingly turned towards the Muslim world. During the study's second epoch, 1980-2002, Turkey's own geopolitical aspirations began to play a greater role in the country's foreign policy than its dedication to the West, making Turkey a rather active ally within NATO. However, since NATO's and Turkey's interests overlapped during this epoch, tensions could be avoided. In the study's final epoch, 2002-2023, encompassing the period during which the current ruling party, AKP, has held power, a growing pragmatism is evident, where Turkey's actions in relation to NATO increasingly rely on political strategies where NATO becomes a tool to advance Turkey's own interests. To achieve this, the government leans on ideas that are central for the three political currents, Western orientation, nationalism, and Islamism, interchangeably. In other words, and concerning NATO, based on its actions in the final epoch, Turkey can be understood as an increasingly autonomous ally.

Keywords: Turkey, NATO, domestic political currents, Western orientation, nationalism, Islamism, kemalism, USA, EU

Förord

Denna studie är resultatet av ett samarbete mellan FOI-projekten Nordeuropeisk och transatlantisk säkerhet (NOTS) och Mellanöstern. NOTS studerar på uppdrag av Försvarsdepartementet fortlöpande den säkerhets- och försvarspolitiska utvecklingen i Nordeuropa, inklusive relevanta länder och organisationer. Mellanösternprojektet studerar den säkerhetspolitiska utvecklingen i och kring Mellanöstern, Nordafrika och östra Medelhavet.

Inför Sveriges medlemskap i Nato har behovet av att förstå våra framtida allierade ökat. Ett av de intressantaste länderna är Turkiet. Denna rapport bidrar till att fördjupa förståelsen av landet och dess säkerhetspolitiska agerande från att det blev medlem i Nato 1952 fram till 2023. Det finns flera sätt att förstå Turkiet som Nato-medlem och under kommande år ämnar FOI att bygga ytterligare kunskap på området.

Författarna vill tacka de personer som har bidragit till genomförandet av studien. Ett särskilt tack riktas till Michael Jonsson och Paul Levin som granskat tidigare utkast av rapporten, till Albin Aronsson och Erika Holmquist för stöd, samt till Karin Blext som ansvarat för layouten.

Stockholm, mars 2024

Eva Hagström Frisell, projektledare NOTS
Erika Holmquist, projektledare Mellanösternprojektet

Innehållsförteckning

1	Inledning	7
1.1	Syfte och frågeställning	7
1.2	Teori och metod.....	8
1.3	Struktur och disposition	12
2	Politiska strömningar	13
2.1	Bakgrund.....	13
2.2	Västerländsk orientering.....	15
2.3	Islamism.....	17
2.4	Nationalism	18
2.5	Synteser och spänningar mellan strömningarna.....	21
3	1952-1980: En hängiven allierad	24
3.1	Turkiet i kontext	24
3.2	Bagdadpakten och Suezkrisen.....	27
4	1980-2002: En framåtlutad allierad	31
4.1	Turkiet i kontext	31
4.2	Bosnien och Hercegovina.....	34
4.3	Kosovo	38
5	2002-2023: En autonom allierad?	43
5.1	Turkiet i kontext	43
5.2	Afghanistan	48
5.3	Libyen	52
5.4	Syrien.....	57
6	Sammanfattning och slutsatser	63
6.1	Tolkningsram	65
6.2	Framåtblickande reflektioner och framtida forskning	66
7	Referenser	68

1 Inledning

Alltsedan Turkiet blev medlem i Nato 1952 har landet betraktats som en nyckelaktör inom alliansen, särskilt på grund av landets geostrategiska läge och militära styrka. Under kalla krigets bipolära världsordning var Turkiet en aktiv medlem som bidrog till att säkra alliansens syften och mål. I takt med en framväxande multipolär världsordning, sammanflätad med globala politiska och ekonomiska ömsesidiga beroenden, har relationen mellan Turkiet och Nato emellertid blivit föremål för ökade spänningar. Utöver internationella händelseutvecklingar har relationen även påverkats av inrikespolitiska förhållanden. Ibland är det svårt att förstå hur politiska krafter i Turkiet, som till synes står långt ifrån varandra, kan utveckla samarbeten. Att förstå vad som formar Turkiets prioriteringar är centralt för att kunna förutse och hantera framtida geopolitiska spänningar. En ansträngd relation mellan Turkiet och Nato påverkar dessutom alliansens sammanhållning och förmåga att agera enhetligt i internationella frågor. I ljuset av Sveriges Nato-inträde är detta även av betydelse för svensk utrikes-, säkerhets- och försvarspolitik.

Inom forskningslitteraturen framhävs i regel två övergripande faktorer till varför Turkiet sökte sig till Nato. Å ena sidan framhålls närmandet till Nato som ett resultat av strukturella faktorer, som ett sätt att skaffa säkerhetsgarantier gentemot ett alltmer aggressivt Sovjetunionen. Å andra sidan beskrivs det som ett uttryck för den västligt inriktade politik som kännetecknar kemalismen, den statliga doktrin som utvecklades av republikens grundare, Mustafa Kemal Atatürk, i samband med det moderna Turkiets bildande. Sett över tid kan Turkiets agerande gentemot Nato framstå som motsägelsefullt, och det finns flera tänkbara förklaringar kring vad som driver det turkiska agerandet. De senaste åren har Turkiet utvecklat en särskild relation till Ryssland, till synes driven av ömsesidiga intressen. Samtidigt innebär det turkiska regeringspartiet AKP:s makt dominans i turkisk politik att det politiska arvet efter Atatürk utmanas allt mer. Ett sätt att förstå Turkiet som allierad över tid är att betrakta det turkiska agerandet som ett resultat av en spänning mellan olika politiska strömningar på hemmaplan. Med politisk strömning avses här en samling aktörer, främst politiska partier men även intresseorganisationer, som har liknande uppfattning om nationell identitet och en gemensam bild av vad för land Turkiet ska vara.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med denna studie är att öka förståelsen för Turkiet som aktör i förhållande till Nato. Detta görs utifrån perspektivet att Turkiets utrikespolitik är kopplad till inrikespolitiska föreställningar om nationell identitet och att det råder spänningar

dem emellan.¹ Studiens författare avser studera hur tre dominerande politiska strömningar, västerländsk orientering, islamism och nationalism, har påverkat Turkiets agerande inom ramen för sex säkerhetspolitiska händelser som är av särskild betydelse för Nato. Målsättningen är att studien ska erbjuda ett verktyg för att kunna analysera Turkiets agerande och därmed stärka förståelsen för Turkiet som Nato-allierad.

Studien leds av följande forskningsfråga: Hur har inrikespolitiska strömningar i Turkiet påverkat landets agerande i relation till sex säkerhetspolitiska händelser?

1.2 Teori och metod

Det finns många tillvägagångssätt för att förstå hur en stat agerar utrikespolitiskt. Ett sätt att studera frågan är att anlägga ett konstruktivistiskt perspektiv, vilket är utgångspunkten för den här studien.² Kännetecknande för den konstruktivistiska skolan är att den lägger betydande vikt på drivkrafter på nationell nivå som går att härleda till idémässiga faktorer. Konstruktivistiska studier menar bland annat att faktorer som regimtyp, institutioner, identitet och kultur i stor utsträckning påverkar staters ageranden. En stat ska med andra ord inte nödvändigtvis förstås som en enhetlig, rationell aktör med en fast agenda. En stats politik bör även förstås som ett resultat av att politiska aktörer agerar utifrån idéer, identitet och normer som i sin tur ger upphov till intressen och strategier.³ De idémässiga faktorerna kan ha både normativa och instrumentella dimensioner.⁴ Även om strukturella och materiella variabler är betydelsefulla för att förklara politiska skeenden måste även de idémässiga variablerna vägas in.⁵

I denna studie behandlas tre politiska strömningar: västerländsk orientering, islamism och nationalism. I den forskningslitteratur som utgår från ett konstruktivistiskt perspektiv framhålls ofta just dessa strömningar som grundläggande för att förstå och förklara vad som driver turkiskt utrikes- och säkerhetspolitiskt agerande. Yavuz (1998) menar exempelvis att det nationella intresset, som driver agerandet,

¹ Se t.ex. Hintz, Lisel (2016) "Take it outside! National identity contestation in the foreign policy arena", *European Journal of International Relations*, Vol. 22(2), s. 335-361; Kösebalaban, Hasan (2011) *Turkish foreign policy: Islam, nationalism and globalisation*. Palgrave MacMillan: New York.

² De vanligaste IR-teorierna är realism, liberalism och konstruktivism. Litteraturen om dessa teorier är gedigen men lämnas utanför den här studien. För en introduktion till detta forskningsfält, se t.ex. Gustavsson, Jakob et al. (2021) *Internationella relationer*. Studentlitteratur AB: Lund.

³ Hudson, Valerie (2005) "Foreign policy analysis: Actor specific theory and the ground of international relations", *Foreign Policy Analysis*, Vol. 1, s. 1-30.

⁴ Ruggie, John Gerard (1998) "What makes the world hang together? Neo-utilitarianism and the social constructivist challenge", *International Organization*, Vol. 52 (4), s. 878.

⁵ Uzer, Umut (2021) "Making sense of Turkish foreign policy: What can international relations theory offer?" *The Review of International Affairs*, Vol. 72(1181), s. 5.

uppstår i mötet mellan olika idéer om landets nationella identitet.⁶ De idéer som genomsyrar respektive strömning är inte nödvändigtvis ömsesidigt uteslutande och vid överlappningar, såsom exempelvis Kösebalaban (2011) påvisar, kan det uppstå både spänningar och synteser. Kösebalaban anser att olika identitetsgrupper tolkar omvärlden på olika sätt, vilket leder till att grupperna utvecklar olika uppfattningar om vad som utgör hot mot ett land och därmed även vad regeringar bör prioritera för att garantera landets säkerhet.⁷ Hintz (2016) är inne på samma spår och menar att det finns en direkt länk mellan turkisk utrikespolitik och inrikespolitiska föreställningar om nationell identitet. Identitetsgrupperna har benämnts på olika sätt av olika forskare. Hintz pekar ut pan-turkisk nationalism, västlig liberalism, republikansk nationalism och osmansk islamism som centrala identitetsgrupper.⁸ Bozdağlıoğlu (2003) menar istället att turkiska utrikespolitiska preferenser formas ur samspelet mellan tre centrala element, ett nationalistiskt (eng. *turkishness*), ett islamistiskt och ett europeiskt, som tillsammans utgör landets identitet.⁹

I denna studie betraktas politiska partier som de främsta bärarna för de centrala idéerna inom respektive politisk strömning, men intressegrupper nämns också ibland. De politiska strömningarna är inte statiska och dess innehåll, både idémässigt och aktörmässigt, kan förändras över tid och beroende på sammanhang. Det är också viktigt att understryka att de politiska strömningarna kan fylla olika funktioner för olika partier. Det är möjligt att vissa politiska aktörer bär på en övertygelse om en strömnings idéer och i någon mening har internaliserat dessa, medan andra använder dem på ett mer instrumentellt sätt i syfte att bygga legitimitet eller öka chanserna att få politiskt genomslag. De politiska strömningarna presenteras mer ingående i kapitel 2.

1.2.1 Analysverktyg

I syfte att förstå hur spänningar mellan de politiska strömningarna tar sig uttryck använder vi oss i kapitel 3-5 av en modell enligt figur 1. Modellen kan med fördel betraktas som ett analysverktyg för att studera hur relevanta aktörer, i vårt fall partier, förhåller sig till såväl varandra som de politiska strömningarna. Genom att placera ut de främsta partierna i modellen synliggörs var det kan uppstå konflikter men även vilka olika former av samarbeten som på förhand kan framstå som osannolika. Det är värt att påminna om att det även kan förekomma spänningar inom respektive cirkel. Ett politiskt parti som placeras i cirkeln "västerländsk orientering" behöver till exempel inte per automatik vara positivt inställt till Nato.

⁶ Yavuz, Hakan (1998) "Turkish identity and foreign policy in flux: The rise of neo-Ottomanism", *Critique: Journal for Critical Studies of the Middle East*, Vol. 7(12), s. 19-41.

⁷ Kösebalaban, Hasan (2011) *Turkish foreign policy: Islam, nationalism and globalisation*. Palgrave MacMillan: New York, s. 1-24.

⁸ Hintz, 2016, s. 335-361.

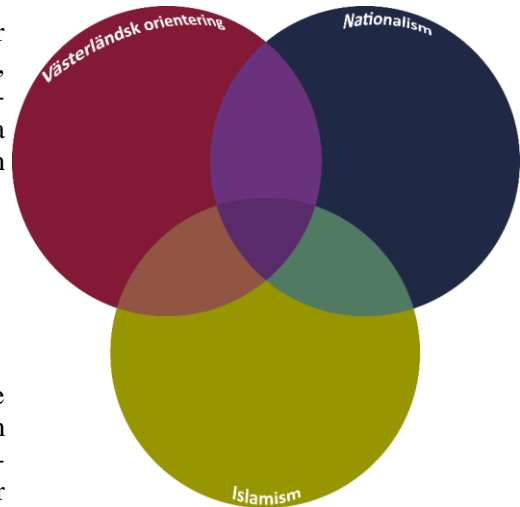
⁹ Bozdağlıoğlu, Yücel (2003) *Turkish foreign policy and Turkish identity: A constructivist approach*. Routledge: New York, s. 162.

Modellen fångar heller inte en mer traditionell höger-vänsterskala eller, för den delen, en GAL-TAN-dimension.¹⁰ Däremot kan den åskådliggöra hur olika partier positionerar sig och var tonvikten finns i turkisk politik.

1.2.2 Genomförande, urval och avgränsningar

Denna studie kommer att närmare undersöka Turkiets agerande inom ramen för sex olika säkerhetspolitiska händelser. Händelserna skiljer sig åt sinsemellan vad gäller tidsomfattning, karaktär och graden av Nato-deltagande men har gemensamt att de inbegriper turkiskt agerande i sammanhang som är av särskild betydelse för alliansen eller centrala medlemmar av den. Följande sex händelser undersöks i studien:

Figur 1: Analysverktyg

1. *Bagdadpakten och Suezkrisen*. Studien inleds med att undersöka Turkiets agerande i samband med Bagdadpakten 1955 och Suezkrisen 1956. Dessa två händelser kan betraktas som sammanflätade eftersom de utspelar sig nära i tid och gemensamt skildrar Turkiets agerande i relation till tongivande Natomedlemmar under den tidpunkt som Turkiet upptogs som medlem i alliansen.
2. *Bosnien och Hercegovina*. Den andra händelsen som den här studien fokuserar på utgår ifrån Turkiets engagemang i anslutning till kriget i Bosnien och Hercegovina 1995.
3. *Kosovo*. Den tredje händelsen består av Turkiets agerande under Kosovokriget 1998-1999.
4. *Afghanistan*. Den fjärde händelsen uppehåller sig kring Natos insats i Afghanistan. Eftersom afghanistaninsatsen spänner över en lång period fokuserar studien i huvudsak på turkiska perspektiv kring den egna rollen i Afghanistan.
5. *Libyen*. Den femte händelsen består av Turkiets agerande vid Natos intervention i Libyen 2011.

¹⁰ GAL-TAN står för *Green, Alternative and Liberal* samt *Traditional, Authoritarian* och *Nationalist* och är en vanligt förekommande flerdimensionell skala för att analysera politiska partier.

6. *Syrien*. Den sjätte och sista händelsen utgörs av kriget i Syrien med start 2011. Eftersom kriget spänner över ett decennium gör den här studien nedslag i två skeenden som illustrerar Turkiets agerande och som därmed bidrar till förståelsen för Turkiet som allierad. Dessa är: 1) de omständigheter som låg till grund för Turkiets beslut att kräva den syriske presidenten Bashar al-Assads avgång samt 2) faktorer som låg till grund för Turkiets beslut att genomföra militära interventioner på syriskt territorium.

Under varje händelse redogör studien för a) en kortare presentation av den aktuella kontexten och betydelsen för Turkiet och Nato samt b) en redogörelse för hur de inrikespolitiska strömningarna kom till uttryck, följt av en analys av det turkiska agerandet i relation till dessa strömningar.

I genomförandet av detta fokuserar studien på vad författarna menar utgör de största och mest representativa uttrycken för Turkiets agerande. Vad för slags uttryck som blir föremål för studien kan således skilja sig åt beroende på sammanhang och vilken betydelse en enskild händelse har.

Materialet består av såväl primär- som sekundärkällor. Detta inbegriper både officiella dokument och uttalanden från statliga företrädare, med särskilt fokus på parlamentsdebatter, samt akademiska artiklar och journalistisk rapportering. Här ingår också politiska utspel, ställningstaganden och beslut, samt diverse uttryck för diplomatiska förbindelser med andra stater. Sammantaget syftar detta till att fånga vilka inrikespolitiska aspekter som påverkar det turkiska agerandet i de sex studerade händelserna.

Den här studien har för avsikt att ge en översiktlig förståelse för Turkiet som Nato-aktör och ska således inte tolkas som en uttömmande redogörelse i frågan. Studien applicerar två större urval och avgränsningar:

1. Studien betraktar partier som primära representanter för de politiska strömningarna. Historiskt sett är det någon eller flera av idéerna inom dessa strömningar som partierna utgår ifrån för att motivera och legitimera sin politik. Det finns också ett betydande antal intressegrupper som stödjer partierna och sällar sig till någon av strömningarna, men för att studien ska vara genomförbar i det här formatet nämns och diskuteras de endast i mindre utsträckning.
2. Studiens urval av händelser baseras på författarnas bedömning av deras relevans samt hur representativa de är för att illustrera spänningen mellan olika politiska strömningar. Den övergripande målsättningen har varit att välja händelser som varit av särskild betydelse för Nato, även om Nato självt inte alltid varit en aktiv part i respektive händelse. Det är möjligt att ett annat urval hade kunnat ge ett annat utfall. En annan begränsande faktor har varit att antalet relevanta händelser och/eller Nato-insatser har varit mycket begränsat i perioder. Det är en bidragande faktor till varför studien inte innehåller några händelser från Suezkrisen

på 1950-talet fram till insatsen i Bosnien och Hercegovina i början av 1990-talet. En händelse som vi aktivt har utelämnat är Turkiets invasion av Cypern. Även om händelsen var viktig för Turkiet så menar författarna att den trots allt var av begränsad betydelse för Nato. Alliansen intog en neutral hållning i frågan med syftet att undvika att involveras i en sammanstötning av intressen mellan Natomedlemmarna Turkiet och Grekland.¹¹ Effekterna av invasionen för Natos del var dessutom indirekta, vilket kan jämföras med fallet Syrien då det påverkade Natos intressen i vidare mening.

1.3 Struktur och disposition

I studien delas perioden som Turkiet har varit medlem i Nato upp i tre övergripande epoker. Syftet är att underlätta framställningen av empirin, ge en tydligare inramning samt underlätta en generalisering över tid. Den tidsmässiga indelningen markeras av större politiska förändringar i landet och motiveras med att de inom forskningslitteraturen om turkisk politik anses ha spelat stor roll för den politiska inriktningen, vilket även överensstämmer med studieförfattarnas förståelse av landet. Den första epoken sträcker sig från att Turkiet upptogs som fullvärdig medlem av Nato 1952 fram till militärkuppen i landet 1980. Den andra epoken inbegriper tiden mellan militärkuppen 1980 fram till 2002. Den tredje epoken omfattar de dryga två decennier som AKP har innehaft regeringsmakten, från 2002 till 2023.

Kapitelindelningen är ett resultat av studiens analytiska ramverk, teoretiska utgångspunkter och metod. Det andra kapitlet erbjuder en kort bakgrund som sätter de inrikespolitiska strömningarna i ett historiskt sammanhang, samt redogör för strömningarnas relevans och innehåll. Kapitel tre, fyra och fem utgör studiens empiri. De presenterar och analyserar olika illustrativa uttryck för Turkiets agerande inom ramen för de sex händelserna i linje med studiens frågeställning. I kapitel sex presenteras studiens slutsatser. För att underlätta läsningen inkluderas i detta kapitel en tolkningsram som sammanfattar strömningarnas påverkan på turkisk utrikespolitik. Kapitlet avslutas med några framåtblickande reflektioner samt förslag på framtida forskning.

¹¹ Se t.ex. Kassimeris, Christos (2010) "NATO and the Aegean disputes", *Defence and Security Analysis*, Vol. 24(2), s. 168, 176.

2 Politiska strömningar

2.1 Bakgrund

I denna studie betraktas politiska strömningar som kluster av idéer om Turkiets identitet som finns i landet, där politiska partier är de främsta representanterna. De tre strömningarna – västerländsk orientering, islamism och nationalism – har inte uppstått ur ett vakuum, utan har gemensamt att de på olika sätt förhåller sig till historiska omständigheter, idémässiga gods och maktstrukturer i landet. De främsta exemplen på detta är Turkiets osmanska arv, den officiella statsideologin kemalismen samt militärens roll som maktfaktor under stora delar av 1900-talet. Innan studien redogör för de centrala idéerna inom respektive strömning, följer här en kortare historisk återblick i syfte att sätta de tre strömningarna i ett sammanhang.

Osmanska riket, från slutet av 1200-talet fram tills republiken grundades 1923, var en turkisk islamisk stormakt, som när riket var som störst sträckte sig över stora delar av sydöstra Europa, Centralasien, Mellanöstern och Nordafrika. I takt med militära nederlag och krympande territorier öppnade det osmanska riket framåt slutet av 1800-talet upp sig mot Väst för att importera teknologi i syfte att modernisera den osmanska armén. I och med detta importerades även modernistiska idéer kring det politiska och sociala livet, vilket så småningom tvingade den osmanska eliten att genomföra ett antal reformer och skapa nya institutioner.¹² Här uppstod en spänning mellan å ena sidan västliga influenser och å andra sidan det osmanska rikets förhållningssätt till islam som utgjorde basen för dess legitimitet och kärnan för folkets identitet. Denna spänning gav upphov till en mer intensifierad form av islamism, som den osmanska eliten hoppades skulle bidra till att konsolidera rikets territoriella gränser.¹³ Denna ansats hade emellertid begränsad framgång, och det faktum att idéer om nationalism och liberalism hade fått fäste i den multietniska och multireligiösa befolkningen bidrog till att riket försvagades och så småningom upplöstes efter första världskriget.¹⁴

Under ledning av den turkiska republikens grundare Mustafa Kemal Atatürk genomfördes ett omfattande arbete för att bryta med landets osmanska förflutna. Atatürk sammanfattade sina idéer i en egen ideologi, kemalismen, som är officiell statsideologi i Turkiet och består av sex pelare: (tur. *Altı Ok*¹⁵) republikanism, populism, nationalism, laicism (tur. *Laiklik*, dvs. att staten inte ska styras av

¹² För mer information om Tanzimat-reformerna, se t.ex. Kadioğlu, Ayşe (1996) "The paradox of Turkish nationalism and the construction of official identity", *Middle Eastern Studies*, Vol. 32(2), s. 177-193.

¹³ Detta var fallet särskilt under Abdulhamid II, som styrde Osmanska riket under perioden 1876-1909.

¹⁴ Bozdağlıoğlu, 2003, s. 41, 42.

¹⁵ De sex pelarna kommer även till uttryck i det republikanska folkpartiet CHP:s flagga.

religiösa institutioner), statism (tur. *devletçilik*, med betoning på statens auktoritet och förmåga att leda samhällsutvecklingen) samt reformism.

Under Atatürks ledning genomförde Turkiet omfattande moderniseringsreformer. Det som tidigare var ett kalifat skulle istället bli en nationalstat av västerländskt mått. Den nationalistiska pelaren inom kemalismen kom därför att fungera som ett verktyg för att försöka assimilera den heterogena befolkningen inom ramen för en enhetlig turkisk nation.¹⁶ I syfte att kontrollera islamismen och sekularisera landet inrättade staten Diyanet, ett särskilt direktorat för religiösa frågor som bestämde villkoren för landets religiösa företrädare.¹⁷ "Fred hemma, fred i världen" är ett känt citat som fångar Atatürks övergripande utrikespolitiska prioriteringar och som kan sammanfattas i två principer: 1) västerländsk orientering och 2) en neutralitetspolitik i syfte att konsolidera landets gränser.¹⁸ Det senare gav upphov till det som ofta kallas för principen om icke-ingripande, som syftar till att Turkiet ska undvika att dras in i konflikter med länder i dess närområde.¹⁹ Dessa två principers betydelse har emellertid successivt minskat under denna studies epoker.

Atatürk var arméofficer och en del av motståndsrörelsen mot Greklands annektering av västra Anatolien, emot armenisk och kurdisk självständighet samt emot den gamla osmanska eliten, och lyckades vinna den turkiska militärens lojalitet.²⁰ När republiken grundades fick militären rollen som garant för kemalismen och har därefter spelat en central roll i nationsuppbyggnaden. Militären har följaktligen haft förutsättningar att kunna intervensera i den politiska sfären. Under 1900-talets senare hälft avsatte militären fyra regeringar, officiellt i syfte att säkerställa den turkiska republikens fortsatta kemalistiska inriktning. Militärens interventioner i landets politiska styrning har försvårat Turkiets demokratiseringsprocess.²¹ De senaste decennierna har dock militärens relativa makt försvagats men utan att demokratin nödvändigtvis har stärkts.²² Den nu styrande AKP-regeringen har i omgångar försökt begränsa element inom militären som partiet uppfattar som ett hot mot sitt styre, inte minst i sviterna av kuppförsoket 2016. Samtidigt har AKP

¹⁶ Yavuz, M., Hakan, (2003) *Islamic political identity in Turkey*. Oxford University Press: New York, s. 263.

¹⁷ Ulutas, Ufuk (2010) "Religion and secularism in Turkey: The dilemma of the directorate of religious affairs" *Middle East Studies*, Vol. 46(3), s. 389.

¹⁸ Yılmaz, Ömer (2014) *A Constructivist analysis of Turkish foreign policy in 1980s and 2000s: The example of Turkey-U.S. relations*, Doktorsavhandling, Siegen universitet.

¹⁹ Se t.ex. Stein, Aaron (2015) *Turkey's new foreign policy: Davutoglu, the AKP and the pursuit of regional order*. Routledge: London, s. 9.

²⁰ Se t.ex. Alaranta, Toni (2014) *Contemporary Kemalism. From universal secular humanism to extreme nationalism*. Routledge: New York, s. 22, 23.

²¹ Burak, Begüm (2011) "The role of the military in Turkish Politics: To guard whom and from what?" *European Journal och Economic and Political Studies*, Vol. 4(1), s. 146.

²² Se t.ex. V-Dem Institute (2021) *Autocratization turns viral, Democracy Report 2021*, s. 19 samt Jenkins, Gareth (2018) *Erdogan's generals: From military tutelage to a politicized military*, Middle East Institute.

genomfört betydande försvarsinvesteringar, och det är i dagsläget svårt att bedöma hur militären positionerar sig i det inrikespolitiska maktspelet.

2.2 Västerländsk orientering

De centrala aspekterna av Turkiets västerländska orientering har varit modernisering, europeisering, nära samarbete med Väst och integrering i de västerländska institutionerna. Turkiets anpassning till Väst (eng. *westernization*), som inleddes redan vid slutet av den osmanska eran, intensifierades i och med Turkiets övergång till republikanism, då den blev en uttalad del av landets identitet.²³ Idémässigt innebär landets västerländska orientering att det politiska livet byggs på principer om konstitutionalism, demokrati, liberalism, respekt för mänskliga rättigheter, samt att religion separeras från staten och begränsas till att vara en privat angelägenhet för befolkningen. I de tidiga stadierna av kemalism konkurrerade inte idén om Turkiets anpassning till Väst med landets nationalism, vilket oftare är fallet idag. Anpassning till Väst syftade istället till att nationalismen skulle stärkas genom att Turkiet skulle bli ett mäktigt och framgångsrikt land i enlighet med europeiska förebilder.²⁴ Därmed beskrev tidens framträdande teoretiker behovet för Turkiets anpassning till Väst som delvis ett kulturellt mål men kanske framförallt som det enda sättet att säkerställa landets överlevnad.²⁵

Under landets moderna historia har premisserna för landets västerländska orientering förändrats. Den västerländska orienteringen har de senaste decennierna haft två centrala, ofta motstridiga dimensioner för Turkiet. För det första strävar man inom den västerländska orienteringen efter modernisering och utveckling i enlighet med europeiska värderingar. För det andra har man haft för avsikt att anpassa Turkiet till en Nato-centrerad säkerhetsarkitektur, där militären är en viktig del. Varje Nato-medlemsstat förväntas stärka sin försvarsapparat och därmed militär, vilket också Turkiet har gjort. En alltför politiskt inflytelserik militär betraktas dock som ett problem inom ramen för Turkiets EU-process, eftersom en grundsats för liberal demokrati är politisk kontroll över statens våldsapparat. Givet militärens historiskt starka roll i Turkiet, inklusive flera interventioner i turkisk politik och de effekter detta medfört för den turkiska demokratin, har den politiska kontrollen försvårats. Detta har alltså gett upphov till den paradoxala situationen att förstärkningar av den turkiska militären,

²³ Oğuzlu, Tanık, Kibaroglu, Mustafa (2009) "Is the Westernization process losing pace in Turkey: Who's to blame?" *Turkish Studies*, Vol. 10(4), s. 577, 578.

²⁴ Uzer, Umut (2016) *An intellectual history of Turkish nationalism. Between Turkish ethnicity and Islamic identity*. The University of Utah Press: Salt Lake City, s. 100.

²⁵ Gökalp, Ziya (1968) *The principles of Turkism*. E.J. Brill: Leiden, s. 45, 46; Keyder, Çağlar (1997) "Wither the project of modernity: Turkey in the 1990s" I Kasaba, Resat och Bozdoğan, Sibel (1997) *Rethinking modernity and national identity in Turkey*. University of Washington Press: Seattle, s. 37.

möjligtvis efter uppfattade förväntningar från Nato, har i vissa fall påverkat Turkiets relation till EU i negativ riktning.²⁶

Sedan början av 2000-talet har den traditionellt kemalistiskt influerade västerländska orienteringen utmanats av AKP, som snarare vill påvisa Turkiets egen förmåga att påverka Väst och balansera mellan å ena sidan Nato och å andra sidan auktoritära maktcentra, främst men inte enbart Ryssland. Detta har i grunden påverkat premisserna för landets relation till Väst.

Det finns ett flertal politiska partier som har drivit på för en västerländsk orientering, om än utifrån olika syften och mål. I strömningen ingår såväl västerländska liberaler som republikanska nationalisterna och radikala vänsterpartier av olika slag. De främsta partierna presenteras nedan i förenklad form. Flera av partierna har under årens lopp bytt namn, ombildats och återbildats. Det finns också flera exempel på partier som stängts ned och sedan återuppstått under nya namn.

Tabell 1. De främsta partierna inom den västerländskt orienterade strömningen

Svensk översättning	Namn på turkiska	Förkortning	Verksamt
Republikanska folkpartiet	Cumhuriyet Halk Partisi	CHP	1923–
Rättvis- och utvecklingspartiet	Adalet ve Kalkınma Partisi	AKP	2001–
Demokratipartiet	Demokrat Parti	DP ²⁷	2007–
Socialdemokratiska populistpartiet	Sosyal Demokrat Halkçı Parti	SHP	1985 – 1995
Demokratiska vänsterpartiet	Demokratik Sol Parti	DSP	1985–
Folkens jämställdhets- och demokratiska parti	Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi	DEM	2012 ²⁸ –
Goda partiet	İyi Parti	İYİ	2017–

Inrikespolitiskt stöds strömningen dessutom av olika intressegrupper, av vilka militären traditionellt har utgjort den mest centrala aktören. Idéer om Turkiets västerländska orientering förs dessutom fram av flera framträdande organisationer,

²⁶ Ett exempel på en konflikt som illustrerar motstridiga intressen är Turkiets vägran att låta USA att använda sig av turkiskt territorium för invasionen av Irak 2003, se t.ex. Güvenç, Serhat, Özel, Soli (2012) "NATO and Turkey in the post-Cold War world: between abandonment and entrapment?", *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 12(4), s. 533-553.

²⁷ DP betraktas vanligen som arvtagare till Menderes Demokratiska partiet (DP) som stängdes ner 1960 till följd av militärkuppen samma år. DP:s efterträdare var Adalet Partisi (AP) som var verksamt mellan 1961-1980, då partiet återigen stängdes ner. 1983 skapades Doğru Yol Partisi (DYP) som år 2007 återtog sitt historiska namn, DP. 1997 bildade några DYP-ledamöter Demokrat Türkiye Partisi, (DTP) som var verksamt fram till 2008. ANAVATAN Partisi (ANAP) var verksamt från 1983 och fram till 2009 då den blev en del av DP. Dessa partier återkommer i kapitel 3-5.

²⁸ 2012 syftar på året HDP bildades. HDP har det senaste decenniet varit det dominerande pro-kurdiska partiet i Turkiet, och har det senaste året bytt partibeteckning till först YSP, sedan HEDEP och nu DEM. HDP var i sin tur arvtagare till en rad partier som förbjöds och/eller avvecklades, däribland DTP, DEHAP, HADEP, HEP och DEP. Alla dessa partier har gemensamt att de är sprungna ur samma rörelse.

såsom den turkiska sammanslutningen för industri- och affärsmän, TÜSİAD, samt Stiftelsen för ekonomisk utveckling (IKV). Denna strömning förstärks även genom landets interaktion med internationella aktörer såsom OSSE och Europarådet.

2.3 Islamism

Islamism som politisk strömning står i kontrast till flera av idéerna inom landets västerländska orientering. I många muslimska länder föreställer sig islamismens förespråkare att statsordningen och samhällslivet ska byggas på och ledas av gudomlig rätt (sharia). I Turkiet står däremot islamism för “en form av moral, en identitet, samt ett nät av social solidaritet”, som fäster vikt vid sedlighet och konservativa värderingar.²⁹ Dess förespråkare föreställer sig att en mer pluralistisk och inkluderande form av demokrati kan uppnås genom islamismen.³⁰ Denna strömning har ambitionen att kombinera religiösa idéer med en (neo-)liberal ekonomisk politik och förespråkar en stat som bygger på islams idéer om rättvisa.³¹ Utrikespolitiskt söker den islamistiska strömningens aktörer att integrera ett inflytelserikt Turkiet med den muslimska världen.³²

Under republikens första decennier var islamismen överlag en tillbakatryckt strömning som ofta karaktäriserades som ett hot mot statens officiella ideologi.³³ Från 1970-talet fick islamistiska rörelser allt starkare fäste men lyckades inte få politiskt inflytande förrän på 1980- och 1990-talen. Necmettin Erbakan beskrivs ofta som den politiska islamismens gudfader i Turkiet. Flera politiska partier som gett uttryck för islamisk identitet i den politiska sfären har varit sprungna ur Erbakans rörelse Nationella utblick (tur. *Milli Görüş Hareketi*).³⁴ Den politiska makt som islamistiska partier stegvis skaffade sig från 1970-talet och framåt konsoliderades 1995 under partiet *Refah* (RP, sve. Välfärdspartiet), som blev första religiösa parti att lyckas bilda regering. Även om militären tvingade bort RP från makten 1997 fortsatte islamistiska grupper att utöva inflytande, framför allt riktat mot diverse center- och högerpartier.

Under Turkiets historia har det funnits flera partier som på olika sätt kunnat betecknas som islamistiska. De främsta partierna presenteras i tabellen nedan.

²⁹ Yavuz, M., Hakan (2012) “Ethical not Shari’a Islam: Islamic debates in Turkey”, *The review of faith and international affairs*, Vol. 10(4), s. 30.

³⁰ Yavuz 2003, s. 4.

³¹ Ibid, s. 6, 81.

³² Kösebalaban 2011, s. 8.

³³ Ibid, s. 63.

³⁴ Om Milli Görüş se t.ex. Ertürk, Ömer (2022) “Anatomy of political Islam in Republican Turkey: The Milli Görüş movement as a legacy of Naqshbandism”, *Contemporary Islam*, Vol. 16, s. 295-320.

Flera av partierna har under tiden ombildats och det finns även exempel på partier som har stängts ned och återuppstått under nytt namn.

Tabell 2. De främsta partierna inom den islamistiska strömningen

Svensk översättning	Namn på turkiska	Förkortning	Verksamt
Välfärdspartiet	Refah Partisi	RP ³⁵	1983–1997
Nya välfärdspartiet	Yeniden Refah Partisi	YRP	2018–
Lycksalighetspartiet	Saadet Partisi	SP	2001–
Stora enighetspartiet	Büyük Birlik Partisi	BBP	1993–
Partiet för den fria saken	Hür Dava Partisi	HÜDA PAR	2012–
Rättvise- och utvecklingspartiet	Adalet ve Kalkınma Partisi	AKP	2001–

I RP:s fotspår har AKP kommit att bli den främsta representanten för politisk islam i Turkiet, och partiet har dessutom haft ambitionen att leda de troendes islamiska församling (umma).³⁶ Inrikespolitiskt förstärks den islamistiska strömningen av olika intressegrupper, vilka även konkurrerar med varandra om innehåll och inriktning. Bland dessa grupper finns sufiska ordar och islamistiska intellektuella kretsar, såsom Nur-rörelsen varifrån Fethullah Gülens rörelse inspirerats.³⁷ Det finns även organisationer som exempelvis sammanslutningen för oberoende industri- och affärsmän, MÜSİAD, Arbetarfackens konfederation för arbetarrättigheter (HAK-İŞ) samt stiftelsen för humanitärt bistånd, İHH (İHH İnsani Yardım Vakfı).³⁸ Den islamistiska strömningen förstärks även genom landets interaktion med internationella aktörer, såsom den islamiska konferensorganisationen och Organisationen för ekonomiskt samarbete D-8.

2.4 Nationalism

I Turkiet utvecklades nationalismen som en följd av den som sedan länge redan slagit rot i Europa.³⁹ För Turkiet var nationalismen ett verktyg för att rädda staten och garantera dess enighet, men också en effekt av kemalismens moderniseringsförsök.⁴⁰ Pan-turanism, ideologin som bygger på strävan att politiskt och kulturellt ena alla turkfolk, spreds bland de olika folken i området efter Balkan-

³⁵ År 1997 bildades Fazilet Partisi, FP, efter att RP stängts ner. Även FP ansågs utmana konstitutionens grundläggande principer om sekularism och stängdes i sin tur ner år 2001. SP och AKP utgör dessa partiers efterträdare.

³⁶ Se t.ex. Tausch, Arno (2023) *Political Islam and religiously motivated political extremism: An international comparison*. Springer International Publishing: Cham.

³⁷ För mer om Fethullah Gülens rörelse, se kapitel 5.1. Om de olika sufiska ordarna och Nur-rörelsen se t.ex. Yavuz 2003, s. 131-205.

³⁸ Yavuz 1998.

³⁹ Sarıнай, Yusuf (1990) *Atatürk'ün millet ve milleyetçilik anlayışı*. [Ataturks förståelse av nation och nationalism] Ankara: Türk kültürünü Araştırma Enstitüsü, s. 20, 21; Uzer 2016, s. 107.

⁴⁰ Katalin Siska (2016) "Fear Not...! Turkish nationalism and the Six Arrows System – A state in search of a nation", *Hungarian Journal of Legal Studies*, Vol. 57(3), s. 279, 281, 283.

krigen (1912-1913) och gav upphov till två centrala utgångspunkter för nationalismen i Turkiet.⁴¹ Den ena fokuserade på kultur och språk, medan den andra betonade etnisk bakgrund som avgörande faktor för tillhörighet i den turkiska nationen. Eftersom Turkiet är ett multietniskt och multireligiöst land har detta gett upphov till konflikter som varar än idag, till exempel den mellan centralmakten och kurdiska PKK. Nationalismen som ideologi har utvecklats i olika riktningar, är fortsatt stark och är i olika utsträckning en viktig del av samtliga politiska strömningar i landet.⁴²

Nationalismen i Turkiet har genomgått tre övergripande faser. Från att ha varit centrerad kring den turkiska etniciteten utvecklades den stegvis till en medborgersk version, där alla icke-turkiska språkiga muslimer kunde bli en del av nationen om de assimilerades i den turkiska kulturen.⁴³ Med tiden har nationalismen utvecklats i en alltmer konservativ riktning, där religiösa värderingar spelar en allt viktigare roll.⁴⁴ Denna utveckling har emellertid inte skett linjärt, utan olika nationalistiska rörelser har varit i ständig konkurrens under landets historia.

Inom kemalismen anses nationalismen vara kopplad till medborgarskapet som en avgörande faktor för turkarnas identitet. Den kemalistiska nationalismen har varit centrerad kring folken inom landets moderna gränser. Dess syfte har varit att förena medborgarna kring landets mål om modernisering och anpassning till Väst under ett turkiskt-nationalistiskt paraply.⁴⁵ CHP företräder en kemalistisk form av nationalism som överlag är västvänlig, vilket innebär att denna del av strömningen betonar vikten av att närma sig västvärlden utrikespolitiskt. Partiet kan ses som ett exempel på hur komplex och svår gränsdragningen är mellan de olika partierna, de olika politiska strömningarna och vilken utrikespolitik de borde resultera i.⁴⁶ Merparten av de andra, icke-kemalistiska, nationalistiska rörelserna har i stor utsträckning kännetecknats av en antivästlig agenda.⁴⁷ Detta illustreras i sin extremaste form av den ultranationalistiska rörelsen, vars konturer formades under mitten av 1940-talet. Det var dock inte förrän på 1960-talet då ultranationalisterna

⁴¹ Med turkfolk åsyftas en samling av olika etniska grupper, främst i Centralasien, som är turkiskspråkiga.

⁴² Se t.ex. Taşkın, Yüksel (2003) "Anti-komünizm ve Türk milliyetçiliği: Endişe ve pragmatizm" [Antikommunism och turkisk nationalism: Oro och pragmatism], *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, Cilt 4.

⁴³ Uzer 2016, s. 109.

⁴⁴ Nationalistisk konservativism (tur. *milliyetçi-muhafazakar*) inriktar sig på nationalismens islamisering. För en genomgång av denna process se Uzer 2016, s. 163-221.

⁴⁵ Cızre-Sakallıoğlu, Ümit (1994) "Kemalism, hyper-nationalism and Islam in Turkey", *History of European Ideas*, Vol. 18(2), s. 255; Katalin 2016, s. 284.

⁴⁶ Även inom CHP finns euroasiatiska rörelser med antivästlig retorik.

⁴⁷ Här åsyftas både ultranationalistiska och euroasiatiska rörelser. Det senare inbegriper såväl olika sekulära nationalistiska rörelser med euroasiatisk inriktning (*Ulusalçıs*) som etno-nationalistiska, idealistiska rörelser (*Ülkücüs*), se t.ex. Kınıklıoğlu, Suat (2022) *Eurasianism in Turkey*, Centre for Applied Turkey Studies, SWP, Research Paper 7.

fick politisk representation i och med bildandet av Nationella aktionspartiet (*Milliyetçi Hareket Partisi, MHP*).

Tabell 3. De främsta partierna inom den nationalistiska strömningen

Svensk översättning	Namn på turkiska	Förkortning	Verksamt
Republikanska folkpartiet	Cumhuriyet Halk Partisi	CHP	1923–
Nationella aktionspartiet	Milliyetçi Hareket Partisi	MHP	1969 – 1980, ⁴⁸ 1993–
Stora enighetspartiet	Büyük Birlik Partisi	BBP	1993–
Det goda partiet	İyi Parti	İYİ	2017–
Demokratiskt parti	Demokrat Parti	DP	2007–
Rättvise- och utvecklingspartiet	Adalet ve Kalkınma Partisi	AKP	2001–

Antivästlig ultranationalism, i sin idealistiska och etno-nationalistiska form, företräds främst av MHP. Även BBP driver en MHP-liknande ultranationalistisk agenda, men med starkare konservativa (islamistiska) drag. İYİ är ett annat nationalistiskt parti, men som till skillnad från MHP och BBP är något mindre västkritiskt och förordar dessutom en mer sekulär politik. DP kan anses företräda en mer liberal nationalism, som dock alltjämt innehåller inslag av kritik mot Väst. I AKP:s fall har nationalismen inte varit lika framträdande, även om den i regel alltid varit en integrerad del av partiets politik. Från omkring 2011 har AKP:s nationalistiska drag dessutom tagit alltmer antivästliga uttryck. Flera av de nationalistiska partierna förordar en euroasiatisk nationalistisk agenda, med fokus på ett närmande till turkfolken i Centralasien.

Inrikespolitiskt får den nationalistiska strömningen stöd från delar av landets säkerhetsapparat, samt en mångfald av intellektuella kretsar och rörelser.⁴⁹ Till dessa hör exempelvis ultranationalistiska grupper såsom Idealistiska hjärtan, mera känt som Grå vargarna (*Ülkü Ocakları*) men även kemalistiska grupper, till exempel Föreningen för ataturkiskt tänkande (ADD), som förespråkar anti-imperialism, ofta även riktad mot USA.⁵⁰ Strömningen förstärks även genom landets interaktion med internationella plattformar och aktörer. Bland dessa finns kongresserna för vänskap, broderskap och samarbete bland turkfolken (*TÜDEV*) samt internationella insatser via exempelvis den turkiska biståndsmyndigheten för samarbete och koordinering (TİKA).

⁴⁸ MHP stängdes ner i samband med militärkuppen 1980. Mellan 1983-1992 var partiet verksamt under nytt namn, Nationalistiska arbetarpartiet, och återtog sitt ursprungliga namn 1993.

⁴⁹ Kınıklıoğlu 2022, s. 15.

⁵⁰ Uzer 2016, s 123.

2.5 Synteser och spänningar mellan strömningarna

I skärningspunkten mellan de politiska strömningarnas idéer kan det uppstå både synteser och spänningar, vilket ger upphov till antingen samarbete eller konflikter mellan strömningarnas representanter, det vill säga de politiska partierna. Det kan också uppstå spänningar inom en politisk strömning. De dominerande idéer som de politiska partierna ger uttryck för betraktas här som ett resultat av spänningar och synteser, inom men framför allt mellan de politiska strömningarna.

Islamismen i Turkiet har kommit i kontakt med olika ideologiska rörelser där nationalismen har varit den mest inflytelserika. Den kemalistiska eliten utnyttjade islamismen på olika sätt för att konsolidera sin makt under perioder av inrikespolitisk kris.⁵¹ Som ett sätt att bekämpa den växande vänsterrörelsen samt kurdiska rörelser under 1970-talet, samt för att förhindra att den kemalistiska strukturen undergrävdes, började den turkiska regeringen och militären inkorporera islamismen inom statsideologin.⁵² Detta förde kemalismen och därmed den västerländskt orienterade strömningen i en mer konservativ och auktoritär inriktning.⁵³ Ett uttryck för detta var Turkiets invasion av Cypern 1974, som motiverades med en retorik präglad av såväl antikommunism som islamism och kritik mot väst.⁵⁴ Invasionen av Cypern fördjupade konflikten med Nato-medlemmen Grekland, men var vid tidpunkten av begränsad betydelse för försvarsalliansen som helhet.

Efter militärkuppen 1980 främjade den turkiska militären mer aktivt en "turkisk-islamistisk syntes" som statsunderstödd ideologi vilket gav den islamistiska strömningen mer utrymme i landets politiska och ekonomiska liv. Syntesen mellan islamism och nationalism blev ännu tydligare framåt 1990-talet, när en mer imperialistisk, av några kallad neo-osmansk, form av antivästlig nationalism återuppstod. Aktörer inom den islamistiska strömningen delade inledningsvis inte denna dels militära, dels religiösa form av nationalism. Under inledningen av 2000-talet kom den islamistiska strömningen emellertid att kännetecknas av en starkare anpassningsförmåga när AKP introducerade en liberal, västvänlig version av politisk islam.⁵⁵ I och med detta uppstod samarbetsmöjligheter mellan islamistiska och västerländskt orienterade partier, vilket skapade förutsättningar för

⁵¹ Anagnostopoulou, Sia (2004) *Τουρκικός εκσυγχρονισμός: Ισλάμ και Τουρκοκύπριοι στη δαιδαλώδη διαδρομή του Κεμαλισμού*. [Turkisk Modernisering: Islam och turkcyprioter i kemalismens labyrint]. Bibliorama: Aten, s. 64-84.

⁵² Ibid, s. 77, 78.

⁵³ Yavuz 2003, s. 64.

⁵⁴ Se t.ex. Özkan, Behlül (2015) "Making Cyprus a national cause in Turkey's foreign policy, 1948–1965", *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 15(4), s. 541–562; Moudouros, Nikos (2016) "Between anti-Westernization and Islamism: Turkey's 'Islamic' vision in Cyprus?" *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 16(2), s. 317–333.

⁵⁵ Se t.ex. Tuğal, Cihan. (2009) *Passive revolution: Absorbing the Islamic challenge to capitalism*. Stanford University Press: Redwood city.

demokratiska reformer i landet.⁵⁶ Samtidigt begränsades den kemalistiska strukturens inflytande över statsapparaten, och successivt har islamistiska partier fått mer makt och inflytande, samtidigt som den islamistiska strömningen har blivit allt mindre liberal.

Den islamistiska strömningen har för närvarande två distinkta effekter på turkisk politik. Inrikespolitiskt bidrar strömningen till att konservativa värderingar i samhället konsolideras, vilket i sin tur ökar efterfrågan på en konservativ politik. Vad gäller utrikes- och säkerhetspolitiken påverkar strömningen landets agenda i en riktning där den muslimska världen är central och betonar vikten av att Turkiet fokuserar på Balkan, Mellanöstern och Nordafrika. I vilken utsträckning denna utrikespolitiska inriktning kan förväntas omformas eller radikaliseras beror på vilka andra ideologiska rörelser den islamistiska strömningen kommer i kontakt med på hemmaplan.

Liksom islamismen behövde nationalismen utvecklas på ett sätt som inte kom i direkt konflikt med kemalismen och därför tog den nationalistiska rörelsen länge avstånd från religiösa och etno-nationalistiska principer.⁵⁷ Men under 1970- och 1980-talen kom partierna inom den nationalistiska strömningen allt oftare att betona etniska och religiösa särdrag igen. Under de senaste decennierna har diverse konservativa ideologiska rörelser sammanförts under nationalismen. I Turkiet möjliggör nationalismen samarbete mellan alla partier. Även om CHP fortfarande företräder en mer kemalistisk och i grunden västvänlig politik, är en majoritet av de nationalistiska partierna betydligt mer islamistiska och antivästliga, vilket bidrar till att föra den nationalistiska strömningen i mer konservativ riktning.

Även den nationalistiska strömningen har två primära effekter på politiken. För det första påverkar den landets utrikesagenda i en antivästlig, ofta euroasiatisk riktning där Turkiets närområde, särskilt Svartahavsområdet och länderna i Centralasien, står i fokus. För det andra betonar många nationalister Turkiets roll som ledande regional makt och vikten av att driva utrikespolitik baserat på landets egna geopolitiska intressen, istället för att ha alliansens mål som utgångspunkt. Detta öppnar upp för en ofta konfrontativ och interventionistisk utrikespolitik gentemot exempelvis Afrika och Mellanöstern.

På grund av utmaningar mellan Turkiet och EU respektive Nato skapas ett utrymme för synteser mellan den västerländskt orienterade strömningen å ena sidan, och den nationalistiska respektive islamistiska strömningen å den andra. Ett ofta återkommande krav från EU gentemot Turkiet är att landet ska anpassa sig till Europas liberaldemokratiska principer. Det förekommer en del inre spänningar om huruvida detta endast gäller landets inrikespolitik, eller om det även innefattar utrikespolitiken och i så fall under vilka premisser. Det finns dessutom spänningar

⁵⁶ Şen, Mustafa (2010) "Transformation of Turkish Islamism and the rise of the Justice and Development party", *Turkish Studies*, Vol. 11(1), s. 68-76.

⁵⁷ Om utvecklingen av de rasistiska och pan-turkiska rörelserna se t.ex. Uzer 2016, s. 125-162.

inom den västerländska strömningen kring landets förbindelser med Nato och om huruvida alliansens mål bör vara den centrala drivkraften bakom landets utrikespolitik. Dessa spänningar försvagar strömningen och ger utrymme till västkritiska röster. Detta leder till en form av syntes mellan den islamistiska respektive den västerländskt orienterade strömningen, där såväl AKP som traditionellt sett mer kemalistiska partier samarbetar med islamistiska och ultranationalistiska grupper. Denna pågående syntes omformar premisserna som den västliga orienteringen bygger på och driver återigen landets politiska utveckling i en mer konservativ riktning.

Liksom islamismen och nationalismen har den västerländskt orienterade strömningen två huvudsakliga effekter på turkisk politik. Utrikespolitiskt förespråkar strömningens representanter en ökad integration med västvärldens institutioner och mål, och inrikespolitiskt betonar de vikten av liberaldemokratiska reformer. Såväl spänningarna inom den västerländskt orienterade strömningen som syntesen med andra strömningar gör dock att landets relationer med Väst ofta hålls på en yttlig nivå.

I följande kapitel undersöks hur dessa politiska strömningar har kommit till uttryck samt påverkat Turkiets agerande inom ramen för sex säkerhetspolitiska händelser.

3 1952-1980: En hängiven allierad

3.1 Turkiet i kontext

Under andra världskriget försökte såväl de allierade som axelmakterna att involvera Turkiet på sin sida. Under kriget tillämpade landet dock i huvudsak Atatürks princip om icke-ingripande i syfte att skydda den unga republikens självständighet.⁵⁸ Först mot slutet av kriget förklarade Turkiet krig mot axelmakterna, dock utan att strida, som ett sätt att signalera välvillighet inför de allierade.

I den nya världsförordning som tog form efter kriget sökte sig Turkiet tydligt till västvärldens nybildade mellanstatliga institutioner. Turkiet ansökte om Nato-medlemskap 1950 men landet nekades initialt inträde efter brittiskt motstånd. Efter att Turkiet bistått med militär trupp till FN-styrkorna under Koreakriget och till följd av amerikansk press på Storbritannien så blev Turkiet medlem i alliansen 1952. Storbritannien ville inledningsvis bilda en separat Nato-vänlig försvarsallians i Mellanöstern, där man såg framför sig att Turkiet skulle spela en nyckelroll, men övergav planerna och godtog istället Turkiet som Nato-medlem med motkravet att Turkiet skulle bli en mer aktiv samarbetspartner i frågor kopplade till Mellanöstern.⁵⁹

Nato-medlemskapet markerade en tidpunkt för när landet gick ifrån att i huvudsak identifiera sig med västvärlden till att också bli integrerad i dess säkerhetsarkitektur. Medlemskapet innebar alltså att landets västliga identitet underströks samtidigt som att Turkiet skaffade sig en säkerhetsgaranti från västmakterna. För Natos del markerade expansionen sydöstra Europas strategiska betydelse, samtidigt som alliansen fick ökat inflytande över Europas södra flank, angränsande till tre hav och intill Mellanöstern. Nato-medlemskapet utgör ett av de viktigaste uttrycken för den västerländska orientering som Atatürk lade grunden för. Inrikespolitiskt medförde Nato-medlemskapet en förstärkning av både den västerländskt orienterade strömningen och den nationalistiska strömningen som då var överlag kemalistisk och därmed västvänlig.

Den pro-västliga linjen upprätthölls av DP:s premiärminister Adnan Menderes som tillträdde 1950. Under Menderes tioåriga period vid makten (1950-1960) fördjupades samarbetet med västvärlden i allmänhet och Nato i synnerhet, vilket bidrog till att initialt försämrade relationen med länderna i Mellanöstern. Turkiet lade under republikens inledande decennier liten möda på att utveckla relationerna med

⁵⁸ Dağcı, Gül Tuba, Diyarbakıroğlu, Kaan (2013) "Turkish foreign policy during Adnan Menderes period", *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, Vol. 12(1), s. 20.

⁵⁹ Yılmaz, Şuhnaz (2012) "Turkey's quest for NATO membership: The institutionalization of the Turkish-American alliance", *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 12(4), s. 490-491.

de muslimska staterna. Flera av dem, kanske framför allt Egypten, betraktade Turkiet som västvärldens förlängda arm i Mellanöstern.⁶⁰

Under den andra halvan av Menderes regeringsperiod kan dock en vänligare inställning mot den muslimska världen noteras, såväl inrikes- som utrikespolitiskt. Inrikespolitiskt ökade de islamiskt influerade inslagen i skolornas läroplaner, nya moskéer byggdes och religiösa sammanslutningar gavs större manöverutrymme. Utrikespolitiskt bedrev Turkiet en också betydligt mer aktiv politik gentemot Mellanösternländerna, främst utifrån bedömningen att de post-osmanska stater som växt sig starkare inte längre kunde ignoreras.⁶¹

Menderes regeringsinnehav var emellertid impopulärt i vissa inrikespolitiska maktsfärer. Atatürks gamla maktparti CHP var ett etablissemangsparti som representerade såväl den sekulära som den byråkratiska eliten och som betraktade militären som den yttersta garanten för landets fortsatta kemalistiska inriktning.

När Menderes politik kom allt längre ifrån landsfaderns politiska arv, i kombination med att partiet uppfattades som alltmer auktoritärt, grep militären makten 1960 varefter Menderes dömdes till döden, och avrättades året därpå.⁶²

En ny civil administration kom till makten i slutet av 1961, men turkisk politik präglades alltjämt av politisk instabilitet under 1960- och 1970-talen. Det politiska våldet blev allt intensivare mellan framför allt nationalistiska samt islamistiska krafter och vänstersympatisörer. Premiärminister Süleyman Demirels Rättviseparti, AP, betraktades som arvtagare till Menderes DP, vilket i praktiken innebar att samma slags spänning som fanns inbyggd i den politiska dynamik som var rådande fram till militärkuppen 1960 fanns kvar även efteråt. AP drabbades av flera tunga avhopp med intern splittring som följd, vilket kraftigt försvagade regeringen. 1971 genomfördes ännu en militärkupp, syftandes till att begränsa de antivästliga stämningarna som rådde i landet.⁶³ Den turkiska militären utfärdade

⁶⁰ Turkiet tillämpade en försiktig neutralitetspolitik under sina första decennier gentemot sina grannländer. Den unga republiken ville undvika att dras in i konflikter och föredrog att fokusera på att konsolidera landets gränser. Landet ingick ett antal vänskaps- och försvarspakter för att uppnå detta syfte. Ett tidigt exempel på det är det vänskapsfördrag som ingicks 1925 med Sovjetunionen, vilket var ett sätt att minimera risken för en konflikt med en historisk rival till Turkiet och det Osmanska riket. 1934 ingick Turkiet även en försvarspakt med Grekland, Rumänien och Jugoslavien – den så kallade Balkanpakten – vilket stärkte skyddet för Turkiets territorium västerut. På motsvarande sätt ingick landet tre år senare en liknande pakt med Afghanistan, Iran och Irak, senare känd om Saadabad-pakten, som syftade till att konsolidera landets gränser österut. För mer information, se t.ex. Diriöz, Ali Oğuz (2015) "Turkey and NATO" I Isıksal, Hüseyin, Örmeci, Ozan (2015) *Turkish foreign policy in the new millenium*. Peter Lang Verlag: Berlin, s. 655 samt Volk, Thomas (2013) "Turkey's historical involvement in Middle Eastern alliances: Saadabad pact, Baghdad pact and Phantom pact", *L'Europe en Formation*, Vol. 367(1), s. 14.

⁶¹ Volk 2013, s. 28-29.

⁶² Varol, Ozan (2012) "The democratic coup d'etat", *Harvard International Law Journal*, Vol. 53(2), s. 324.

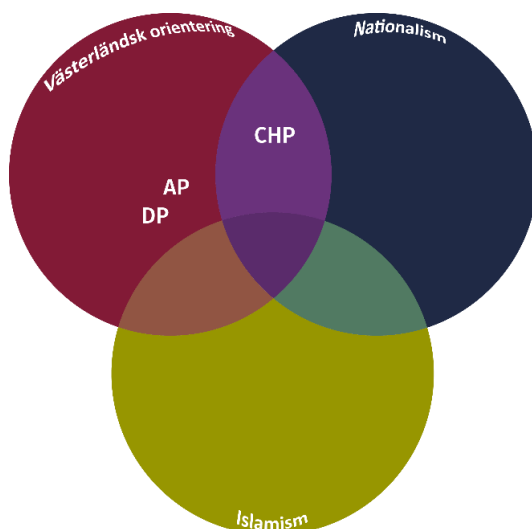
⁶³ Anagnostopoulou 2004, 124-126.

ett memorandum som krävde ett slut på den “anarki och brottslighet som råder” och uppmanade politikerna att “i enlighet med Atatürks åsikter” implementera de reformer som krävs enligt den turkiska konstitutionen.⁶⁴

Efter militärens intervention i politiken 1971, vilken ledde till att regeringen fick avgå, valdes en ny civil regering, återigen under ledning av Demirel. Instabilitet fortsatte dock att plåga landet, samtidigt som nationalistiska och islamistiska krafter växte sig allt starkare. Detta manifesterades till exempel i ett utspel av vice premiärminister Necmettin Erbakan i samband med Turkiets invasion av Cypern 1974: “efter 300 år av kontinuerliga territoriella förluster, har Turkiet vunnit tillbaka land från Väst”.⁶⁵ Den turkiska invasionen framställdes dessutom som en fråga av betydelse för hela den muslimska världen och som ett bevis på att en islamistisk geopolitisk vision kunde vara likvärdig med Västs.⁶⁶

Under 1970-talet splittrades den islamistiska strömningen i två läger. Den ena sidan uppgick tillsammans med nationalisterna i en slags allians (se 4.1), medan den andra sidan avfärdade nationalismen och därmed kemalismen som idé, vilket inte togs emot väl av militären. Efter en lång tids politisk oro grep militären makten den 12 september 1980.⁶⁷

Figur 2. Partiernas positionering i strömningarna under den första epoken.

⁶⁴ Sofos, Spyros A. (2022) *Turkish politics and 'the people'*. Edinburgh University Press: Edinburgh, s. 170.

⁶⁵ Erbakan, Necmettin (2013) *Davam*. [Mitt fall]. MGV Yayınları: Ankara, s. 159.

⁶⁶ Moudouros 2016, s. 327-329.

⁶⁷ Harris, George, S. (2011) “Military coups and Turkish democracy, 1960-1980”, *Turkish Studies*, Vol. 12(2), s. 210-211.

3.2 Bagdadpakten och Suezkrisen

3.2.1 Kontext och betydelse

Studiens första händelse består av en sekvens under 1950-talet där två sammanflätade skeenden gemensamt illustrerar vilka avvägningar som Turkiet i egenskap av nybliven Nato-medlem stod inför. Dessa händelser belyser landets komplexa förhållande mellan å ena sidan västvärldens säkerhetsarkitektur, vilken Turkiet nyss hade blivit en del av, och å andra sidan Mellanösterns stater där Turkiet i allt väsentligt har sitt politiska, historiska och kulturella arv.

Bagdadpakten som bildades 1955 syftade till att begränsa Sovjetunionens inflytande i Mellanöstern och bestod av Turkiet, Iran, Irak, Pakistan, och Storbritannien samt med USA som associerad medlem och finansiär. Paktens Mellanösternländer utgjorde därmed en slags nordlig flank i regionen som främst syftade till att minska Sovjetunionens tillgång till Mellanöstern. Ett annat mål var att främja regional stabilitet och minska konfliktrisen, vilket i sin tur skulle innebära en säkrare omgivning för Nato.⁶⁸ Bagdadpakten kritiserades av flera länder i Mellanöstern, inte minst Egypten, vilket i praktiken skapade ett pro-Bagdad-läger och ett pro-Kairo-läger. Detta uppfattades som ett nederlag för Turkiet, som var en av Bagdadpaktens främste tillskyndare.⁶⁹

Bagdad kontra Kairo-dynamikens aktualitet accentuerades ytterligare i och med Suezkrisen, som bröt ut 1956 och som för Turkiet kom att utgöra ett vägskaal för landets västerländska orientering. Några månader efter att Egyptens president Gamal Abdel Nasser nationaliserat den strategiskt viktiga sjöfartsleden inledde Nato-länderna Storbritannien och Frankrike tillsammans med Israel ett militärt angrepp mot Egypten, vilket utlöste ett ansträngt säkerhetspolitiskt läge. USA hade protesterat mot Nassers nationalisering men var starkt emot de tre ländernas intervention. USA:s, Sovjetunionens och FN:s motstånd tvingade i praktiken Storbritannien, Frankrike och Israel att dra tillbaka sina styrkor. Turkiet ställdes således inför ett strategiskt val i sin västerländska orientering eftersom två nyckelstater inom Nato (USA och Storbritannien) ställt sig på olika sidor i konflikten.

3.2.2 Inrikespolitisk diskussion och Turkiets agerande

I det turkiska parlamentet var stödet för regeringens utrikespolitik starkt och 83 procent av ledamöterna i parlamentet röstade för det turkisk-irakiska bilaterala avtalet 1955 som sedermera lade grunden för Bagdadpakten.⁷⁰ Turkiets ambition var att få Bagdadpakten att växa med fler muslimska stater i linje med det övergripande intresset från Nato-länderna Storbritannien och USA att bilda en mer

⁶⁸ Volk 2013, s. 27.

⁶⁹ Ibid, s. 32.

⁷⁰ Ibid, s. 20.

omfattande försvarsallians i Mellanöstern som stod på Natos sida.⁷¹ Fürtüzan Tekil, dåvarande parlamentsledamot för regeringspartiet DP, underströk från talarstolen att Bagdadpakten inte bara skulle garantera Turkiets säkerhet utan också bidra till hela regionens stabilisering. Hon betonade även att Bagdadpakten utgjorde en "motståndsfrent" mot den "anfällsfrent" (syftandes på Sovjetunionen) som fanns i närområdet.⁷² Det republikanska folkpartiet, CHP, vid den här tidpunkten oppositionsparti, uttryckte oro för att turkiska soldater automatiskt skulle utstationeras i händelse av krig i regionen och att det skulle öka spänningarna med Sovjetunionen. Parlamentets allmänna uppfattning var dock att Bagdadpakten markerade en ny och nödvändig era i turkisk mellanösternpolitik.⁷³

Denna uppfattning kan förstås som ett uttryck för den övergripande västerländska orienteringen i turkisk politik, delvis driven av kemalismens idéer men också utifrån strategiska överväganden, inte minst präglade av det sovjetiska hotet. Ett ökat turkiskt engagemang i regionen var också en del av en mer eller mindre uttalad överenskommelse med Storbritannien, som hade ställt detta som krav för att släppa in Turkiet i Nato.⁷⁴

Det fanns också inrikespolitiska drivkrafter för Menderes-regeringens beslut att stödja Bagdadpakten. Turkiet genomgick en ekonomisk kris i mitten av 1950-talet. Genom att förespråka paktens och därmed understryka Turkiets betydelse för Nato, och samtidigt öppna upp för utländska investeringar i landet, kunde man attrahera amerikanskt stöd, framför allt via Marshallhjälpen.⁷⁵ Inom landets västerländskt orienterade strömning förekom dock spänningar och Menderes-regeringens beroendeförhållande till USA kritiserades starkt. Ett återkommande argument var att Turkiet lät sig koloniserats och göras till producent av råvaror för rikare industriländer i Europa och Nordamerika.⁷⁶

Vad gäller Suezkrisen bör det understrykas att den påverkade Turkiet endast i begränsad omfattning, eftersom turkiska fartyg sällan passerade genom den strategiska farleden.⁷⁷ De turkiska protesterna mot nationaliseringen av kanalen kan snarare ses som ett uttryck för landets självbild som en integrerad del av den västliga säkerhetsarkitekturen.

⁷¹ Sever, Aysegül (2008) "A reluctant partner of the US over Suez? Turkey and the Suez crisis" i Smith, Simon, C. (2008) *Reassessing Suez 1956: New perspectives on the crisis and its aftermath*. Routledge: London, s. 124.

⁷² Volk 2013, s. 20.

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Yilmaz 2012, s. 490-491.

⁷⁵ Abou-El-Fadl, Reem (2018) "Turkey and the Baghdad pact, 1955: 'Freeing' the Middle East" i Abou-El-Fadl, Reem (2018) *Foreign policy as nation making: Turkey and Egypt in the Cold War*. Cambridge University Press: Cambridge, s. 179.

⁷⁶ Yilmaz 2012, s. 487-488.

⁷⁷ Sever 2008, s. 124.

Det fanns även en oro över att nationaliseringen skulle leda till att Sovjetunionen stärkte sitt inflytande över Suezkanalen och regionen. Dessutom hade relationen mellan Turkiet och Egypten sedan en tid präglats av spänningar, inte minst till följd av Bagdadpakten.

Menderes-regeringens ståndpunkt var att Suezkrisen inte var en bilateral fråga mellan Egypten och Storbritannien, utan en fråga som påverkade Natos övergripande strategi. Angående den brittiska närvaron i Suezkanalen menade Menderes att:

“Egyptierna kan inte korrekt hävda idag att den brittiska positionen i kanalområdet är imperialistisk eller ens handlar om att upprätthålla brittiska intressen. Turkiet är övertygat om att Storbritannien agerar som skyddsvakt för en av de viktigaste positionerna i den fria världen.”⁷⁸

Turkiets beslut att ansluta sig till USA:s krav på att Storbritannien och Frankrike skulle dra tillbaka sina styrkor bör således inte betraktas som ett direkt eller indirekt stöd till Nasser, utan snarare som ett uttryck för vilket land i Väst Turkiet var mest beroende av politiskt och ekonomiskt. Turkiet, som fram till Suezkrisen försökt vidhålla betydelsen av ett homogent västblock i världspolitiken, behövde välja vilket av länderna man skulle stödja. Dessutom sökte man stöd för ett ökat regionalt inflytande i takt med Nassers ökande popularitet i Mellanöstern.⁷⁹ Så småningom anslöt sig Turkiet, om än delvis motvilligt, till USA:s krav på ett brittiskt-franskt tillbakadragande, vilket återspeglar det faktum att USA då utgjorde Turkiets viktigaste allierade, inte minst till följd av Trumandoktrinen och Marshallplanen.

Under studiens första epok kan Turkiet sägas ha stärkt sin betydelse för Väst genom att på ett mer direkt sätt engagera sig i Mellanöstern. Med Turkiet som nybliven Nato-medlem hade såväl Storbritannien som USA idéer för vilken roll Turkiet kunde spela i relation till de västliga staternas ambitioner i regionen. För Turkiets del handlade deltagandet i Bagdadpakten troligtvis om att få sin tillhörighet som västlig allierad bekräftad, samtidigt som de ville kringskära Sovjetunionens regionala inflytande och hitta former för samverkan med muslimska länder, som Turkiet i praktiken distanserat sig från sedan republikens bildande, men som ändå utgjorde dess närområde.

Bagdadpakten innebar i praktiken att Turkiet medverkade till att skapa en nordlig västvänlig flank i Mellanöstern i linje med Natos intressen, vilket sammanföll med den kemalistiskt influerade politiska elitens idéer om västtillvändhet. Givet att Turkiet under republikens inledande decennier hade ett enpartisystem kunde denna

⁷⁸ Sever 2008, s. 125.

⁷⁹ Ibid, s. 127.

utveckling dessutom ske mer eller mindre friktionsfritt; det politiska landskapet hade få krafter som kunde eller ville utmana den väg som kemalismen stakat ut.

Suezkrisen utspelade sig ungefär samtidigt i tid och blottade en viktig prioritering som Turkiet mer eller mindre tvingades till att göra. I och med Turkiets val att stödja USA:s (samt Sovjetunionens och FN:s) uppmaning till Storbritannien och Frankrike att upphöra med angreppen mot Egypten uppstod en spricka inom den västerländskt orienterade strömningen. Valet att luta sig mot USA kan ses som ett uttryck för hegemoniskiftet i Väst, där USA under kalla kriget blev den dominerande aktören i den västliga säkerhetsarkitekturen. Det inrikespolitiska stödet för Turkiets vägval förefall dessutom ha varit stort, även om det politiska landskapet inte nödvändigtvis var representativt för befolkningen i stort.

Sammantaget präglades de turkiska utrikespolitiska preferenserna under den första epoken av de kemalistiskt influerade och västerländskt orienterade aktörernas idéer. Den utrikespolitiska inriktningen var i allt väsentligt oomstridd, eftersom antalet politiska aktörer var få till följd av enpartisystemet som varade fram till slutet av 1940-talet. De få partier som fanns var alla kemalistiska nationalistiska i varierande utsträckning med en utrikespolitik som var västtillvänd. Detta synliggörs i såväl Bagdadpakten som i Suezkrisen, där Turkiet hängivet agerade i linje med västvärldens prioriteringar. I den mån Turkiet ställdes inför vägskäl inom utrikespolitiken – som när USA och Storbritannien intog olika positioner i Suezkrisen – tenderade landet att ställa sig på USA:s sida. Från 1960-talet och framåt växte emellertid islamistiska krafter sig allt starkare. Detta ledde till spänningar mellan de olika strömningarna och i förlängningen en del våldsamheter, vilket kulminerade i militärkuppen 1980.

4 1980-2002: En framåtlutad allierad

4.1 Turkiet i kontext

Studiens andra period börjar med militärkuppen 1980 då militären försökte kontrollera den islamistiska strömningen som stegvis fått ett allt starkare inflytande i det politiska livet. Militärkuppen utgjorde kulmen på ett decennium som präglats av ekonomisk kris, polarisering samt etniska och ideologiska konflikter.⁸⁰ Samtidigt som ett inbördeskrig var nära att bryta ut under slutet av 1970-talet mellan grupper långt ute på höger- respektive vänsterkanten fruktade både den sekulära statsmakten och militären att den islamistiska revolutionen i Iran skulle sprida sig till Turkiet och stärka de islamistiska grupperna i landet.⁸¹

Militärjuntan antog 1980 en ny konstitution som förstärkte militärens roll i det politiska livet. Regimen introducerade dessutom en "turkisk-islamistisk syntes" (se kapitel 2.5), vars avsikt var att integrera islamism med nationalism.⁸² De islamistiska inslagen i Turkiet stärktes under detta decennium, exempelvis genom att styret för första gången sedan den osmanska tiden gjorde religionsundervisning obligatorisk i skolorna.⁸³ Med sin förda politik syftade militären till att absorbera den islamistiska strömningens förändringskraft som blivit starkare sedan slutet av 1970-talet.

Från och med 1990-talet använde de turkiska regeringarna allt oftare en islamistisk retorik för att gynna sina intressen, både inrikespolitiskt och utrikespolitiskt. Inrikespolitiskt användes islamism för att bekämpa utvecklingen av socialistiska och kommunistiska rörelser, samt för att begränsa kurdisk nationalism. Utrikespolitiskt användes islamism både för att stärka Turkiets egen roll i regionen och för att förnya landets relevans för Väst.

Regeringen och militären hade emellertid inte tagit höjd för att den islamistiska strömningen förändrats, eftersom den sedan republiken grundades varit tillbaka-tryckt. Inom strömningen hade nya islamistiska grupper växt fram. President Turgut Özals liberala politik under 1989-1993 öppnade upp för aktörer inom den islamistiska strömningen och underlättade islamismens tillväxt.⁸⁴ Den islamistiska strömningen togs också i försvar av näringslivet, delvis eftersom aktörer inom

⁸⁰ Om landets ekonomiska kris som kom som en följd av oljekrisen 1973 se t.ex. Zürcher 2009.

⁸¹ Hemmati, Khash (2013) "Turkey post 1980 coup d'etat: the rise, the fall, and the emergence of political Islam", *Illumine*, Vol. 12(1), s. 60.

⁸² Anagnostopoulou 2004, s. 130-131.

⁸³ Bozdağhoğlu 2003, s. 90.

⁸⁴ Ataman, Muhittin (2002) "Özal leadership and restructuring of Turkish ethnic policy in the 1980s", *Middle Eastern Studies*, Vol. 38(4), s. 123-142.

strömningen stärkte småskaliga företag och industrier både i storstäderna och på den marginaliserade landsbygden, där en stor del av befolkningen känt sig förbisedda. En dominerande idé inom den islamistiska strömningen var behovet av att begränsa statens roll i ekonomin samt att integrera den turkiska ekonomin i den globala marknaden.⁸⁵ Islamistiska partier använde det ökade utrymme de fått av militären och senare av Özal för att konsolidera sin makt. Den islamistiska strömningen hade inte den homogeniserande effekten på samhället som militären hade hoppats på. Istället växte islamismen fram som ett legitimt alternativ till den kemalistiska ideologins grundprinciper och inriktning.⁸⁶

Under 1990-talet riktade både den ekonomiska krisen och konflikten med den kurdiska PKK-gerillan fokus på Turkiets inrikespolitiska oenighet.⁸⁷ Samtidigt förstärktes den islamistiska strömningen av den politiska utvecklingen i landets närområde, särskilt i de muslimska republikerna på Balkan, Centralasien och i Kaukasien. Utvecklingen stärkte även kopplingen till euroasiatiska och ultranationalistiska grupper i regionen.⁸⁸ De islamistiska partierna förordade en mer beslutsam turkisk utrikespolitik samt förespråkade ett minskat beroende av väst.⁸⁹ De islamistiska partierna hade varierande prioriteringar men delade en gemensam riktning. De ville rikta blickarna mot den muslimska världen, vilket illustreras i Refah-ledaren Erbakans tal:

“Jag lovar att jag ska kämpa för inrikespolitisk rättvisa och för befrielsen av Bosnien, Azerbajdzjan, Tjetjenien och Jerusalem [...] för att etablera muslimernas union, bortom de kristnas union [EU].”⁹⁰

USA, som försökte återskapa maktbalansen i regionen efter Sovjetunionens upplösning samt förhindra Irans ökande inflytande, såg positivt på Turkiets ambitioner att inta en ledande roll för de muslimska länderna i regionen.⁹¹ Turkiets utrikespolitiska intressen, som uppstod ur den islamistiska strömningens idéer, kan även sägas ligga i linje med Natos förnyade strategiska fokus efter kalla krigets slut.

⁸⁵ Yavuz 2003 s. 213.

⁸⁶ Cızre-Sakallıoğlu 1994, s. 262.

⁸⁷ För mer om den ekonomiska krisen och sätten den influerade de islamistiska rörelserna se Yavuz 2003, s.207-238.

⁸⁸ Se till exempel Köstem, Seçkin (2017) “When can idea entrepreneurs influence foreign policy? Explaining the rise of the “Turkic World” in Turkish foreign policy”, *Foreign Policy Analysis*, Vol. 13, s. 722-740.

⁸⁹ Med ’beslutsam’ syftar studien på engelskans *assertive foreign policy*, med vilket menas en utrikespolitik som är centrerad kring maktprojicering där militära medel utgör en central del av maktutövningen. Se t.ex. Kutlay, Mustafa, Öniş, Ziya (2021) “Turkish foreign policy in a post-western order: strategic autonomy or new forms of dependence?” *International Affairs*, Vol. 97(4), s. 1090.

⁹⁰ Necmettin Erbakan i Pieridis, Kyriakos (2001) *Η Ευρώπη σε μεταμόρφωση. Κύπρος – Ευρωπαϊκή Ένωση, η διαδρομή και ρήξεις, 1988-1995*. Λιβάνης: Αθήνα. [Europa i omvandling. Cypern – Europeiska unionen, progress och sprickor 1988-1995.], s. 692.

⁹¹ Cızre-Sakallıoğlu 1994, s. 267.

1996 fick Turkiet för första gången en premiärminister vars politiska filosofi baserades på Islam. Partier inom den västerländskt orienterade strömningen försökte omforma regeringspartiet till ett muslimskt demokratiskt parti, i linje med kristna demokratiska partier i Europa.⁹² Men spänningarna mellan den kemalistiska strukturen och den islamistiska regeringen kulminerade när militären deklarerade att islamismen utgjorde ett omfattande säkerhetshot. Som en följd av detta tvingades regeringen att avgå 1997 i vad som ibland kallas "den postmoderna kuppen", eftersom inget militärt våld tillgreps. Den islamistiska strömningens påverkan både i samhället och inom statsapparaten resulterade i att en stor andel av befolkningen som dittills stöttat islamistiska partier övergick efter regeringens avgång till att istället stödja ultranationalistiska partier. Dessa ultranationalistiska partier hade inkorporerat antivästliga och religiösa element i sin agenda.⁹³

Efter kuppen 1997 började även delar av den kemalistiska strukturen, främst anti-EU-grupper inom militärbyråkratin, motsätta sig Väst. Detta var delvis på grund av att EU från 1995 med tilltagande skärpa började villkora Turkiets möjliga EU-anslutning med krav på att landet skulle öka den politiska kontrollen över militären. Den kemalistiska eliten menade att hotet från islamistisk fundamentalism och terrorism från Mellanöstern var skäl nog för militären att bevara sitt inflytande, för att skydda både Turkiet och västvärlden.⁹⁴ Av oro för att den kemalistiska strukturen skulle återfå sin gamla alltför centraliserade makt började en stor andel av befolkningen som tidigare stöttat islamistiska partier istället ge sitt stöd till pro-EU-partier inom den västerländskt orienterade strömningen. Dessa partier krävde i sin tur att militären skulle reformeras i enlighet med EU:s riktlinjer.⁹⁵ Denna komplicerade syntes av antivästliga, islamistiska och ofta (ultra-)nationalistiska element utgjorde alltså grunden inför att AKP kom till makten 2002. Den resulterade också i en ambivalent turkisk utrikespolitik fram till början av 2000-talet som till synes försökte balansera mellan de olika inrikespolitiska strömningarnas preferenser och intressen.

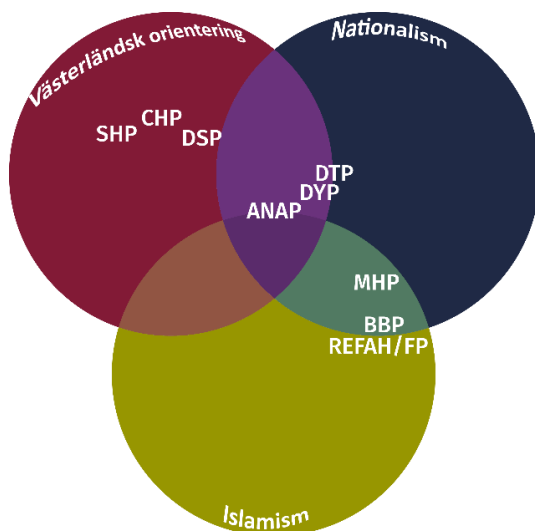
⁹² Yavuz 2003, s. 242.

⁹³ Ibid, s. 251, 252.

⁹⁴ Anagnostopoulou 2004, s. 141-142; Güvenç, Özel 2012, s. 536.

⁹⁵ Ibid, s. 255.

Figur 3. Partiernas positionering i strömningarna under den andra epoken.

4.2 Bosnien och Hercegovina

4.2.1 Kontext och betydelse

Kriget i Bosnien och Hercegovina pågick 1992-1995 mellan bosniska muslimer (bosniaker) och kroater å ena sidan samt serber, med uppbackning av Jugoslavien, å andra sidan. Kriget utbröt direkt efter att EU och USA erkänt Bosnien och Hercegovinas självständighet. För Natos del utspelade sig Bosnienkriget i en tid då alliansen ställde om sin agenda från att under kalla kriget ha fokuserat på kollektivt försvar av Europa till en bredare syn på säkerhet, särskilt avseende betydelsen av internationella insatser utanför Natos territorium.⁹⁶

Nato beslutade att ingripa militärt på Balkan 1995. Den dåvarande generalsekreteraren Willy Claes beskrev insatsen som ett uttryck för alliansens "historiska ansvar att stödja länderna i Central- och Östeuropa i sin modiga kamp för frihet och självständighet".⁹⁷

⁹⁶ Utanför Natos ursprungliga territorium är en referens till så kallade "Out-of-area operations", i motsats till "in-area" (alltså under kalla kriget Västeuropa). Den nya inriktningen reflekterades också i ökande utsträckning också i alliansens strategiska koncept och andra dokument. Se t.ex. Nato (1991) "The alliance's strategic concept 1991" 7 november; Nato (1999) "The alliance's strategic concept 1999" 24 april; Nato (2010) "The alliance's strategic concept 2010", 19 november.

⁹⁷ Nato (1995) "Speech by the Secretary General at the Munich Security Conference", 5 februari.

Turkiets inblandning i Balkankriget började innan Natos beslut att ingripa. Turkiet hade stora intressen i området, av idémässiga och historiska skäl, samt ekonomiska sådana, exempelvis uttryckt genom behovet av att hålla handelsvägarna till Europa öppna.⁹⁸ Samtidigt påverkades landets politik av Balkanländernas misstankar om de turkiska avsikterna. Dessa misstankar baserades dels på erfarenheter från den osmanska tiden, dels på en modern oro som ibland kallas Cypern-syndromet, dvs. oron för att Turkiet kan ingripa för att skydda turkfolk utanför sitt eget territorium på liknande sätt som på Cypern.⁹⁹

Turkiet intog initialt en neutral position i kriget men ställde sig sedan på Bosnien och Hercegovinas sida i ett relativt tidigt skede, bland annat i syfte att försöka förhindra att konflikten skulle spridas.¹⁰⁰ Inom Turkiet fanns dessutom en oro för de indirekta konsekvenserna av ett långvarigt krig, till exempel risken för stor migration till landet samt en förändrad turkisk folkopinion om Europa.¹⁰¹ En nationalistisk dimension av den turkiska oron var att ett multikulturellt och demokratiskt Bosnien och Hercegovina skulle kunna accelerera motsvarande krav från kurdiska rörelser i Turkiet.

4.2.2 Inrikespolitisk diskussion och Turkiets agerande

Under kriget styrdes Turkiet av en koalitionsregering bestående av det liberal-nationalistiska DYP och det socialdemokratiska SHP.¹⁰² När kriget utbröt var alla partier i det turkiska parlamentet eniga om att kriget i Bosnien och Hercegovina handlade om etnisk rensning och massaker mot de bosniska muslimerna. De flesta partierna var överens om att Turkiet hade ett moraliskt och historiskt ansvar att främja Bosnien och Hercegovinas rätt att försvara sig.

Regeringen tog flera diplomatiska initiativ för att rikta internationell uppmärksamhet mot konflikten. Turkiets diplomatiska engagemang var främst riktat mot

⁹⁸ Ekinci, Didem (2009) "The war in Bosnia-Herzegovina and Turkish parliamentary debates (1992-1995): A constructivist approach", *Uluslararası İlişkiler*, Vol. 6(12), s. 38.

⁹⁹ Gangloff, Sylvie (2004) "Turkish policy towards the conflict in Kosovo: the pre-eminence of national political interests" *Balkanologie*, Vol. 3(1), s. 107. Om en analytisk redogörelse för hur turkfolken utanför Turkiet har använts för att främja landets intressen, se Uzer, Umut (2011) *Identity and Turkish foreign policy. The Kemalist influence in Cyprus and the Caucasus*. I.B. Tauris & Co Ltd: London. Här är det värt att nämna att inte alla länder i regionen betraktar delar av muslimerna på Balkan som turkfolk, utan istället betraktar dem som religiösa minoriteter, se t.ex. Yenigün, Cüneyt (2008) "Autochton turkish existence in the Balkans", Conference Paper, International Balkan Congress, 8 april.

¹⁰⁰ Kut, Şule (1995) "Turkish diplomatic initiatives for Bosnia-Herzegovina" I Günay Göksu Özdoğan, Kemali Saybaşılı (1995) *Balkans – a mirror of the new international order*. Eren: Istanbul, s. 299.

¹⁰¹ Demirtaş, Birgül (2011) "Turkish foreign policy toward the Bosnian war (1992-1995): A constructivist analysis", *Karadeniz Araştırmaları*, Vol. 28, s. 6.

¹⁰² SHP gick med i CHP februari 1995. Från dess och fram till november 1995 styrdes därmed Turkiet av en koalitionsregering bestående av DYP och CHP istället.

den muslimska världen, vilket understryker den islamistiska strömningens genomslag i landet. Ett exempel på detta är den islamiska konferensorganisationens extra-insatta toppmöte på begäran av Turkiet i Istanbul 1992, där den muslimska världen enades om en gemensam linje i kriget i Bosnien och Hercegovina. Efter Turkiets initiativ upprättade dessutom den islamiska utvecklingsbanken en fond för Bosnien och Hercegovina. Turkiet presenterade dessutom en handlingsplan för FN:s säkerhetsråd 1992, som bestod av både diplomatiska och militära åtgärder som Turkiet ansåg lämpliga för att stoppa kriget. I FN:s säkerhetsråd fick Turkiets förslag stöd från länder som också var medlemmar i Islamiska konferensorganisationen.¹⁰³ Turkiet tog även emot flyktingar och skickade humanitärt och ekonomiskt bistånd till Bosnien och Hercegovina.¹⁰⁴ De mest centrala aktörerna som drev bistandsfrågan var det islamistiska partiet Refah samt den islamistiska intresseorganisationen stiftelsen för humanitärt bistånd, IHH.¹⁰⁵

I parlamentet, där islamistiska och (ultra-)nationalistiska partier hade fått mer inflytande under 1990-talet, diskuterades möjligheterna för ett unilateralt turkiskt militärt ingripande. Flera partier kritiserade också regeringen för att inte gå tillräckligt långt i sitt stöd till de bosniska muslimerna.¹⁰⁶ I början av kriget syftade denna kritik i huvudsak på regeringens ovilja att bryta de ekonomiska relationerna med Serbien. Kritiken intensifierades stegvis genom att bland annat hänvisa till regeringens bristande motstånd mot västvärldens vapenembargo mot krigförande parter, vilket främst drabbade Bosnien och Hercegovina.¹⁰⁷ Både västvänliga och antivästliga partier drev linjen att OSSE:s plattform inte var tillräcklig för att hitta en lösning på konflikten och att Europeiska gemenskapen (EG) inte hade gjort tillräckligt för att hantera Serbiens aggression.¹⁰⁸ Ett återkommande antivästligt argument från partier inom den nationalistiska strömningen var att de forna jugoslaviska staterna själva borde lösa konflikten utan inblandning från EG.¹⁰⁹ (Ultra-)nationalistiska partier menade dessutom att attackerna mot Bosnien och Hercegovina förstörde äldre osmanska monument, med syfte att sudda ut den osmanska historien från Europa.¹¹⁰

De mer hårdföra argumenten, som främst framhölls av de islamistiska och ultranationalistiska partierna, påverkade regeringens ställningstagande. Detta synliggjordes exempelvis i avsiktsförklaringen om att "[...] i det fall ett internationellt

¹⁰³ För en genomgång av diplomatiska initiativ som Turkiet tog innan och under kriget, se t.ex. Kut 1995, s. 295-315.

¹⁰⁴ Ekinci 2009, s. 46.

¹⁰⁵ Hunter, Shireen (2017) *God on our side: Religion in international affairs*. Rowman & Littlefield: London, s. 164.

¹⁰⁶ Ekinci 2009, s. 38, 42.

¹⁰⁷ TBMM 1992, protokoll, session nr 75, s 50.

¹⁰⁸ Se t.ex. TBMM 1992, protokoll, session nr 75, s. 38, 46; TBMM 1992, Protokoll, session nr 94, s. 63.

¹⁰⁹ TBMM 1992, protokoll, session nr 78, s. 235.

¹¹⁰ Demirtaş 2011, s. 14.

ingripande för att skydda människoliv och territoriell integritet kommer för sent, så ser parlamentet det som sin humanitära plikt att göra allt i sin makt för att stoppa Serbiens offensiv”.¹¹¹ Detta följdes av ett utökat humanitärt och ekonomiskt bistånd samt intensiva försök att påverka FN att lyfta vapenembargot mot Bosnien och Hercegovina. Till skillnad från landets tidigare utrikespolitik, som baserades på principen om icke-ingripande, och i linje med FN:s resolution om etablering av en fredsbevarande insats på Balkanhalvön, godkände dessutom det turkiska parlamentet principiellt turkiska militära insatser utomlands.¹¹² Detta möjliggjorde så småningom ett turkiskt ingripande vid Natos sida i kriget.

Inom Nato var Turkiet bland de första alliansmedlemmarna att förespråka en intervention i Bosnien och Hercegovina. När Nato sedan inledde sin insats bidrog Turkiet till merparten av operationerna och stödde Natos beslut om flyganfall mot serbiska mål. 1993 bidrog Turkiet med stridsflygplan av typen F-16 till Natos operation *Deny Flight* som syftade till att genomdriva FN:s beslut om en flygförbudszon över Bosnien och Hercegovina, samt skydda de områden som FN klassificerat som “säkra”. Från 1993 till 1996 bidrog Turkiets marina styrkor till Natos operationer *Maritime Guard* och *Sharp Guard* i Adriatiska havet, vars mål var att övervaka vapenembargot mot Jugoslavien samt bevaka den marina trafiken i regionen. Mellan 1995 och 1996 bidrog de turkiska markstyrkorna dessutom till Natos stabiliseringsinsatser SFOR och IFOR samt till FN:s fredsbevarande styrka UNPROFOR.¹¹³

Samspelet mellan de islamistiska och nationalistiska partiernas idéer påverkade regeringens syn på Bosnienkriget och ledde till att regeringen intog en beslutsam position. Detta medförde ett turkiskt stöd för den multilaterala interventionen och intensiva diplomatiska initiativ från Turkiet gentemot såväl Väst som den muslimska världen. Avsikten med detta sammanfattas väl i ett tal av en ledamot från DYP i samband med parlamentets extrainsatta möte om kriget:

“Endast om vi tar dessa steg kan vi påstå att vi utövar effektiv diplomati. Vår [Turkiets] effektivitet härrör från att vi kan förvandla ilska till diplomati. Idag kan vi inte vända vår ilska till en militär näve. Men den turkiska nationen, som är förkrossad av orättvisa, kommer långsiktigt säkerligen visas inflytelserik i internationella relationer [...]”¹¹⁴

Utöver Turkiets vilja att påverka Väst i linje med landets egna prioriteringar i Bosnienkriget antyds i citatet även en underliggande vision om att återupprätta

¹¹¹ TBMM 1992, protokoll, session nr 94, s 113.

¹¹² Ekinci 2009, s. 47-49; FN 1992, s. 8-9.

¹¹³ Karaosmanoğlu, Ali, Kibaroglu, Mustafa (2002) “Defence reform in Turkey” i Gayrmati, Istvan (2002) *Post-Cold War defense reform: Lessons learned in Europe and the United States*. University of Nebraska Press: Lincoln, s. 145, 146.

¹¹⁴ TBMM 1992, protokoll, session nr 75, s. 50. Samtliga citat i denna studie är författarnas egna översättningar.

Turkiets position i världsordningen. Sådana idéer skapade förutsättningar för samarbete mellan islamistiska och nationalistiska partier.

Turkiets agerande i Bosnienkriget välkomnades av Nato och i stor utsträckning även av EU. Även om de islamistiska och (ultra-)nationalistiska strömningarna framförde idéer som ofta ansågs vara emot västs grundprinciper, var resultatet och de tagna besluten i linje med FN:s syn på konflikten. Turkiets agerande var därmed motiverat i det samlade Västs ögon och underlättade för Nato att nå sina mål.

4.3 Kosovo

4.3.1 Kontext och betydelse

Oroligheterna på Balkan fortsatte efter Bosnienkrigets slut. Serbien ansåg att Kosovo tillhörde Serbien och motsatte sig dess kamp för självständighet. Det internationella samfundet försökte avskräcka Serbiens offensiv genom att först hota med och senare införa sanktioner och ett vapenembargo mot landet. USA försökte i samarbete med Ryssland hantera konflikten genom diplomati, men efter misslyckade försök ingrep Nato militärt i mars 1999.¹¹⁵ För Natos del innebar kriget i Kosovo dessutom ett tillfälle att agera i enlighet med sitt nya strategiska koncept, som lanserades strax efter insatsens inledning våren 1999. Konceptet betonade vikten av att agera tidigt för att minska risken för konfliktspridning samt möjliggjorde för alliansen att vid behov genomföra militära krisinsatser.¹¹⁶ Konceptet framtogs i ljuset av att alliansen hade fått kritik för att ha agerat för sent i Bosnien och Hercegovina.

För Turkiets del var regionen av fortsatt stor betydelse. Kriget i Kosovo skilde sig dock från Bosnienkriget i några bemerkelser. För det första var Kosovo, enligt Jugoslaviens konstitution från 1974 och till skillnad från Bosnien och Hercegovina, en autonom provins inom Jugoslavien men utan rätt till självständighet.¹¹⁷ Kampen för Kosovos självständighet stöddes av den separatistiska milisen KLM som bestod av kosovoalbaner.¹¹⁸ Denna aspekt var central för Turkiet som under tiden utkämpade en intensiv fas av konflikten med den kurdiska milisen PKK som också stred för autonomi. För det andra var det Albanien som kosovoalbaner ansåg vara deras fosterland, till skillnad från de bosniska muslimerna som betraktade

¹¹⁵ Om krigets bakgrund se t.ex. Kieninger, Stephan (2021) "The 1999 Kosovo war and the crisis in US-Russia relations", *The International History Review*, Vol. 43(4) s. 781-795.

¹¹⁶ Nato (1999) "The alliance's strategic concept 1999" 24 april.

¹¹⁷ Kuçi, Arber (2021) "Kosovo in the Constitution of 1974", *Journal of History and Future*, Vol. 7(4), s. 872-879. För en analytisk diskussion angående EU:s syn på Kosovos rätt till självständighet, se Caplan, Richard (2005) *Europe and the recognition of new states in Yugoslavia*. Cambridge University Press: Cambridge, s. 137-145.

¹¹⁸ Kosovo Liberation Army (Ushtria Çlirimtare e Kosovës, UÇK)

Turkiet som sitt fosterland.¹¹⁹ Turkiets diplomatiska engagemang i anslutning till Kosovokriget var således mer begränsat i jämförelse med Bosnienkriget.

4.3.2 Inrikespolitisk diskussion och Turkiets agerande

När kriget i Kosovo bröt ut styrdes Turkiet av en koalitionsregering, bestående av det liberalkonservativa ANAP och det liberalnationalistiska DTP samt det kemalistnationalistiska DSP. Under våren 1999, när Natos insats i Kosovo påbörjades, styrdes landet av DSP. På grund av tidigarelagt val 1999 ingick även ultranationalistiska MHP i koalitionsregeringen från senvåren 1999 fram till 2002.

Turkiets ekonomiska relationer med Serbien gynnade Turkiet i en period av ekonomisk kris. Den islamistiska strömningen lyckades dock påverka landets utrikespolitiska inriktning även efter att islamistiska partiers utrymme i det politiska livet begränsats något i och med den "postmoderna kuppen" 1997. Detta antyds delvis av att de islamistiska och (ultra-)nationalistiska idéerna i princip sammanflätades i den parlamentariska debatten under denna period. Dessutom sympatiserade de flesta partierna med de idéer som den islamistiska strömningens representanter förde fram om Kosovokriget. Partier över hela det politiska spektretumet enades om att Turkiet hade ett historiskt ansvar att skydda folken i Kosovo. För första gången kopplades detta ansvar till landets osmanska förflutna i officiella uttalanden.¹²⁰ Ett återkommande argument i parlamentet var att attackerna mot de kosovoalbanska muslimerna i själva verket handlade om attacker mot arvtagare till de osmanska och muslimska turkarna.¹²¹ Ledamöter från såväl kemalistiskt och västerländskt orienterade partier (t.ex. CHP) som islamistiska partier (t.ex. *Fazilet Partisi*, sve. Dygdspartiet¹²²) anklagade Serbien för att samarbeta med den "ortodoxa världen" i syfte att eliminera det turkiska (osmanska) arvet från Balkan.¹²³ Samtidigt anklagade oppositionspartierna regeringen för att vara alltför försiktig i sitt ställningstagande. Ledamöter från CHP menade att det var Turkiets "historiska och kulturella plikt att skicka militärt och ekonomiskt stöd till Kosovo för att skydda Turkiets [egna] bröder och systrar", på samma sätt som "andra EU- och Natomedlemmar, t.ex. Grekland, gav sitt stöd till Serbien".¹²⁴

Under krigets första år fokuserade Turkiet mest på att säkra sina mål i Balkan, drivet av oro om att liknande separatistiska rörelser skulle kunna sprida sig till

¹¹⁹ Demirtaş, Birgül (2019) "Analysing the debates at the Turkish parliament during the Kosovo conflict (1998-1999): Impact of geography, History and identity", i Vuković, Nebojša (2019) *David vs. Goliath: NATO war against Yugoslavia and its implications*. Institute of International Politics and Economics & Faculty of Security at the University of Belgrade, s. 191, 192.

¹²⁰ Gangloff 2004, s. 113.

¹²¹ Se t.ex. Recep Kırçs, BBP-ledamot, tal vid parlamentet, TBMM 1998, protokoll, session nr 67, s.98, 99.

¹²² Fazilet Partisi, FP, öppnades 1998 och ansågs vara ersättare av det islamistiska RP som stängdes ner efter kuppen 1997.

¹²³ Demirtaş 2019, s. 195, 200.

¹²⁴ Se t.ex. Ali Dinçers tal vid parlamentet, TBMM 1998, protokoll, session nr 127, s. 304, 306.

Kosovos närområde. Ett exempel på detta är att Turkiet förstärkte sina politiska och militära relationer med Albanien, före detta jugoslaviska republiken Makedonien och den bosnisk-kroatiska federationen.¹²⁵ Ytterligare ett exempel är Turkiets bidrag till en amerikansk insats för militär träning av den bosniskkroatiska armén.¹²⁶ I likhet med Bosnienkriget ingrep Turkiet inte unilateralt i Kosovokriget utan landet bidrog istället från 1997 och framåt med militär och civil personal till både OSSE:s insats *Kosovo Control* och till den multinationella styrkan i Albanien, utanför ramarna för Nato-insatsen.¹²⁷ Turkiet tog även emot flyktingar och skickade humanitärt stöd till Kosovo. Från och med 1999 bidrog Turkiet dessutom till FN:s fredsstyrka i området.

Även om Turkiets stöd till Kosovo dröjde länge jämfört med i fallet Bosnien och Hercegovina var Turkiets engagemang i Natos Kosovoinsats mer framåtlutat. 1998 bidrog Turkiet till Natos operation *Determined Falcon* samt till Natos marina styrka vid Albaniens hamn i Durrës. Följande år bidrog Turkiet med stridsflygplan av typen F-16 till alliansens operation *Allied Force* samt med tre insatsstyrkor till alliansens styrka som ansvarade för fritagande av gisslan. Turkiet bidrog dessutom med markstyrkor och civil personal till Natos stabiliseringsstyrka KFOR.¹²⁸ Nato-styrkor fick även tillgång till fyra turkiska militära flygbaser för genomförandet av operationen *Allied Force*.¹²⁹ Till skillnad från Bosnienkriget deltog Turkiet dessutom i alliansens 78 dagar långa flygkampanj mot Serbien.

Den turkiska regeringens beslut att erbjuda ett omfattande stöd till Natos insats påskyndades av flera faktorer. Att Turkiet förbisågs när beslut fattades vid EU:s toppmöte i Luxemburg 1997 om att inleda medlemskapsförhandlingar med elva andra länder gav upphov till en turkisk oro om att landets betydelse för det europeiska försvaret skulle minska. Under samma period var EU i färd med att utveckla en gemensam utrikes- och säkerhetspolitik, vilket hade potential att bli en viktig maktfaktor som Turkiet inte skulle vara en del av.¹³⁰ Därmed föredrog Turkiet istället att inta en framåtlutad roll i Nato, där landet hade möjlighet att påverka. Som en ledamot från partiet FP argumenterade:

¹²⁵ Landet ändrade officiellt sitt namn till "Republiken Nordmakedonien" efter att namnkonflikten med Grekland lösts 2019.

¹²⁶ Gangloff 2004, s. 107.

¹²⁷ *Military Technology* (1999) "Peace in the nation, peace in the world: Interview with General Huseyin Kivrikoglu, Chief of General Staff, Turkish Armed Forces", Vol. 23(9).

¹²⁸ Larson et al. (2003) *Interoperability of NATO and allied air forces: Supporting data and case studies*. The RAND Corporation, s. 77; Karaosmanoğlu, Kibaroglu 2002, s. 146.

¹²⁹ Baserna är Balıkesir, Çorlu, Bandırma samt Incirlik se Larson et al. 2003, s. 103.

¹³⁰ Turkiet var vid denna tidpunkt delaktigt i europeiskt försvarssamarbete såsom Västeuropeiska unionen. EU:s beslut att satsa mer på den gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken (Gusp) inom ramen för EU urholkade de institutioner där Turkiet medverkat. För en uttömmande diskussion om detta se Oya Dursun-Özkanca (2019) *Turkey-West Relations: The Politics of Intra-alliance Opposition*. Cambridge University Press: Cambridge.

“Om Turkiet blir mer aktivt inom Nato, [i ärenden kopplade till] Balkan och östra Europa istället för Mellanöstern, så blir Turkiet mäktigare också gentemot Europa.”¹³¹

Ytterligare en faktor för Turkiets omfattande stöd till Natos insats var att ett tidigare val hölls i Turkiet våren 1999. I syfte att begränsa de islamistiska partiernas inflytande konkurrerade även de sekulära, socialistiska och republikanska partierna om den islamistiska strömningens idéer under valrörelsen. Således var det just dessa idéer som dominerade den inrikespolitiska debatten och som dessutom förstärktes av inflytelserika intressegrupper i landet.¹³²

Turkiets sätt att agera vid Nato-insatsen i Kosovo kan ses som ett uttryck för landets fortsatta västillvändhet, särskilt med tanke på att Turkiet skulle kunnat ingripa unilateralt i ett tidigare skede för att gynna sina egna regionala aspirationer. Anledningen till att regeringen agerade beslutsamt, bortom kemalismens princip om icke-ingripande, men samtidigt multilateralt under Natos ledning, har starka kopplingar såväl till de islamistiska och (ultra-)nationalistiska strömningarnas idéer som till Turkiets skakiga relationer med EU under den tiden.

Turkiets agerande vid Natos Kosovo-insats understryker också det dilemma landet ofta har stått inför när det kommer till landets västerländska orientering. I Kosovofallet försämrades temporärt relationerna mellan EU och Nato eftersom organisationerna åtminstone inledningsvis hade olika uppfattningar om vilka åtgärder de ansåg vara lämpliga för att hantera konflikten.¹³³ Till skillnad från i Bosnienkriget hade Nato inte fått FN-mandat om att ingripa i Kosovo. Med argumentet att alliansen inte är en regional organisation och kan behöva agera autonomt vid behov förbigick Nato FN och ingrep i Kosovo på eget initiativ. I brist på förutsättningar för att ingripa inom FN:s ramar underströk EU istället behovet av multilaterala diplomatiska initiativ.¹³⁴ Att Turkiet valde Nato framför EU indikerar att Turkiet såg sitt agerande som ett möjligt förhandlingskort för att (indirekt) påverka EU. Liksom i Bosnienkriget var det de islamistiska och (ultra-)nationalistiska strömningarnas idéer som dominerade den inrikespolitiska debatten och som formade regeringens utrikespolitiska preferenser. Det var dessutom dessa idéer som regeringen använde sig av för att knyta an landets mer beslutsamma utrikespolitik till Natos förnyade mål.

En tendens som utmärker sig under denna epok gällande landets mer framåtlutade agerande är att Turkiets egna geopolitiska intressen började få större betydelse för

¹³¹ TBMM 1998, protokoll, session nr 64, s. 251.

¹³² Exempelvis spelade Diyanet stor roll i att styra regeringens uppmärksamhet till Balkan under denna tid. För en mer utvecklad redogörelse kring detta, se Bechev, Dimitar (2022) “A rival or an awkward partner? Turkey’s relationship with the West in the Balkans”, *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 22(1), s. 11-24.

¹³³ Kavalski, Emilian (2005) “The Balkans after Iraq...Iraq after the Balkans. Who’s next?” *Perspectives on European Politics and Society*, Vol. 6(1), s. 111.

¹³⁴ Borchert, Heiko, Hampton, Mary (2002) “The lessons of Kosovo: Boon or bust for transatlantic security?”, *Orbis*, Vol. 46(2), s. 370.

landets utrikes- och säkerhetspolitik än dess hängivenhet till det samlade väst. De regeringar som styrde landet påverkades av de islamistiska och (ultra-)nationalistiska strömningarnas idéer, och landets utrikespolitik drevs oftare med regionala aktörer och den muslimska världen som utgångspunkt. Turkiets intressen, som formades ur dessa idéer, och landets agerande ansågs ligga i linje med Natos mål.

5 2002-2023: En autonom allierad?

5.1 Turkiet i kontext

Det turkiska parlamentsvalet 2002 utgör startpunkten för studiens tredje epok. Det var första gången som det nybildade AKP kom in i parlamentet och partiet har dominerat turkisk politik sedan dess. Förutom AKP var CHP det enda partiet som lyckades ta sig över den då gällande tioprocentsspärren till parlamentet men med endast en tredjedel av parlamentets mandat kunde CHP inte utmana AKP om makten. AKP, som i allt väsentligt var arvtagare till den islamistiska RP-regeringen (som avsattes i den så kallade "postmoderna kuppen" 1997, se avsnitt 4.1), slog an ett betydligt mer progressivt och reforminriktat tonläge i turkisk politik till skillnad från tidigare aktörer inom den islamistiska strömningen. AKP beskrevs under sina inledande år vid makten som ett konservativedemokratiskt parti och i omvärlden uppfattades det, exempelvis av USA och EU, som ett mildt islamistiskt parti som skulle kunna tjäna som exempel för andra länder i regionen.¹³⁵ Dessa beskrivningar stämmer dock inte nödvändigtvis överens med partiets egna, långsiktiga vision. Ett bevingat uttalande av Erdoğan från 1990-talet återges ofta när drivkrafterna bakom AKP:s agerande analyseras: "Demokrati är som att resa med en spårvagn. När man har nått sitt mål kliver man av".¹³⁶ Med tiden har såväl de konservativa som nationalistiska inslagen i AKP:s politik ökat, vilket antyder en något mer flexibel position i relation till de politiska strömningarna. AKP:s drygt tjugoåriga tid vid makten i denna tredje epok kan med fördel indelas, något förenklat, i två faser.¹³⁷

När AKP bildades 2001 bedyrade partiets företrädare att de stod upp för landets sekulära identitet och att religion inte skulle sammanblandas med politik.¹³⁸ Under de första åren vid makten genomförde AKP flera politiska, ekonomiska och sociala reformer som, åtminstone delvis, förde Turkiet närmare ett EU-medlemskap. Denna inriktning innebar att regeringen bedrev en överlag västerländskt orienterad politik i linje med militärens och det kemalistiska etablissemangets visioner, vilket kan förmodas ha dämpat risken för ett nytt militärt ingripande i turkisk politik.

Samtidigt valde AKP, som hade begränsat inflytande över landets myndigheter, att inleda en allians med Fethullah Gülen. Gülen är ledare för en islamistisk rörelse som under flera decennier tyst byggt upp en informell maktbas inom landets

¹³⁵ Hintz, Lisel (2019) *Identity politics inside out: National identity contestation and foreign policy in Turkey*. Oxford University Press: New York, s. 157; Akkoyunlu, Karabekir et al. (2013) *The Western condition: Turkey, the US and the EU in the new Middle East*. SEESOX: Oxford, s. 52, 57.

¹³⁶ Författarnas egna översättning. White, Jenny (2016) *Democracy is like a tram*, Turkey Institute.

¹³⁷ Arisan, Mehmet (2022) "Populism, victimhood and Turkish foreign policy under the AKP rule", *Turkish Studies*, Vol. 23(5), s. 688.

¹³⁸ Tuğal 2009, s. 51.

myndigheter, framför allt i rättsväsendet. Ett av AKP:s långsiktiga mål med AKP-Gülen alliansen var att utgöra en motvikt mot det kemalistiska etablissemangets inflytande.¹³⁹ En central händelse, som kan tolkas som ett uttryck för hur AKP och Gülenrörelsen avsåg påverka maktbalansen inom framför allt militären, är de så kallade *Ergenekon*-fallen. Från 2007 började turkisk polis arresteras hundratals betydelsefulla personer i landets institutioner, särskilt inom den kemalistiskt inriktade militären. Åklagare anklagade de arresterade för att ha ingått i ett hemligt ultranationalistiskt nätverk kallat Ergenekon. Ergenekons syfte påstods vara att skapa politisk instabilitet genom riktade attacker som skulle skapa förutsättningar för militären att gripa makten och avsätta AKP-regeringen.¹⁴⁰

2009 presenterade den turkiska regeringen “den kurdiska öppningen”, som sades syfta till att skapa en långsiktigt hållbar politisk lösning för landets kurdiska befolkning. “Den kurdiska öppningen” skulle också inbegripa en lösning med den kurdiska gerillan PKK.¹⁴¹ Det var dock omtvistat, och initiativet kan likaväl tolkas som ett sätt att undvika att ge militären skäl att ingripa i frågan, som på djupet utmanar turkiska säkerhetsintressen, och flytta istället kontrollen till regeringen.¹⁴²

Under AKP:s inledande tid vid makten stöttades partiet av bland annat industri- och näringslivsorganisationer, en del konservativa kretsar samt olika grupper som förespråkade en västerländsk orientering och som ville accelerera landets närmande till EU. Här fanns också stöd från en del kurdiska organisationer, samt den ovan nämnda Gülenrörelsen.¹⁴³ Effekten var att den kemalistiska strukturen långsamt avskärmades från statsapparaten. Successivt fick istället islamistiska rörelser mer utrymme i det offentliga rummet.

Vad gäller utrikespolitiken, som på många sätt även fungerade som ett verktyg för att skapa konkurrensfördelar mot kemalistiska och nationalistiska strukturer på hemmaplan, antog AKP inledningsvis en ny inriktning. Det mest betydelsefulla i den nya utrikespolitiska inriktningen var den vision som utvecklats av Ahmet Davutoğlu, först rådgivare till Erdoğan och senare utrikesminister och premiärminister. Davutoğlu menade att den turkiska utrikespolitikens principer inte längre var giltiga eftersom de byggde på omständigheter som var präglade av kalla kriget. Han föreslog istället en mer proaktiv utrikespolitik, där Turkiet skulle kunna spela en central roll i den regionala säkerhetsarkitekturen.¹⁴⁴ Han menade att med de

¹³⁹ Martin, Natalie (2022) “Allies and enemies: the Gülen movement and the AKP”, *Cambridge Review of International Affairs*, Vol. 25(1), s. 110.

¹⁴⁰ Ibid s. 114.

¹⁴¹ Carnegie Endowment for International Peace (2009) *The Kurdish opening in Turkey: Origins and future?*

¹⁴² Özpek, Burak-Bilgehan (2017) “Paradigm shift between Turkey and the Kurds: From clash of the titans to game of thrones”, *Middle East Critique*, Vol. 27(1), s. 48-49.

¹⁴³ Özpek 2017, s. 48; Hintz 2019, s. 140, 145.

¹⁴⁴ Davutoğlu har ofta beskrivit Turkiet som en “central stat”, en definition som har euroasiatiska konnotationer, se t.ex. Tüfekçi, Özgür (2017) *The foreign policy of modern Turkey. Power and the ideology of Eurasianism*. I.B. Tauris: London.

förändrade geopolitiska förutsättningarna hade Turkiet en historisk möjlighet att upprätta ett "strategiskt djup" (tur. *Stratejik derinlik*), med både en geopolitisk och en geokulturell dimension. Detta strategiska djup skulle uppnås genom att utveckla relationer till post-osmanska stater i Mellanöstern och Nordafrika och var ett uttryck för en form av pan-islamism som skulle ge Turkiet förutsättningar att leda "den islamiska civilisationens vitalisering".¹⁴⁵ Davutoğlu menade att stater utan brett folkligt stöd med tiden kommer upphöra att existera, och för att Turkiet ska bli inflytelserikt i regionen behövde landet stötta islamistiska rörelsers framväxt. I västliga kretsar gav denna utrikespolitiska vision upphov till en diskussion om hur Turkiet positionerar sig i relation till Nato och andra västliga samarbetsstrukturer.¹⁴⁶

Davutoğlus utrikespolitik resulterade i att Turkiet närmade sig regimerna i Iran och Syrien och att landet utökade sitt ekonomiska samarbete med en rad länder i regionen, i linje med målsättningen att ha "noll problem med grannländerna". Davutoğlus vision genomsyrade AKP:s utrikespolitik till 2011 när partiets andra fas vid makten inleddes.

Från och med 2011 kan emellertid turkisk utrikespolitik beskrivas som alltmer kalkylerande och präglad av taktiska samarbeten, vilket innebar att Davutoğlus vision om strategiskt djup fick allt mindre inflytande. Utrikespolitiken förankrades alltmer pragmatiskt med nationalistiska, islamistiska eller västerländskt orienterade argument beroende på sammanhang.¹⁴⁷ Utrikespolitiken riktade sig dock fortfarande i stor utsträckning mot Mellanöstern och det osmanska rikets forna territorier.¹⁴⁸ Antivästliga inslag förekom allt oftare i den inrikespolitiska debatten och Väst anklagades för att dels dra Turkiet in i konflikter som landet självt inte prioriterade, dels för att inte stödja Turkiet i frågor landet anser hotar sin säkerhet. Ungefär samtidigt fick AKP större stöd från det turkiska näringslivet.¹⁴⁹ Samtidigt ökade också distansen till mer västillvända intressegrupper.¹⁵⁰ Sammantaget medgav detta ett större handlingsutrymme för nationalistiska krafter, som

¹⁴⁵ Se t.ex. Kardaş, Şaban (2010) "Turkey: Redrawing the Middle East map or building sandcastles?", *Middle East Policy*, Vol. 17(1), s. 123, 124.

¹⁴⁶ Se t.ex. Öniş 2011.

¹⁴⁷ Gasparetto, Amberto (2021) "Transition and middle power: Turkey's strategic autonomy on the Atlantic area border with the Middle East, the Mediterranean and the Horn of Africa", i Fuvlio, Attinà (2021) *World order transition and the Atlantic area. Theoretical perspectives and empirical analysis*. Springer: Berlin, s. 189.

¹⁴⁸ Hintz 2019, s. 149.

¹⁴⁹ Om det komplicerade systemet av straff och belöningar som regeringen etablerade, se Esen, Berk, Gumuscu, Sebnem (2018). "Building a competitive authoritarian regime: State-business relations in the AKP's Turkey", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Vol. 20(4), s. 349-372

"Building a competitive authoritarian regime: State-business relations in the AKP's Turkey", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Vol. 20(4), s. 349-372.

¹⁵⁰ Se t.ex. Kutlay, Mustafa (2019) *The political economies of Turkey and Greece*. Palgrave MacMillan Cham: London. 103-109.

betonade vikten av militarisering och en stärkt försvarsindustri som ett utvecklingsalternativ för landet. Detta stärkte samtidigt kraven på, och möjliggjorde, en mer interventionistisk utrikespolitik.

Under 2013-2015 inträffade ett antal viktiga händelser, som lade grunden för nya former för politisk samverkan. Protesterna i Geziparken och den avbrutna fredsprocessen med PKK kan särskilt nämnas här, eftersom de användes av grupper inom såväl den islamistiska som (ultra-)nationalistiska strömningen som bevis på att användningen av mjuk makt borde ge vika för hård maktutövning.

Geziprotesterna, som började som protester mot att Geziparken, en av få kvarvarande gröna områden i centrala Istanbul, skulle rivas till förmån för ett osmanskt influerat förtättningsprojekt, pågick i över en månads tid. Protesterna blev en symbol för motståndet mot regeringen och samlade aktörer från nästan hela det politiska landskapet och spred sig i landet. Erdoğan gav dock inte vika och polisen svarade med våld. På samhällsnivå kulminerade under perioden polariseringen mellan förespråkare av sekularism och islamism.¹⁵¹ Under denna period uppstod dessutom en spricka mellan AKP och Gülenrörelsen, som med tiden flyttat fram sina positioner inom militären. Denna konflikt kulminerade i ett misslyckat militärt kupp försök sommaren 2016, vilket AKP beskyller Gülenrörelsen för.¹⁵² Regeringsföreträdare för AKP anklagade dessutom USA för att indirekt ha stöttat kupp försöket.¹⁵³ Detta bidrog till att försvaga de redan ansträngda turkisk-amerikanska relationerna.

Den avbrutna fredsprocessen med PKK är också central. Händelsen illustrerar dessutom hur gränsen mellan inrikes- och utrikespolitik ofta är vag. Den ovan nämnda "kurdiska öppningen" resulterade så småningom i fredsförhandlingar med PKK 2013. De kollapsade dock 2015 i samband med att det prokurdiska partiet HDP blev tredje största parti i parlamentsvalet samma år, vilket innebar att AKP förlorade sin parlamentariska majoritet. Samtidigt expanderade den syriskkurdiska milisen YPG sin territoriella kontroll i norra Syrien till följd av kriget mot terrorgruppen Islamiska Staten (IS), med amerikanskt understöd, vilket Turkiet betraktade som en fientlig handling. Såväl regeringen som PKK behövde hantera intern opposition mot fredsprocessen, som i grunden utmanade inbyggda maktförhållanden i landet. Dessutom präglades förhandlingarna av bristande ömsesidig tillit och ibland oförenliga krav. Detta, liksom det låsta läget i turkisk politik utmanade fredsprocessen, som definitivt kollapsade efter att nya strider blossat upp mellan PKK-nära grupper och regeringsstyrkor under sensommaren 2015.¹⁵⁴ AKP lade under sommaren och hösten om sin strategi och började istället samarbeta med det

¹⁵¹ Hintz 2019, s. 158.

¹⁵² Martin 2022, s. 119-120.

¹⁵³ Duvar (2021) Turkish Interior Minister Soyly accuses US of being behind 2016 coup attempt, 4 februari 2021.

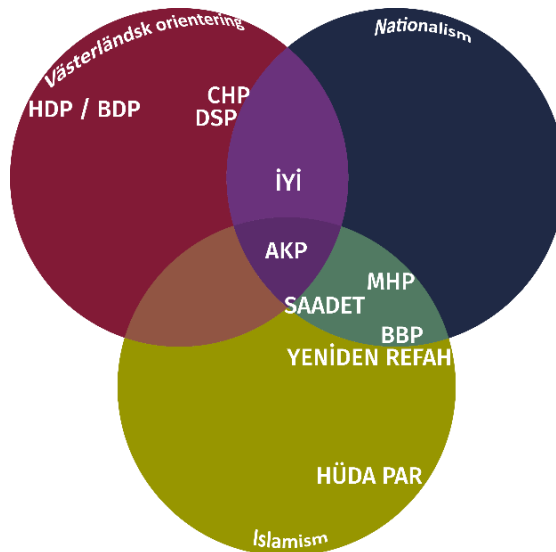
¹⁵⁴ Se t.ex. Savran, Arin (2020) "The peace process between Turkey and the Kurdistan workers' party, 2009-2015", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Vol. 22(6), s. 777-792.

ultranationalistiska tillika konservativa partiet MHP, vilket sedermera formaliserades i en gemensam politisk allians 2018, och tycks ha lönat sig politiskt. Närmandet mellan aktörer inom den islamistiska respektive (ultra-)nationalistiska strömningen har dels gett AKP ett mer solitt inrikespolitiskt stöd, dels ökat AKP:s möjligheter att driva en mer autonom turkisk utrikes- och säkerhetspolitik, i relation till Nato och dess mest inflytelserika medlemmar.

Även om AKP-regeringen uppvisade en del auktoritära tendenser i såväl inrikes- som utrikespolitiken under dess första fas vid makten intensifierades dessa under den andra och särskilt efter kuppöversöket 2016. Efter kuppöversöket skärpte AKP den politiska kontrollen över militären, och polisen utrustades med tyngre vapen samtidigt som den övertog en del av militärens tidigare befogenheter.¹⁵⁵ Erdoğan har dessutom allt oftare kommit att använda argument som traditionellt uttryckts av representanter för den (ultra-)nationalistiska strömningen, exempelvis att “det är länderna som använder sig av såväl hård som mjuk makt som lyckas lämna permanenta spår i historien”.¹⁵⁶

Våren 2023 valdes Erdoğan återigen till president för en femårsperiod, AKP vann en majoritet i parlamentet och ingick en ny koalition tillsammans med flera allierade (ultra-) nationalistiska och islamistiska partier.

Figur 3. Partiernas positionering i strömningarna under den tredje epoken.

¹⁵⁵ Adar, Sinem, Yaşar, Nebahat (2023) *Rethinking civil-military relations in Turkey: How has the security landscape changed under AKP rule?*, CATS, No 55, s. 2; Hintz 2019, s. 108, 110.

¹⁵⁶ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, (2016) “Türkiye’nin savunma sanayi ve askerî konularda ataletle düşme lüksü yoktur”, [Republiken Turkiets presidentskap. “Turkiet har inte råd att hamna i tröghet när det kommer till försvarsindustriella och militära frågor], 18 juni.

5.2 Afghanistan

5.2.1 Kontext och betydelse

Studiens fjärde händelse är Natos insats i Afghanistan. Efter terrorattacken mot USA den 11 september 2001 aktiverade Nato artikel 5. Alliansen hade låg beredskap för den typen av attack och de omedelbara insatserna till följd av artikel 5-aktiveringen kan i huvudsak karaktäriseras som symboliska. Efter att främst USA och Storbritannien avsatt taliban-styret, tog Nato 2003 över ledningen för Isaf-styrkan (*International Security Assistance Force*). Ledarskapet över Isaf-styrkan roterade mellan Natos medlemmar, och Turkiet tog över ledningen på marken i två omgångar.¹⁵⁷ Nato avvecklade Isaf 2014 och överlämnade ansvaret för säkerheten till de afghanska myndigheterna. De afghanska myndigheterna misslyckades i bekämpningen av talibanerna och när USA lämnade landet 2021 föll också det afghanska styret och talibanerna återtog makten.¹⁵⁸

För Nato var det viktigt att visa handlingskraft och sammanhållning med Afghanistaninsatsen, samt att kunna agera utanför alliansens traditionella ansvarsområden, framförallt emot internationell terrorism. Samtidigt var det viktigt att alliansens insatser i Afghanistan inte skulle uppfattas som en krigsförklaring mot islam.¹⁵⁹ För Turkiet var det ett strategiskt mål att Nato också inkluderade terrorismbekämpning i sitt uppdrag, samtidigt som landet behövde förhålla sig till sina nationella intressen i regionen. För Turkiets del var det också viktigt att Afghanistan var ett muslimskt land. Eftersom insatsen i Afghanistan spänner över lång tid fokuserar den här studien på hur den turkiska argumentationen kring landets engagemang i Afghanistan förändrades över tid.

5.2.2 Inrikespolitisk diskussion och Turkiets agerande

Turkiet styrdes av en koalitionsregering när terrorattacken den 11 september ägde rum. Regeringen bestod av det kemalistiska DSP och det ultranationalistiska MHP som innehaft makten sedan 1999. Ankaras initiala reaktion efter terrorattacken var att fullt ut stödja USA, samt operativt underlätta USA:s arbete mot internationell terrorism.¹⁶⁰ Ankara stödde också aktiveringen av artikel 5 för kontraterrorism, något som Ankara länge förespråkade skulle vara möjligt.¹⁶¹

¹⁵⁷ Gallis, Paul (2007) "NATO in Afghanistan: A test of the transatlantic alliance", *Connections*, Vol. 6(3), s. 10.

¹⁵⁸ AP (2022) "Taliban swep into Afghan capital after government collapses", 17 oktober.

¹⁵⁹ Gallis 2007, s. 10-11.

¹⁶⁰ *Hürriyet* (2001) "ABD'ye 5 mesaj", [5 meddelanden till USA], 26 september.

¹⁶¹ Alkan Özcan, Sevinç (2010) "Turkish foreign policy towards Afghanistan: 2009-2010", *Perceptions: Journal of International Affairs*, Vol. 15(2), s. 134; Se t.ex. AKP-representanten Abdullah Güls tal i parlamentet, TBMM, 2001, protokoll, session nr 129, s. 43, 44.

Under hösten 2001 dominerades den inrikespolitiska debatten av diskussioner kring Turkiets egen erfarenhet av terrorism och landets långlivade försök att öka västvärldens intresse för frågan. Dessutom beskrevs EU:s och Natos hållning i frågan om terrorism som inkonsekvent och ofta motsägelsefull. I de diskussionerna var inriktningen att Turkiet borde inta en central roll i bekämpningen av internationell terrorism samt återkommande kräva en central roll inom det europeiska säkerhets- och försvarssystemet.¹⁶²

Många partier inom landets västerländska orientering betonade under perioden att Turkiet hade en civilisatorisk plikt att agera.¹⁶³ De framhöll också att Turkiet konsekvent varit lojalt gentemot USA, som "till skillnad från andra västliga allierade inte har lämnat Turkiet ensamt i kampen mot terrorism".¹⁶⁴ Detta ofta återkommande argument illustrerar en spänning mellan två alternativa spår i Turkiets övergripande västerländska orientering: en europeisk och en amerikansk. Turkiet hade länge insisterat på att extraterritoriella insatser inte borde höra till alliansens kärnuppdrag. Landet framhöll istället vikten av att Nato skulle förbli inriktat på att försvara Europas territorium.¹⁶⁵ Stöd för dessa argument kan hittas hos representanter för den proeuropeiska delen av den västerländskt orienterade strömningen och även hos den islamistiska strömningen. Natos insats i Afghanistan bemöttes därmed med stigande oro av partier inom såväl den nationalistiska som den islamistiska strömningen. Denna oro bottnade i en rädsla för att landet skulle dras in i ytterligare konflikter med muslimska grannländer och resultera i en förändrad bild av Turkiet i regionen.¹⁶⁶ Denna rädsla spreds så småningom även inom den västerländskt orienterade strömningen och diskussioner pågick kring huruvida landet borde prioritera USA:s agenda istället för sin egen i Mellanöstern.

Under de inledande åren efter att AKP kom till makten 2002 hade liknande diskussioner präglad den inrikespolitiska debatten. Även om landet stödde Natos insats, fokuserade Turkiet på att återuppta diskussionerna om landets EU-anslutning och tonade därmed ner diskussionen kring militära operationer. Med tanke på att AKP behövde hantera den ekonomiska kris som landet befunnit sig i sedan 2001 framställdes Turkiets engagemang i Afghanistan som en investering i stabilitet och skydd till förmån för det afghanska folket och även för den turkiska befolkningen i Afghanistan. Det beskrevs även som en möjlighet till turkisk

¹⁶² Se t.ex. TBMM, 2001, protokoll, session nr 129. Representanter från hela det politiska landskapet såväl inom regering som i opposition uttryckte liknande argument.

¹⁶³ Se t.ex. Suat Çağlayans, DSP-ledamot, tal i parlamentet, TBMM 2001, protokoll, session nr 5, s. 245.

¹⁶⁴ Bülent Ecevit, DSP-ledamot, TBMM 2001, protokoll, session nr 5, s. 264.

¹⁶⁵ Oğuzlu, Tarık (2012) "Turkey's eroding commitment to NATO: From identity to interests", *The Washington Quarterly*, Vol. 35(3), s. 156, 157; Se även Gaffar Yakins, DSP-ledamot, tal i parlamentet TBMM 2001, protokoll, session nr 5, s. 268.

¹⁶⁶ Se t.ex. Ahat Andicans, ANAP-ledamot, tal i parlamentet TBMM 2001, protokoll, session nr 5, s. 240.

ekonomisk utveckling. Den turkiska biståndsmyndigheten (TİKA) ansvarade för infrastrukturprojekt i landet, stödde de nya afghanska myndigheterna och bidrog till att driva den nationalistiska strömningens idéer kring Turkiets roll som en stabiliserande faktor i regionen.¹⁶⁷ Den turkiska regeringen började därmed så småningom framhålla dess engagemang för Afghanistan som ett uttryck för "Turkiets multidimensionella och proaktiva utrikespolitik".¹⁶⁸

Abdullah Gül, tidigare AKP-ledare, utrikesminister, premiärminister och sedermera turkisk president 2007-2014, sade att "förutom militära insatser anser vi att stora ansträngningar bör göras för att vinna det afghanska folkets hjärtan och sinnen. Dels satsar vi på att stärka säkerhetsstyrkorna, dels omfamnar vi hela Afghanistans befolkning."¹⁶⁹ Som ett verktyg för att fördjupa de historiska banden tog den turkiska regeringen initiativ till ett trilateralt samarbetsforum mellan Afghanistan, Pakistan och Turkiet 2007. Turkiet tog även ekonomiska och diplomatiska initiativ där internationella aktörer som den Islamiska konferensorganisationen deltog. "Asiens hjärta" - Istanbul-processen (HoA-IP), är ett annat uppmärksammat turkiskt-afghanskt framdrivet initiativ som syftade till att stärka samarbetet mellan 15 länder i regionen inom olika områden av gemensamt intresse.¹⁷⁰ Sammantaget förstärkte initiativet den turkiska regeringens mål med landets engagemang i Afghanistan. Sådana initiativ, i kombination med regeringsrepresentanters regelbundna besök i moskéer, helgedomar, flyktingläger och sjukhus i Afghanistan togs väl emot av partier inom både den islamistiska och den nationalistiska strömningen. Dessa såg positivt på Turkiets humanitära stöd för den muslimska världen och landets ökade engagemang i frågor av ekonomisk och politisk betydelse för regionen.¹⁷¹

Turkiska militära styrkor i Afghanistan ökade successivt i antal och som mest uppgick de till 1 800 man år 2010. Trots det betydande antalet beskrev landet sina styrkor som icke-stridande (*non-combatant*).¹⁷² Turkiet bidrog också till flera initiativ som syftade till att stärka Afghanistans militära, polisära och andra säkerhetsstyrkor och institutioner, till exempel *NATO Resolute Support Mission 2015-2021*.¹⁷³ Landet bidrog även genom diverse civila insatser.

Inom Turkiet motiverades landets bidrag på olika sätt av de olika politiska strömningarna, till exempel som en antivästlig misstro mot USA:s långsiktiga

¹⁶⁷ TİKA 2014.

¹⁶⁸ Se t.ex. utrikesministers Davutoğlus tal i parlamentet TBMM 2009, protokoll, session nr 35, s. 762.

¹⁶⁹ *CNN Türk* (2010) "Türkiye-Afganistan-Pakistan zirvesinden mesaj" [Meddelande från toppmötet Turkiet-Afghanistan-Pakistan], 25 januari.

¹⁷⁰ Republic of Türkiye, Ministry of Foreign Affairs (2011) Istanbul process on regional security and cooperation for a secure and stable Afghanistan, 2 november.

¹⁷¹ Alkan Özcan 2010, s. 139-141.

¹⁷² Çolakoğlu, Selçuk, Yegin, Mehmet (2014) *Future of Afghanistan and Turkey's contributions*, International Strategic Research Organization, s. 31.

¹⁷³ Nato (2022b) "ISAF's mission in Afghanistan (2001-2014)" 30 maj.

avsikter i Afghanistan. Flera aktörer anklagade även USA: “De som USA nu kämpar emot [talibanerna] tidigare varit dess allierade i syfte att försvaga turkiska muslimer i Afghanistan.”¹⁷⁴ Turkiets ovilja att bidra med direkt stridande styrkor motiverades dessutom med en oro för de ekonomiska konsekvenserna av ett sådant bidrag under tider av ekonomisk kris och inrikespolitisk osäkerhet.¹⁷⁵ En annan, ofta återkommande, turkisk anledning var oron över att insatsen skulle kunna bli långvarig, spridas till andra delar av den muslimska världen och kunna utvecklas till en konflikt mellan islam och kristendom.¹⁷⁶

Turkiet engagemang i diverse diplomatiska, utvecklingspolitiska och ibland även kulturella verksamheter i landet i kombination med Turkiets och Afghanistans kulturella närhet och historiskt sett goda relation bidrog till att de turkiska soldaterna vann respekt hos den afghanska befolkningen. Denna omständighet underlättade Natos uppdrag samtidigt som det varken äventyrade bilden av Turkiet i Afghanistan eller landets intressen i området.¹⁷⁷

Den turkiska insatsen i Afghanistan var dock måttligt populär hos den turkiska allmänheten. Trots det beslutade den turkiska regeringen att behålla sin militära närvaro i Afghanistan även efter att Nato avvecklat sin insats i landet. Delvis som ett sätt att distansera sig från de USA-initierade insatserna i landet förespråkade Erdoğan under 2010-talets andra hälft att “moderata talibankrafter” skulle kunna integreras i Afghanistans politiska processer.¹⁷⁸

När USA lämnade Afghanistan 2021 ökade den antiväsliga retoriken i Turkiet. Partier inom den västerländskt orienterade strömningen började då röra sig närmare aktörer inom den islamistiska och den nationalistiska strömningen. Ett återkommande argument i det turkiska parlamentet, som framfördes av representanter för alla tre strömningar, var att landet ensamt tvingades hantera konsekvenserna av ett krig som man själv inte startat. När några västliga länder, t.ex. Tyskland, visade intresse för att samarbeta med Turkiet i försök att kontrollera säkerhetsläget i Afghanistan sade Erdoğan att “beslutet att samarbeta med Turkiet fattades för sent. Medan alla andra lämnat, var det endast Turkiet som var kvar i

¹⁷⁴ Se t.ex. Mehmet Çiçek, AKP-ledamoten, tal i parlamentet, TBMM 2001, protokoll, session nr 17, s. 10, 12. Se även MHP-ledamot Şevket Bülend Yahnicis tal i samma session, s. 13-14.

¹⁷⁵ Se t.ex. DYP-ledamoten Mehmet Ali İrtemçeliks tal i parlamentet, TBMM 2001, protokoll, session nr 5, s. 262, 263.

¹⁷⁶ Se t.ex. AKP-ledamoten Abdullah Gül tal i parlamentet TBMM 2001, protokoll, session nr 5, s. 241-244; ANAP-ledamot Ahat Andicans tal i samma session, s. 236, 237.

¹⁷⁷ Çolakoğlu, Yegin 2014, s. 31-32; Vamvakas, Petros (2009) “NATO and Turkey in Afghanistan and Central Asia: Possibilities and blind spots”, *Turkish Studies*, Vol. 10(1), s. 65.

¹⁷⁸ Turkiet intog positionen att försonliga, icke-extrema talibankrafter borde införlivas i det politiska systemet som ett sätt att markera viss distans till de USA-ledda insatserna, och för att skapa förutsättningar för en varaktig fred mellan Afghanistan och Pakistan. För mer, se t.ex. Kaura, Vinay (2017) *Turkey sees expanding role in Afghanistan*, Middle East Institute.

Afghanistan.”¹⁷⁹ Samtidigt började såväl regeringsrepresentanter som förespråkare för den (ultra-)nationalistiska strömningen framhålla den ledande roll som Turkiet skulle kunna spela i Afghanistan efter USA:s tillbakadragande.¹⁸⁰ Ett sådant exempel var att president Erdoğan länge förespråkade att Turkiet skulle fortsätta sköta säkerheten kring Kabuls internationella flygplats i samarbete med Qatar, men talibanerna överlät ansvaret till ett emiratiskt bolag istället.¹⁸¹

Turkiets agerande i Afghanistan var mångfacetterat och illustrerar hur alla tre strömningar på olika sätt kom till uttryck och förhöll sig till varandra. Detta samspel utgjorde grunden för det som kom att bli Turkiets utrikespolitiska prioriteringar i Afghanistan. För Turkiets del var det inledningsvis viktigt att betona lojaliteten med den västliga säkerhetsarkitekturen. Samtidigt var det även viktigt för landet att balansera det militära engagemanget i den internationella insatsen med att Afghanistan är ett muslimskt land. Detta var särskilt viktigt för AKP, som härrör ur den islamistiska miljön. I takt med att AKP befäste sin makt tonade partiet ned de västerländskt orienterade argumenten och betonade snarare den religiösa och kulturella närheten till Afghanistan. Samtidigt betraktade mer nationalistiskt sinnade politiska aktörer Turkiets engagemang för Afghanistan som ett sätt att framhäva nationella intressen och stärka Turkiets roll som regional stormakt.

5.3 Libyen

5.3.1 Kontext och betydelse

Den arabiska våren spred sig i flera länder i Afrika och Mellanöstern innan den nådde Libyen i februari 2011. Nato beslutade att intervensera i landet i mars 2011. Det var alliansens första intervention med hänvisning till FN:s princip om “skyldighet att skydda” (eng. *Responsibility to Protect*).¹⁸² Nato konstaterade också i sitt strategiska koncept från 2010 att “det bästa sättet att hantera en konflikt är att förebygga den”.¹⁸³ Alla alliansmedlemmar var dock inte överens om huruvida Nato skulle ingripa i Libyen och innan FN fattade beslut om att införa en flygförbudszon över Libyen hölls begränsad gemensam planering angående

¹⁷⁹ NTV (2021) “Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Afganistan açıklaması” [President Erdoğan's statement on Afghanistan], 27 augusti.

¹⁸⁰ Se t.ex. İYİ-ledamoten Aydın Adnan Sezgin tal i parlamentet, TBMM 2021, protokoll, session nr 84, s. 293-296; AKP-ledamot Fikri Işıks tal i parlamentet, TBMM 2021, protokoll, session nr 8, s. 471.

¹⁸¹ Soylu, Ragip (2022) “How Turkey lost its bid to run Afghanistan’s airport to the UAE”, *Middle East Eye*, 26 augusti.

¹⁸² FN-förbundet (2023) “Skyldighet att skydda”; Nato (2015) “NATO and Libya (Archived)”, 9 november.

¹⁸³ Nato (2010) s. 19, 20.

alliansens intervention.¹⁸⁴ Huruvida Nato ingrep för att genomdriva FN:s beslut om att skydda befolkningen eller för att tvinga Muammar Gaddafi från makten har debatterats. Flera aktörer har kritiserat Nato och ifrågasatt huruvida alliansen överskred sitt mandat.¹⁸⁵ Insatsen var dock en viktig episod i alliansens extra-territoriella engagemang.¹⁸⁶

Turkiets relationer med Libyen fördjupades från 1990-talet då landets utrikespolitik i ökande utsträckning inriktades på att närma sig den muslimska världen. Den libyske ledaren Gaddafis ideologi baserades på en kombination av arabnationalism med socialistiska och religiösa idéer. Relationerna länderna emellan försämrades när Turkiet intog en positiv inställning till Israel vid AKP:s första år vid makten, men började repareras 2009 då Erdoğan fördömde Israels ingripande i Gaza.¹⁸⁷ Gaddafi-regimen stödde Turkiets position i Israel-Palestinafrågan och fungerade som en dörröppnare till Turkiets långsiktiga mål i Afrika.¹⁸⁸ Turkiet hade även viktiga ekonomiska relationer med det oljerika Libyen och landet var den näst största marknaden för turkisk arbetskraft.¹⁸⁹

5.3.2 Inrikespolitisk diskussion och Turkiets agerande

När krisen i Libyen utbröt styrdes Turkiet av AKP. Sommaren 2011 hölls val där Erdoğan's AKP för tredje gången fick majoritet i parlamentet och med fler mandat än tidigare. Den största skillnaden i den politiska debatten som föregick detta val var att ett EU-medlemskap inte förekom på något partis agenda, till skillnad från de två tidigare valrörelserna.¹⁹⁰ Inför valet 2011, och under tiden insatsen i Libyen pågick, trappade AKP upp sin egen konservativa och nationalistiska retorik i syfte att locka över väljare från det ultranationalistiska MHP.

När den arabiska våren utbröt ansåg regeringen i Ankara att regimförändringarna i Mellanöstern var en replikering av landets egen transformeringsprocess under AKP:s styre. Såsom i Turkiet då den väststödda kemalistiska regimen styrde landet med en sekulär-auktoritär modell och uppfattades förtrycka muslimerna, menade AKP att upproren i arabländerna var ett motstånd mot liknande strukturer.¹⁹¹ Turkiet sammanlänkade alltså sin egen historia till den arabiska vårens utbredning. Turkiet tilldelade sig själv rollen som regional ledare, vilket innebar att landet

¹⁸⁴ Williams, Michael, John (2013) "Enduring, but irrelevant? Britain, NATO and the future of the Atlantic alliance", *International Politics*, Vol. 50(3), s. 373.

¹⁸⁵ Ibid, s. 373, 374.

¹⁸⁶ För reflektioner kring Natos insats i Libyen, se t.ex. Nayre, Zondi 2021.

¹⁸⁷ Eligür, Banu (2023) "Turkish-Israeli relations between 2002-2020: The impact of non-state actors on the bilateral ties" *The Journal of the Middle East and Africa*, Vol. 14(4), s. 376.

¹⁸⁸ Ibid, s. 101, 111.

¹⁸⁹ Ibid, s. 102.

¹⁹⁰ Cengiz, Firat, Hoffmann, Lars (2012) "The 2011 general elections in Turkey: Potential implications on domestic and international politics in the shadow of a discourse change?", *Parliamentary Affairs*, Vol. 65, s. 260.

¹⁹¹ Ayata 2015, s. 99.

(ofta) skulle behöva motsätta sig Väst för att effektivt kunna medla mellan parterna och leda förändringsrörelsen. Det innebar dessutom en proaktiv utrikespolitisk taktik. Inledningsvis skilde sig därför Turkiets bedömning av situationen i Libyen från många Nato-länders.

När den arabiska våren spreds till Libyen förespråkade Turkiet inledningsvis en politisk snarare än en militär lösning, vilket landets egen befolkning sympatiserade med. Turkiet kritiserade starkt Nato-ländernas initiala robotangrepp och flyganfall mot Libyen.¹⁹² Regeringen i Ankara tog diplomatiska initiativ för att förhandla om maktöverföringen. Turkiet godkände delvis FN:s resolution om Libyen, men ställde sig emot införandet av en klausul som möjliggjorde att Gaddafi skulle kunna ställas inför rätta vid den internationella brottmålsdomstolen även efter en eventuell maktöverföring.¹⁹³ När intensiteten i stridigheterna i Libyen ökade anklagade den turkiska regeringen EU för bristande intresse kring det libyska folkets mänskliga rättigheter och motsatte sig Natos militära ingripande. Erdoğan uttryckte att:

“Alla ingripanden och sanktioner straffar befolkningen och medför stora problem [...] Ett Nato-ingripande är otänkbart, outsägligt. Folken bör själva bestämma över sina öden.”¹⁹⁴

Turkiet ifrågasatte dessutom legitimiteten i det toppmöte i Paris som Turkiet inte var bjudet till, där flera stats- och regeringschefer, EU:s höge representant för utrikes frågor samt FN:s respektive Arabförbundets generalsekreterare beslutade om hur tillämpningen av FN:s resolution och intervention i Libyen skulle utformas.¹⁹⁵

För sitt motstånd mot interventionen i Libyen fick den turkiska regeringen stöd från samtliga tre politiska strömningar i landet.¹⁹⁶ Debatten präglades av argument kring Turkiets och Libyens täta historiska och kulturella band, behovet av humanitärt stöd till libyska “bröder och systrar”, samt främjandet av muslimers rättigheter. Dessa argument framfördes främst av representanter för den islamistiska respektive nationalistiska strömningen. Muslimska aktörer i Turkiet, liksom i resten av Mellanöstern, var dock splittrade kring vilken typ av lösning som var att föredra i Libyen. En central del i debatten var också turkisk oro över västs intressen i regionen, samt anklagelser om att Väst skulle använda människor i Mellanöstern

¹⁹² Kaminska, Izabella (2011) “Alarm over plans for Libya no-fly zone”, *Financial Times*, 2 mars; Traynor, Ian (2011) “Turkey and France clash over Libya air campaign” *The Guardian*, 24 mars.

¹⁹³ Resolution 1970, se FN Säkerhetsråd 2011; Kekilli, Emrah, Öztürk, Bilgehan (2020) “Turkey’s position in the Libyan crisis”, *Insight Turkey*, Vol. 22(2), s. 54, 55.

¹⁹⁴ *Sabah* (2011) “NATO'nun ne işi var Libya'da?” [Vad gör Nato i Libyen?], 28 februari.

¹⁹⁵ Ayata 2015, s. 100; Özpek, Burak-Bilgehan, Demirtag, Yelda (2014) “Turkish foreign policy after the Arab Spring: from agenda setter state to agenda-entrepreneur state”, *Israel Affairs*, Vol. 20(3), s. 336, 337.

¹⁹⁶ Se t.ex. *Akşam* (2011) “Libya'ya müdahaleyi değerlendirdi”, [Utvärderade interventionen i Libyen], 20 mars; *Sol* (2011) “Kılıçdaroğlu'ndan 5 maddelik Libya önerisi”, [5 punktsförslag om Libyen från Kılıçdaroğlu], 22 mars.

och Nordafrika som "brickor i ett oljekrig".¹⁹⁷ Denna oro stärkte det ultranationalistiska MHP:s narrativ om västs "stora Mellanösternprojekt" som de menade syftade till att rita om gränserna i Mellanöstern.¹⁹⁸

Medan de internationella reaktionerna på krisen i Libyen intensifierades och flera Nato-länder ingrep militärt började Turkiets position att förändras. När även Arabförbundet stödde FN:s beslut om flygförbudszon över Libyen, och av oro över att Turkiet skulle exkluderas från beslut som skulle avgöra Libyens framtid, förespråkade Turkiet att insatsen togs över av Nato. På så sätt kunde Turkiet begränsa inflytandet från västliga aktörer utanför Nato, samt delta i alliansens beslutsprocesser och därmed vara med och forma ramarna för alliansens intervention.¹⁹⁹ Förändringen i den turkiska positionen och agerandet illustrerar hur landets inrikespolitiska strömningars idéer kan tillämpas instrumentellt för att få partipolitiskt genomslag, i detta fall för AKP. Med tanke på turkiska företags omfattande verksamhet i Libyen, och givet att överenskommelser kring skyddet av investeringar länderna emellan togs fram under krisens gång, är det rimligt att anta att inflytelserika intressegrupper bidrog till regeringens omsvängning och beslut om att stödja Natos ingripande.²⁰⁰

Turkiet deltog inte i västs sanktioner, men den turkiska regeringen beslutade i maj 2011 att ansluta sig till Natos ansträngningar för att stabilisera Libyen.²⁰¹ Erdoğan stödde Natos multilaterala intervention genom att argumentera att insatsen syftade till att säkerställa att Libyens framtid hörde till det libyska folket. Erdoğan menade att Turkiets inställning hela tiden varit att krisen borde lösas inifrån, men efter att landets diplomatiska försök misslyckats på grund av att Gaddafi "inte höll sina löften" valde regeringen att stödja Nato-insatsen med hänvisning till att det skulle skydda den libyska befolkningen.²⁰² När insatsens ledning övertogs av Nato blev Turkiet främst en passiv medlem av den militära interventionen. Landet gav Nato tillstånd att använda militärbasen i Izmir, endast för att övervaka flygkampanjen under alliansens insats *Unified Protector*, och bidrog med marina styrkor för att övervaka FN:s vapenembargo mot Libyen.²⁰³ Turkiska styrkor gav dessutom

¹⁹⁷ Akbaş, Zafer, Düzgün, Zeynep (2012) "Libya'daki Arap Baharı'na yönelik Türk dış politikasına konstruktivist bir yaklaşım" [Ett konstruktivistiskt tillvägagångssätt till Turkiets utrikespolitik gentemot arabvåren i Libyen], *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt. 8(2), s. 76.

¹⁹⁸ Se t.ex. TBMM 2011, protokoll, session nr 87, s. 932, 933; *Haberler* (2011) "Bahçeli'den Libya Değerlendirmesi" [Bahçelis bedömning om Libyen], 20 mars.

¹⁹⁹ Head, Jonathan (2011) "Libya: Turkey's troubles with NATO and no-fly zone", *BBC News*, 25 mars; Oğuzlu 2012 s. 162.

²⁰⁰ Se t.ex. TBMM 2011, protokoll, session nr 86.

²⁰¹ Om parlamentets beslut om att skicka turkiska styrkor till Libyen se TBMM 2011, protokoll, session nr 83, s. 617. Diskussionen i parlamentet den 24 mars, som ledde till beslutet 29 mars, hölls bakom stängda dörrar.

²⁰² *Hürriyet* (2011) "Erdoğan, Türkiye'nin Libya şartlarını açıkladı", [Erdoğan förklarade Turkiets villkor om Libyen] 21 mars.

²⁰³ Williams 2013, s. 374.

understöd till leveransen av humanitärt bistånd.²⁰⁴ För Turkiet var det viktigt att Nato-insatsen inte skulle bli en mer omfattande intervention mot regimen varför landet motsatte sig en markoffensiv. Samtidigt erbjöd sig Turkiet även att ta över kontrollen av hamnen och flygplatsen i Benghazi för att underlätta transport av humanitärt bistånd, och försökte därmed understryka det icke-stridande syftet med landets militära närvaro i Libyen.²⁰⁵

Den turkiska oppositionen kritiserade AKP-regeringens omsvängning i starka ordalag. Exempelvis menade kurdiska BDP att om AKP:s intention var att skydda det libyska folkets rättigheter hade AKP värnat förtryckta gruppers rättigheter i Turkiet på motsvarande sätt.²⁰⁶ Under krisen slog antivästliga tendenser rot hos merparten av partierna i parlamentet. Oppositionen anklagade regeringen för att ha fattat ett beslut som äventyrade landets trovärdighet på den internationella arenan. CHP kritiserade AKP:s beslut att stödja Natos insats utan parlamentets tillstånd och menade att Turkiet trots utrikesminister Davutoğlus löften om icke-ingripande "hamnade i västs korståg".²⁰⁷ Den höga antivästliga, nationalistiska och islamistiska tonen i CHP-parlamentsledamotens uttalande dominerade den inrikespolitiska debatten under Libyen-krisen och illustrerar väl den syntes av strömningarnas olika idéer som pågick under episoden.

Turkiets agerande präglades främst av landets egna intressen i Libyen snarare än av landets engagemang för Natos mål. Islamistiskt och nationalistiskt motiverad politik, som fokuserade på diplomatiska initiativ och motstånd till en Nato-intervention, gav vika till förmån för en passiv men mer västerländskt orienterad linje. Den gemensamma nämnaren var att Turkiet bevakade sina intressen och valde sida för att maximera sina chanser till inflytande. Utöver Turkiets försök att påverka Nato i linje med sin egen agenda för regionen signalerade Libyen-fallet dessutom ett skifte i den turkiska utrikespolitiken. Från 2011 blev den turkiska utrikes- och säkerhetspolitiken än mer proaktiv och autonom och signalerade ett unilateralt engagemang i Libyen i kontrast till ett mer traditionellt ställningstagande om multilaterala ingripanden vid Natos sida.

Den tendens som kunde noteras redan under 1990-talet, då Turkiet började följa sin egen mer snäva agenda snarare än att primärt följa det samlade västs agenda, blomnade alltså ut efter 2011. Turkiets mer autonoma, unilaterala och alltmer interventionistiska engagemang i Libyen kulminerade 2019 då Ankara ingrep i Libyen helt utanför Natos ramar.²⁰⁸

²⁰⁴ Kekilli, Öztürk 2020, s. 55.

²⁰⁵ Özpek, Demirtaş 2014, s. 337.

²⁰⁶ BDP (tur. *Bariş ve Demokrasi Partisi*), ett pro-kurdiskt parti som var verksamt under 2008-2014, sprunget ur samma rörelse som så småningom lade grunden för DEM. Se t.ex Sırrı Sakıks, BDP-ledamot, tal i parlamentet, TBMM 2011, session nr 80, s. 65, 66.

²⁰⁷ Se Kamer Gençs tal i parlamentet, TBMM 2011, protokoll, session nr 86, s. 762.

²⁰⁸ Om Turkiets intervention i Libyen 2019 se Lund, A. (2022) *Syrien i Ukrainakrigets skugga: turkiskt vapenskrammel och rysk kohandel*, Totalförsvarets forskningsinstitut, FOI Memo 7943.

Denna förändring i AKP:s utrikes- och säkerhetspolitik märks ännu tydligare vad gäller Turkiets engagemang i Syrien.

5.4 Syrien

5.4.1 Kontext och betydelse

Denna studies sista händelse är kriget i Syrien. Kriget har haft en betydande påverkan på flera av Natos mest inflytelserika medlemmar, även om Nato som organisation stått utanför kriget. Förutom betydelsen av politisk stabilitet i Natos närområde har Syrienkriget genererat omfattande migration till flera Nato-länder, med politiska och ekonomiska utmaningar som följd. Syrien har också utnyttjats som grogrund av islamistiska grupper för terrorism vilket har lett till ett förhållandevis stort antal terrorattentat i flera Nato-länder. Den syriska regimen stötts också av Ryssland, som Nato betraktar som det största hotet mot alliansens säkerhet, samt av Iran.²⁰⁹ Ett eventuellt maktskifte i hela eller delar av Syrien skulle ha en betydande påverkan på maktbalansen i regionen.

För Turkiets del hör Syrienkriget till en av de frågor som haft störst påverkan på landets inrikes-, utrikes- och säkerhetspolitik. Det faktum att det hittills tolvåriga kriget har tagit olika riktningar under tidens gång, i kombination med att det inbegriper flera parametrar som är direkt kopplade till politiska förhållanden inom Turkiets gränser, har gett upphov till en intensiv inrikespolitisk diskussion som tagit sig olika uttryck över tid. Flera frågor relaterade till Syrien berör förhållanden i Turkiet i sådan utsträckning att de kan betraktas som sammanvävda. Denna studie fokuserar på två omständigheter kring Turkiets agerande inom ramen för kriget: 1) Turkiets beslut att kräva den syriska presidenten Bashar al-Assads avgång samt 2) omständigheterna kring Turkiets beslut att intervensera militärt.

5.4.2 Inrikespolitisk diskussion och Turkiets agerande

AKP:s utrikespolitik präglades under partiets inledande tid vid makten av Davutoğlus utrikespolitiska visioner. De byggde bland annat på idén att Turkiet hade en möjlighet att upprätta ett "strategiskt djup" i sitt närområde genom att utveckla pragmatiska relationer till post-osmanska stater i Mellanöstern och Nordafrika. Denna politik (ibland kallad "nollproblempolitiken" syftandes på målsättningen att ha goda relationer till alla grannar), som Davutoğlu själv menade hämtade sin legitimitet i pan-islamism stöttades av den turkiska allmänheten i stort medan det största oppositionspartiet, CHP, förordade en betydligt mer reserverad, traditionell, turkisk utrikespolitisk linje.²¹⁰ Detta synliggjorde en spricka mellan

²⁰⁹ Nato (2022a) "Nato 2022 Strategic Concept", 29 juni, s. 4.

²¹⁰ Se t.ex. Özkan, Behlül (2014) "Turkey, Davutoglu and the idea of Pan-Islamism", *Survival*, Vol. 56(4), s. 119-140.

den nya politiska elit som formats under AKP:s tid vid makten och den äldre politiska elit som representerar landets kemalistiska förflutna och som CHP är arvtagare till.²¹¹ (Se avsnitt 5.1 för en mer utvecklad beskrivning av Davutoğlus utrikespolitiska visioner.)

Davutoğlu som var utrikesminister när kriget i Syrien bröt ut, underströk vikten av att stötta islamistiska rörelser framväxt.²¹² Som ett resultat av denna vision, och med avsikt att öka landets inflytande i sitt närområde, hade Turkiet överseende med eventuella ideologiska meningsskiljaktigheter när landet stärkte sina relationer till flera auktoritära ledare under 2000-talet, t.ex. Hosni Mubarak i Egypten, Muammar Gaddafi i Libyen och Bashar al-Assad i Syrien. Erdoğan refererade till exempel till den syriske presidenten som "Assad, min broder" och de båda ledarna syntes semestra tillsammans.²¹³

När den arabiska våren inleddes och flera regimer föll, gjordes bedömningen att Turkiet hade ett historiskt tillfälle att flytta fram sina positioner genom att stötta de islamistiska partierna som kom till makten.²¹⁴ Erfarenheten från den arabiska våren dittills visade att regimskiften i regionen inte bara är möjliga utan också faktiskt inträffar, vilket sannolikt bidrog till det turkiska kravet på Assads avgång. Agerandet kan med andra ord förstås som ett taktiskt val i syfte att positionera sig inför att en ny administration skulle ta makten i Syrien, vilket hade ökat Turkiets inflytande i landet.

Även om representanter för såväl den västerländskt orienterade som den nationalistiska strömningen förespråkade en betydligt mer reserverad utrikespolitik innebar omläggningen av Turkiets Syrienpolitik att landet i praktiken hamnade på samma sida som USA, vilket till exempel CHP ansåg vara positivt. Turkiets relationer till Väst var emellertid komplicerade, inte minst till följd av den mångdimensionella turkiska utrikespolitiken, som i en del västerländska kretsar ansågs utmana Västs intressen.²¹⁵

Kravet på Assads avgång kritiserades av den turkiska oppositionen. CHP förordade en betydligt mer reserverad utrikespolitik och menade att konflikten som låg till grund för kriget i Syrien endast kunde lösas av krafter inom Syriens

²¹¹ Han, Ahmet, K. (2013) "Paradise Lost: A neoclassical realist analysis of Turkish foreign policy and the case of Turkish-Syrian relations" i Tür, Özlem, Hinnebusch, Raymond (2013) *Turkey-Syria relations*. Routledge: London, s. 67-68; För allmänhetens perspektiv på turkisk utrikespolitik se t.ex. Akgün, M. et al. (2011) *Foreign policy perceptions in Turkey*, TESEV.

²¹² Özkan 2014, s. 130-131.

²¹³ Aras, Damla (2012) "Turkish-Syrian relations go downhill: The Syrian uprising", *Middle East Quarterly*, Vol. 19(2), s. 47.

²¹⁴ Özkan 2014, s. 133-134.

²¹⁵ Se t.ex. Sari Karademir, B. (2019) "A dance of entanglement: The US-Turkish relations in the context of the Syrian conflict", *Uluslararası İlişkiler*, Vol. 16(62), s. 36-39 samt Kaya, Y. (2011) "Turkey's turn to the East" and the intra-class contradictions in Turkey", *Global Discourse*, Vol. 2(2), s. 81-95.

territorium.²¹⁶ Denna position delades av İYİ-partiet, som bildats av avhoppare från MHP med tillskott från CHP. I likhet med dessa partier var HDP kritiskt till AKP-regeringens Syrienpolitik och kraven på Assads avgång. HDP förordade att de syrienkurdiska grupperna PYD och YPG:s politiska och militära framgångar måste beaktas när Syriens framtid förhandlades, oaktat om Assad satt kvar. MHP var, åtminstone inledningsvis, också kritiskt till AKP:s syrienpolitik. En ledamot från partiet uttryckte det på följande vis:

“Hur långt kommer regeringen gå med sin Syrienpolitik? Menar verkligen regeringen att om den syriska administrationen fortsätter med sin attityd, kommer Turkiet att deklarerat krig mot Syrien? [...] Om Syrien destabiliseras kommer hela Mellanöstern att falla in i kaos. Detta kaos är vi [Turkiet] inte tillräckligt starka att hantera.”²¹⁷

Det är sannolikt att AKP-regeringen bedömde att det var en fråga om *när* snarare än *om* Assad-regimen skulle falla, i likhet med regimerna i Tunisien, Egypten och Libyen. Genom att positionera sig på den sida som man bedömde skulle gå segrande ur kriget skulle också chanserna till turkiskt inflytande maximeras. I takt med att Assad-regimen höll ut, och kanske framför allt med tanke på att Ryssland erbjöd Assad militärt stöd 2015, stod det emellertid klart att regimen inte skulle falla i närtid. Detta innebar samtidigt att den turkiska strategin ansågs ha misslyckats, vilket det faktum att Ahmet Davutoğlu tvingades bort från regeringen i maj 2016 kan anses illustrera.²¹⁸ Det innebar i sin tur delvis en tillbakagång till en mer traditionell turkisk utrikespolitisk linje, vilket välkomnades av oppositionen. Ungefär samtidigt inledde AKP dessutom ett taktiskt samarbete med ultranationalistiska MHP, vilket i sin tur innebar att den turkiska utrikespolitiken utvecklade ett betydligt mer nationalistiskt tonläge än tidigare.²¹⁹

Ett resultat av samarbetet mellan AKP och MHP var en betydligt mer interventionistisk politik i Syrien, vilken har bidragit till att föra Turkiet längre bort från västliga aktörer. I takt med Syrienkrigets många förvecklingar försämrades de turkisk-amerikanska relationerna avsevärt. Turkiet anklagades länge för att ha sett mellan fingrarna på att IS-krigare reste genom Turkiet in i Syrien och dessutom kunde återvända in i Turkiet för vård.²²⁰ När IS 2014 belägrade den syriska staden Kobane som ligger på gränsen till Turkiet och som kontrollerades av den kurdiska milisen YPG, inledde USA ett samarbete med milisen, efter att Turkiet vägrat

²¹⁶ Karaca, Bilal Hahadir, Köksal, Berk (2022) “The analysis of Turkish foreign policy in Syria: A neoclassical perspective”, *Przeegląd Strategiczny*, Vol. 15, s. 52.

²¹⁷ Mehmet Şandır, TBMM 2011, protokoll, session nr 20, s. 788, 789.

²¹⁸ Balta, Evren (2018) *The AKP's foreign policy as populist governance*, Middle East Research and Information Project, Middle East Report 288.

²¹⁹ Karaca, Köksal 2022, s. 53.

²²⁰ Batchelor, Tom (2016) “A step from EU soil: injured ISIS fighters smuggled to Turkey for treatment”, *Express*, 16 maj.

hjälpa till.²²¹ Det faktum att Turkiet, som betraktar YPG som PKK:s syriska gren, fredsförhandlade med PKK under denna tid, tycktes inte ha någon inverkan. Det amerikanska stödet till YPG betraktades istället som en fientlig handling och ett underminerande av Turkiets säkerhet. I takt med att samarbetet mellan USA och YPG fördjupades trycktes IS tillbaka, varpå YPG kunde fylla det maktvakuum som uppstod och självstyrande kurdiska enklaver i norra Syrien mot Turkiets gräns kunde ta form. För att hindra denna utveckling inledde Turkiet i augusti 2016 sin första militära intervention i Syrien (Eufrats sköld, tur. *Fırat Kalkanı Harekâtı*), delvis som en styrkemanifestation efter det misslyckade kuppförsoket endast en månad tidigare.²²² Den turkiska insatsen var visserligen riktad mot Islamiska staten, men innebar samtidigt att man lyckades slå in en kil mellan två kurdiska enklaver i norra Syrien som sökte förena sina territorier. Alla partier i Turkiet utom HDP stöttade den turkiska interventionen. HDP menade att insatsen var oproportionerlig och motsägelsefull då regeringen sade sig vilja främja demokrati och fred genom militära medel och våldsutövning.²²³

Turkiets intervention i Syrien fick dock stort stöd från CHP och MHP. CHP fördömde det internationella samfundets brist på engagemang i Syrien-frågan, påpekade vikten av att behålla insatsen begränsad och uppmanade dessutom regeringen att öppna upp för samarbete med fler styrkor som främjar Syriens territoriella integritet. CHP:s ståndpunkt om att Turkiet borde prioritera sina egna intressen och inte driva USA:s ärenden i regionen sammanfattas i följande utdrag av en CHP-ledamots tal vid parlaments första session efter insatsen:

“Just nu genomgår Mellanöstern en övergångsprocess, vilket kommer att ta lång tid. De som hanterar förändringen i denna region på rätt sätt, de som leder förändringen och utformar strategier, kommer att visa sig vara vinnare. Men de som släpar efter förändringen och delegeras någon annans agenda kommer att visa sig vara förlorare.”²²⁴

De starkt nationalistiska elementen som genomsyrar detta uttalande kan illustrera den ilska som fått spridning inom den västerländskt orienterade strömningen beträffande USA:s val av allierade på marken i Syrien, vilket ansågs äventyra Turkiets säkerhetspolitiska prioriteringar. Detta innebar i sin tur att även traditionellt sett västerländskt orienterade aktörer drevs i mer antivästlig, nationalistisk riktning.

Från AKP:s allianspartner MHP framfördes emellertid krav på en betydligt mer omfattande operation, som motiverades med att regeringens hade en plikt att

²²¹ Se t.ex. Knights, Michael, Van Wilgenburg, Wladimir (2021) *Accidental allies: the U.S. – Syrian democratic forces partnership against the Islamic state*, The Washington Institute for Near East Policy.

²²² Aktürk, Şener (2017) “Turkey’s role in the Arab Spring and the Syrian conflict”, *Turkish Policy Quarterly*, Vol. 15(4), s. 94.

²²³ Se t.ex. HDP-ledamot Meral Daniş Beştaşs tal i parlamentet, TBMM 2016, session nr 115, s. 429; Ayhan Bilgens tal, TBMM 2016, session nr 1, s. 65-69.

²²⁴ Se Öztürk Yılmazs tal, TBMM 2016, session nr 1, s. 70-73.

säkerställa både landets och regionens stabilitet. Partiets linje illustreras i en MHP-ledamots tal vid samma parlamentssession:

“Allt som har hänt [i Syrien] sedan 2011 och kuppörsöket den 15 juli tyder på att det är Turkiet som är det verkliga målet för de som säger att Mellanösterns karta kommer att ritas om. Planen är att Turkiet ska destabiliseras genom att dras in i krig mot IS å ena sidan, och mot PKK å andra sidan. Alla terroriststrukturer som ligger nära våra gränser måste krossas. Operationen Eufrats sköld räcker inte för att uppnå detta mål. [...] Operationen visade däremot att de som påstår sig bekämpa IS använder sig av IS och PKK för att destabilisera hela regionen. Medan USA, Ryssland, Storbritannien, Iran, Saudiarabien och EU kämpar för imperialistisk dominans, kämpar Turkiet både för dess egen säkerhet samt för fred i Syrien.”²²⁵

I takt med att relationerna mellan Väst och Turkiet försämrades stärktes Turkiets ekonomiska och militära förbindelser med Ryssland. De båda länderna formaliserade ramarna för sitt samarbete, och i utbyte mot att Turkiet upphörde att stötta den brokiga syriska oppositionen mot Assad, fick Turkiet ökat manöverutrymme i Syrien. Såväl Eufrats sköld som flera efterföljande turkiska militära operationer har ägt rum mot syriska territorier som Ryssland kontrollerat luftrummet över. Den enda intervention som hittills skett mot syriska territorier där USA kontrollerat luftrummet över det YPG-kontrollerade territoriet är operation “Fredens källa” (tur. *Barış Pınarı harekâtı*), som ägde rum i oktober 2019. Efter den insatsen införde ett flertal västerländska aktörer i praktiken vapenembargon mot Turkiet, och EU:s utrikesministerråd fördömde den turkiska operationen.²²⁶ Dessa exempel synliggör hur det turkiska agerandet successivt blivit alltmer kalkylerande och intressedrivet, både till följd av inrikespolitiska omständigheter och utrikespolitiska realiteter.

På ett övergripande plan kan man säga att den ursprungliga idén om strategiskt djup, som skulle stärka landets politiska, ekonomiska och kulturella inflytande i regionen, inte förmådde svara upp mot utvecklingen i Syrien. När denna vision, som bottnar i den islamistiska strömningens idégoods, inte längre var effektiv påvisade den turkiska regeringen prov på en adaptiv förmåga. Turkiet anpassade i det här fallet sin politik i en mer nationalistisk riktning, även om det troliga övergripande målet fortsatt var detsamma, dvs. att stärka landets inflytande i Syrien. Det turkiska tonläget har efter detta utvecklats i en antivästlig, (ultra-)nationalistisk riktning vilket har bidragit till Turkiets försämrade relationer till USA. Samtidigt har Turkiet utvecklat en särskild relation till Ryssland, med omfattande transaktionella inslag, vilket de turkiska militära interventionerna i Syrien illustrerar.

Sammantaget kan en alltmer autonom turkisk utrikespolitisk linje skönjas i fallet Syrien. En möjlig tolkning för att förstå denna utveckling är att Turkiets relativa styrka, och därmed inflytande, har ökat. Samtidigt råder inte heller krigets

²²⁵ Se Mehmet Günals tal, TBMM 2016, session nr 1, s. 63, 64.

²²⁶ Council of the European Union (2019) Foreign Affairs Council, 14 oktober 2019.

bipolära premisser, vilket ger Turkiet ökat handlingsutrymme. Det återspeglas också i det inrikespolitiska landskapet, som tagit en tydlig högerkonservativ riktning, med fler nationalistiska och islamistiska inslag, eftersom samarbetet mellan representanter för den islamistiska och den (ultra-)nationalistiska strömningen har formaliserats och fördjupats. Trots detta kan Turkiet fortfarande betona sin plats inom den västliga gemenskapen och Nato när situationen kräver (t.ex. i samband med att Turkiet begärde artikel 4-konsultationer efter att ett turkiskt spaningsplan skjutits ned).²²⁷ Det förefaller rimligt att detta dessutom fyller dubbla syften. Om Nato agerar till följd av turkiska krav så har hänsyn tagits till turkiska intressen, vilket kan användas inrikespolitiskt för att stärka den nationalistiska idén om att Turkiet nu bevisligen påverkar Väst. I den mån Nato (eller andra framför allt västliga aktörer) visar tecken på tveksamhet gentemot Turkiet kan detta faktum användas inrikespolitiskt för att stärka antivästliga influenser. Annorlunda uttryckt innebär det att när politiska aktörer förhåller sig till strömningarna instrumentellt snarare än grundat i idémässig övertygelse, skapas förutsättningar för en alltmer 'autonom' utrikes- och säkerhetspolitik.

²²⁷ Nato (2012) "NAC Statement on the shooting down of a Turkish aircraft by Syria", 26 juni.

6 Sammanfattning och slutsatser

Avsikten med den här studien har varit att erbjuda ett sätt att förstå Turkiet som aktör gentemot Nato. För att åstadkomma detta har författarna valt att studera hur tre politiska strömningar, västerländsk orientering, nationalism och islamism, har påverkat Turkiets agerande i relation till sex säkerhetspolitiska händelser av särskild betydelse för Nato. Avsikten har inte varit att ge definitiva svar på vad som driver agerandet, utan snarare att ge perspektiv på det. I detta avsnitt presenteras först studiens slutsatser, och efterföljs av en tolkningsram som kan fungera som ett sammanfattande verktyg för den som vill få en överblick över strömningarnas påverkan på turkisk utrikespolitik fördelat över studiens tre epoker. Kapitlet avslutas med några framåtblickande reflektioner om hur dessa politiska strömningar kan tänkas påverka Turkiets agerande framgent, samt med förslag för framtida forskning.

Under den första epoken, mellan 1952-1980, var turkisk utrikespolitik västerorienterad, präglad av kemalistisk nationalism och det var i praktiken omöjligt att bedriva politik som avvek från den linjen. Militären säkerställde att landet styrdes enligt kemalismens grundprinciper och förstärkte därmed den västerländskt orienterade strömningen, som under kalla kriget inte led av särskilt kraftfulla spänningar inifrån. Där sådana spänningar förekom, vilket t.ex. illustreras i samband med Suezkrisen, valde Turkiet USA:s sida. Vad gäller Bagdadpakten agerade Turkiet i linje med Natos intressen och inte ur egna aspirationer om att närma sig den muslimska världen. Under denna tid var landets islamistiska strömning tillbakapressad. Även om en växande turkisk ambivalens i relation till Väst kan noteras framåt slutet av studiens första epok, vilket den turkiska invasionen av Cypern skulle kunna tolkas som, var Turkiet i allt väsentligt en hängiven allierad i relation till Nato.

Under den andra epoken, mellan 1980-2002, fick den islamistiska strömningen mer utrymme i inrikespolitiken och sammanvävdes med en form av antivästlig nationalism. Syntesen som uppstod mellan dessa idéer, och de samarbetsmöjligheter detta medförde för partierna, öppnade upp för en påfallande konservativ inriktning för landet. Turkiets egna geopolitiska aspirationer fick större betydelse och landets utrikespolitik bedrevs oftare i förhållande till regionala aktörer i allmänhet och den muslimska världen i synnerhet. På grund av militärens fortsatta inflytande över politiken under denna epok var det emellertid fortfarande svårt att bedriva politik utan att förhålla sig till den västerländskt orienterade strömningen. Även om både de islamistiska och nationalistiska strömningarna lade grunden för Turkiets utrikespolitiska målsättningar, kopplade den turkiska regeringen strömningarnas idéer till överlappande Natointressen. Som studien har visat, agerade Turkiet beslutsamt och framåtlutat och erbjöd ett omfattande stöd till Natos insatser i såväl Bosnien och Hercegovina som i Kosovo. Stödet var dock drivet främst ur Turkiets egna aspirationer som bottnar i de islamistiska och

(ultra-)nationalistiska strömningarnas idéer snarare än landets hängivenhet till Nato.

Under den tredje epoken kan en tilltagande pragmatism noteras där Turkiet definierat en ny utrikespolitisk roll för sig själv och i växande omfattning använt de olika politiska strömningarnas idéer på ett instrumentellt sätt. Mellan 2002-2011, vilket illustreras i den initiala fasen av Afghanistanfallet, bedrev landet en överlag västerländskt orienterad utrikespolitik, sannolikt av pragmatiska skäl, inte minst för att bryta sig loss från den kemalistiska strukturens, och därmed militärens ramar. I takt med omfattande inrikespolitiska reformer och politiska händelser i landet i stort, gjorde Turkiet avsteg från den västerländska orienteringen, vilket märks i såväl Libyen- som Syrienfallet, samt i Afghanistanfallets senare del. Turkiet började istället basera sin politik på egna aspirationer som formades huvudsakligen utifrån nationalistiska och islamistiska influenser. Turkiets agerande gentemot Väst har kommit att utgå alltmer från en vilja att påverka snarare än att främja det samlade Västs intressen. Att AKP-regeringen till skillnad från tidigare regeringar har lyckats skapa en omfattande handlingsfrihet i förhållande till strömningarna har öppnat upp för en betydligt mer flexibel och transaktionell utrikespolitik. Genom att anspela på den politiska strömning som passar vid varje given tidpunkt har AKP fått möjlighet att styra utfallet så att det sammanfaller med dess mål. Sammantaget kan man säga att den tendens som uppstod under 1980- och 1990-talen, då Turkiet började omdefiniera sina nationella intressen, har sedan AKP:s andra fas vid makten konsoliderats i en konkret strävan efter ökad autonomi. Vid studiens tredje epok illustrerades därmed Turkiets agerande som en alltmer autonom allierad i relation till Nato.

6.1 Tolkningsram

Strömning/epok	1952-1980	1980-2002	2002-2023
Västerländsk orientering	<p>Central utgångspunkt för turkisk utrikespolitik</p> <p>Turkiet blir medlem i västliga organisationer och Nato, stödjer Nato via deltagande i insatser som främjar alliansens mål (t.ex. Bagdadpakten)</p>	<p>Delvis kringskuret handlingsutrymme, behöver kompromissa med islamistiska aktörer, och även ett bredare spektrum av nationalistiska aktörer</p> <p>Samarbete med Väst under kalla kriget, driver landets EU-ansökan, och även deltagande i Natos insatser i Balkan för att få inflytande i Europas försvarspolitiska angelägenheter</p>	<p>Instrumentellt verktyg (i minskande omfattning under AKP:s andra fas)</p> <p>Västnära under AKP:s första fas med fokus på EU-relationer. I den andra fasen utgör relationerna till Väst en av aspekterna i Turkiets transaktionella utbyten, delaktighet i Nato understryks konsekvent - men alltmer som <i>en</i> av flera pelare i landets försvars- och utrikespolitik</p>
Nationalism	<p>Främst av kemalistisk karaktär, fokus på att konsolidera landet, balansera landets beroende av Väst</p> <p>Militären säkerställer inriktningen</p>	<p>Bitvis frånsteg från kemalistisk nationalism med alltfler inslag av antivästliga element och extrema uttryck, samt osmanska referenser</p> <p>Militären säkerställer fortfarande inriktningen</p> <p>Ideologiskt sett sammanvävs med islamism och dras i en konservativ riktning – blir dock inte till en kraft som drar landet bort från det samlade västs mål</p>	<p>Instrumentellt verktyg (i ökande omfattning under AKP:s andra fas)</p> <p>Ökad betoning på nationella intressen i en multipolär värld, multidimensionell utrikespolitik, pan-turkism återuppstår särskilt angående Mellanöstern</p> <p>Vid AKP:s andra fas märks en ny typ av syntes av islamism och nationalism – börjar bli till en kraft som drar landet bort från det samlade västs mål</p>
Islamism	<p>Tillbakapressad strömning</p> <p>Vid slutet av denna period inkorporeras delvis islamism inom kemalism, främst med inrikespolitiska effekter: islamisk patriotism framträdde försiktigt</p>	<p>'Turkisk-islamisk syntes'</p> <p>Ökad konservatism och inflytande på nationalism – effekter börjar märkas i utrikespolitiken: tar hänsyn till hur man framstår för den muslimska världen</p> <p>Militären kan fortfarande ingripa mot det 'islamistiska hotet'</p>	<p>Instrumentellt verktyg (i ökande omfattning under AKP:s andra fas)</p> <p>Islamistiska uttryck kan förekomma ohotade från militären eller regeringen – utrymmet har konsoliderats</p> <p>Balansgång i Nato som företrädare för den muslimska världen, där man söker ökat inflytande</p>

6.2 Framåtblickande reflektioner och framtida forskning

Denna studies övergripande mål har varit att öka förståelsen för Turkiet som allierad inom Nato-samarbetet. Givet den multipolära världsordningens fortsatta framväxt och utifrån den här studiens analys kan man förvänta sig att AKP fortsätter att använda de politiska strömningarna instrumentellt i syfte att stärka Turkiets roll som regional makt, i linje med den tendens som tydligt märks särskilt från och med partiets andra fas vid makten. Givet att AKP:s allianspartner, det ultranationalistiska MHP, i högre utsträckning tycks ha internaliserat framför allt den nationalistiska, men delvis även den islamistiska strömningens idéer, är det troligt att AKP i allt högre utsträckning kommer att legitimera sin politik utifrån de två strömningarnas idéer. AKP:s fasta grepp om makten i kombination med en utrikespolitik alltmer präglad av en användning av militära maktmedel kan tolkas som ett uttryck för en turkisk strävan efter autonomi. Konceptet "strategisk autonomi" (alltså i en turkisk kontext och inte i en EU-kontext) får allt större betydelse för länder i Turkiets närområde, och behöver därmed studeras närmare även i relation till Turkiets egna framtida försvarspolitik. Turkiets regionala ambitioner i relation till inrikespolitiska strömningar och allmänt politiskt taktiserande är ytterligare ett understuderat område som med fördel kan undersökas i framtiden.

Gentemot Nato kan det antas att Turkiets benägenhet att hantera frågor transaktionellt tilltar. Samtidigt har Turkiet en växande försvarsindustri, och turkiska företag syntes vid Natos försvarsindustriforum sommaren 2023. Vidare är landet del av Natos nya innovationsprogram (eng. *Defence Innovation Accelerator*), och turkiska drönare kommer sannolikt att utgöra en viktig aspekt av Natos försvarsproduktionsplanering.²²⁸ Detta kan läsas som en turkisk hängivenhet gentemot Nato, men det stärker samtidigt Turkiets profil som en regional makt, vilket i sin tur bäddar för en alltmer multidimensionell utrikespolitik, i linje med vad som till exempel framgår av Syrienfallet, där Turkiet förhåller sig taktiskt till både USA och Ryssland.

Det politiska landskapet i Turkiet omformas konstant, inte minst på grund av synteser och spänningar inom och mellan de politiska strömningarna. I samband med president- och parlamentsvalen i maj 2023 konsoliderades emellertid samarbetet mellan nationalistiska partier, även inom den västerländskt orienterade strömningen. Oppositionens förmåga att utgöra "motkraft" till den styrande alliansen mellan AKP och MHP är dock begränsad, givet att de parlamentariska förutsättningarna är givna fram till 2028 då nästa val äger rum. Men även om till exempel den västerländskt orienterade strömningen ånyo skulle få större påverkan på politiken och få regeringen att förhålla sig till den på ett mindre instrumentellt sätt, innebär omformningen av den västerländskt orienterade strömningen nya

²²⁸ *TurDef* (2023) "Turkish defence companies attend NATO meeting", 16 juni.

förutsättningar för landets traditionellt västtillvända inriktning. Detta beror av allt att döma på en pågående syntes mellan den västerländskt orienterade strömningen och den nationalistiska strömningen, där den senare i huvudsak månar om turkiska nationella intressen i närområdet, varför det inte kan uteslutas att även detta block av partier kan driva en delvis antivästlig, nationalistisk utrikespolitik. Av särskilt fokus är för närvarande de konflikter i Mellanöstern (som på olika sätt tenderar att kopplas till Turkiets nationella säkerhet) samt främjandet av landets geopolitiska ambitioner i östra Medelhavet. I frågor av betydelse för Nato där Turkiets samarbete spelar en betydande roll, inte minst i Svartahavsområdet och i relation till Rysslands krig mot Ukraina, kan Turkiet förväntas prioritera sina nationella intressen över alliansens. Detta med tanke på att Turkiets Natomedlemskap i ökande omfattning betraktas som blott en av flera pelare i landets utrikes-, försvars- och säkerhetspolitik.

Det analysverktyg som tillämpats i denna studie kan med fördel tillämpas också i olika slags framtida studier. Analysverktyget skulle kunna användas för att utveckla framtidsscenarier för Turkiets agerande genom att utforska potentialen i synteser och spänningar mellan de olika politiska strömningarna. Exempelvis skulle man kunna studera vilka Turkiets utrikespolitiska prioriteringar skulle vara i det fall den islamistiska strömningen utökar sina samarbeten med den antivästliga delen av den nationalistiska strömningen. Man skulle dessutom kunna använda analysverktyget för att väga in andra politiska strömningar och identitetskategorier än de som inkluderats i denna studie, alternativt fler aktörer än bara partier inom de politiska strömningarna, däribland näringsliv, fackförbund och andra intressegrupper. Man kan med fördel även studera närmre enskilda aktörers ageranden inom en strömning, deras koppling till respektive internationella aktörer, och även anlägga en snävare tidsmässig avgränsning.

I den här studien, och i syfte att lägga grunden för en djupare förståelse av Turkiet som aktör, har författarna tillämpat ett konstruktivistiskt angreppssätt. Vid sidan av de idémässiga faktorer som belyser hur inrikespolitiska processer ger upphov till landets intressen, kan man istället välja att fokusera på materiella och strukturella faktorer, vilket skulle bidra till förståelsen för hur turkiska intressen formas som effekt av det internationella systemet.

7 Referenser

- Abou-El-Fadl, Reem (2018) "Turkey and the Baghdad Pact, 1955: 'Freeing' the Middle East" i Abou-El-Fadl, Reem (2018) *Foreign policy as nation making: Turkey and Egypt in the Cold War*. Cambridge University Press: Cambridge.
- Adar, Sinem, Yaşar, Nebahat (2023) *Rethinking civil-military relations in Turkey: How has the security landscape changed under AKP rule?*, CATS, No 55.
- Akbaş, Zafer, Düzgün, Zeynep (2012) "Libya'daki Arap Baharı'na yönelik Türk dış politikasına konstruktivist bir yaklaşım" [Ett konstruktivistiskt tillvägagångssätt till Turkiets utrikespolitik gentemot arabvåren i Libyen], *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt. 8(2), s. 57-81.
- Akgün, Mensur, Gündoğar, Senyücel, Sabiha, Görgülü, Aybars, Aydın, Erdem (2011) *Foreign policy perceptions in Turkey*, TESEV.
- Akkoyunlu, Karabekir, Nicolaidis, Kalypso, Öktem, Kerem (2013) *The Western condition: Turkey, the US and the EU in the new Middle East*. SEESOX: Oxford.
- Aktürk, Şener (2017) "Turkey's role in the Arab Spring and the Syrian conflict", *Turkish Policy Quarterly*, Vol. 15(4), s. 87-96.
- Akşam (2011) "Libya'ya müdahaleyi değerlendirdi", [Utvärderade interventionen i Libyen], 20 mars, Libya'ya müdahaleyi değerlendirdi (aksam.com.tr) (Hämtad 26 november 2023).
- Alaranta, Toni (2014) *Contemporary Kemalism. From universal secular humanism to extreme nationalism*. Routledge: New York.
- Alkan Özcan, Sevinç (2010) "Turkish foreign policy towards Afghanistan: 2009-2010", *Perceptions: Journal of International Affairs*, Vol. 15(2), s. 133-146.
- Anagnostopoulou, Sia (2004) *Τουρκικός εκσυγχρονισμός: Ισλάμ και Τουρκοκύπριοι στη δαιδαλώδη διαδρομή του Κεμαλισμού*. [Turkisk modernisering: Islam och Turckyprioter i Kemalismsens labyrint]. Bibliorama: Aten.
- AP (2022) "Taliban sweep into Afghan capital after government collapses", 17 oktober, Taliban sweep into Afghan capital after government collapses | AP News.
- Aras, Damla (2012) "Turkish-Syrian relations go downhill: The Syrian uprising", *Middle East Quarterly*, Vol. 19(2), s. 41-50.
- Arisan, Mehmet (2022) "Populism, victimhood and Turkish foreign policy under the AKP rule", *Turkish Studies*, Vol. 23(5), s. 681-700.
- Ataman, Muhittin (2002) "Özal leadership and restructuring of Turkish ethnic policy in the 1980s", *Middle Eastern Studies*, Vol. 38(4), s. 123-142.
- Ayata, Bilgin (2015) "Turkish foreign policy in a changing Arab world: Rise and fall of a regional actor?", *Journal of European Integration*, Vol. 37(1), s. 95-112.

- Balta, Evren (2018) *The AKP's foreign policy as populist governance*, Middle East Research and Information Project, Middle East Report 288.
- Balta, Evren, Özel, Soli (2021) "Turkey's foreign policy: Opportunities and constraints in a new era", *Social Research: An International Quarterly*, Vol. 88(2), s. 539-560.
- Batchelor, Tom (2016) "A step from EU soil: Injured ISIS fighters smuggled to Turkey for treatment", *Express*, 16 maj, <https://www.express.co.uk/news/world/670764/Islamic-State-terrorists-shipped-Turkey-treatment> (Hämtad 2 februari 2024).
- Bechev, Dimitar (2022) "A rival or an awkward partner? Turkey's relationship with the West in the Balkans", *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 22(1), s. 11-24.
- Borchert, Heiko, Hampton, Mary (2002) "The lessons of Kosovo: Boon or bust for transatlantic security?", *Orbis*, Vol. 46(2), s. 369-380.
- Bozdağlıoğlu, Yücel (2003) *Turkish foreign policy and Turkish identity: A constructivist approach*. Routledge: New York.
- Burak, Begüm (2011) "The role of the military in Turkish Politics: To guard whom and from what?" *European Journal och Economic and Political Studies*, Vol. 4(1).
- Caplan, Richard (2005) *Europe and the recognition of new states in Yugoslavia*. Cambridge University Press: Cambridge.
- Carnegie Endowment for International Peace (2009) *The Kurdish opening in Turkey: Origins and future?* <https://carnegieendowment.org/2009/12/01/kurdish-opening-in-turkey-origins-and-future-event-1494> (Hämtad 2 november 2023).
- Cengiz, Firat, Hoffmann, Lars (2012) "The 2011 general elections in Turkey: Potential implications on domestic and international politics in the shadow of a discourse change?", *Parliamentary Affairs*, Vol. 65, s. 255-269.
- Cızre-Sakallıoğlu, Ümit (1994) "Kemalism, hyper-nationalism and Islam in Turkey", *History of European Ideas*, Vol. 18(2), s. 255-270.
- CNN Türk* (2010) "Türkiye-Afganistan-Pakistan zirvesinden mesaj" [Meddelande från toppmötet Turkiet-Afganistan-Pakistan], 25 januari, Türkiye-Afganistan-Pakistan zirvesinden mesaj - Son Dakika Haberleri İnternet (cnnturk.com) (Hämtad 7 november 2023).
- Çolakoğlu, Selçuk, Yegin, Mehmet (2014) *Future of Afghanistan and Turkey's contributions*, International Strategic Research Organization.
- Council of the European Union (2019) Foreign Affairs Council, 14 october 2019 <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2019/10/14/> (Hämtad 22 december 2023).
- Dağcı, Gül Tuba, Dıyabakıroğlu, Kaan (2013) "Turkish foreign policy during Adnan Menderes period, alternatives", *Turkish Journal of International Relations*, Vol. 12(1), s. 18-31.

- Demirtaş, Birgül (2011) “Turkish foreign policy toward the Bosnian war (1992-1995): A constructivist analysis. *Karadeniz Araştırmaları*, Vol. 28, s. 1-18.
- Demirtaş, Birgül (2019) “Analysing the debates at the Turkish parliament during the Kosovo conflict (1998-1999): Impact of geography, history and identity”, I Vuković, Nebojša (2019) *David vs. Goliath: NATO war against Yugoslavia and its implications*. Institute of International Politics and Economics & Faculty of Security at the University of Belgrade.
- Diriöz, Ali Oğuz (2015) “Turkey and NATO” i Isıksal, Hüseyin, Örmeci, Ozan (2015) *Turkish foreign policy in the new millennium*. Peter Lang Verlag: Berlin.
- Duvar (2021) Turkish Interior Minister Soylu accuses US of being behind 2016 coup attempt, 4 februari 2021 <https://www.duvarenglish.com/turkish-interior-minister-suleyman-soylu-accuses-us-of-being-behind-2016-coup-bid-news-56137> (Hämtad: 21 december 2023).
- Ekinci, Didem (2009) “The war in Bosnia-Herzegovina and Turkish parliamentary debates (1992-1995): A constructivist approach”, *Uluslararası İlişkiler*, Vol. 6(12), s. 37-60.
- Eligür, Banu (2023) “Turkish-Israeli relations between 2002-2020: The impact of non-state actors on the bilateral ties” *The Journal of the Middle East and Africa*, Vol. 14(4), s. 371-391.
- Erbakan, Necmettin (2013) *Davam*. [Mitt fall]. MG V Yayınları: Ankara.
- Ertürk, Ömer (2022) “Anatomy of political Islam in Republican Turkey: The Milli Görüş movement as a legacy of Naqshbandism”, *Contemporary Islam*, Vol. 16, s. 295-320.
- Esen, Berk, Gumuscu, Sebnem (2018) “Building a competitive authoritarian regime: State-business relations in the AKP’s Turkey”, *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Vol. 20(4), s. 349-372.
- Fuvlio, Attinà (2021) *World order transition and the Atlantic area. Theoretical Perspectives and Empirical Analysis*. Springer: Berlin.
- FN Säkerhetsråd (2011) “S/RES/1970”, Etpu (un.org) (Hämtad 16 oktober 2023).
- FN-förbundet (2023) “Skyldighet att skydda”, Skyldighet att skydda - Svenska FN-förbundet (Hämtad 12 oktober 2023).
- Gallis, Paul (2007) “NATO in Afghanistan: A test of the transatlantic alliance”, *Connections*, Vol. 6(3), s.10-32.
- Gangloff, Sylvie (2004) “Turkish policy towards the conflict in Kosovo: the pre-eminence of national political interests” *Balkanologie*, Vol. 3(1), s. 105-122.
- Gasparetto, Amberto (2021) “Transition and Middle Power: Turkey’s strategic autonomy on the Atlantic area border with the Middle East, the Mediterranean and the Horn of Africa”, I Fuvlio, Attinà (2021) *World order transition and the Atlantic area. Theoretical perspectives and empirical analysis*. Springer: Berlin.

- Gayrmati, Istvan (2002) *Post-Cold War defense reform: Lessons learned in Europe and the United States*. University of Nebraska Press: Lincoln.
- Gustavsson, Jakob, Tallberg, Jonas, Aggestam, Karin, Andersson, Jan Joel, Bengtsson, Rikard (2021) *Internationella relationer*. Studentlitteratur AB: Lund.
- Günay Göksu Özdoğan, Kemali Saybaşı (1995) *Balkans – a mirror of the new international order*. Eren: Istanbul.
- Güvenç, Serhat, Özel Soli (2012) “NATO and Turkey in the post-Cold War world: Between abandonment and entrapment”, *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 12(4), s. 533-553.
- Gökalp, Zıya (1968) *The principles of Turkism*. E.J. Brill: Leiden.
- Han, Ahmet, K. (2013) “Paradise lost: A Neoclassical realist analysis of Turkish foreign policy and the case of Turkish-Syrian relations” I Tür, Özlem, Hinnebusch, Raymond (2013) *Turkey-Syria relations*. Routledge: London.
- Haberler* (2011) “Bahçeli'den Libya Değerlendirmesi” [Bahçelis bedömning om Libyen], 20 mars, Bahçeli'den Libya Değerlendirmesi - Haberler (Hämtad 12 december 2023).
- Harris, George. S. (2011) “Military coups and Turkish democracy, 1960-1980”, *Turkish Studies*, Vol. 12(2), s. 203-213.
- Head, Jonathan (2011) “Libya: Turkey’s troubles with NATO and no-fly zone”, *BBC News*, 25 mars, Libya: Turkey's troubles with Nato and no-fly zone - BBC News (Hämtad 27 oktober 2023).
- Hemmati, Khash (2013) “Turkey post 1980 coup d’etat: the rise, the fall, and the emergence of political Islam”, *Illuminate*, Vol. 12(1), s. 58-73.
- Hintz, Lisel (2016) “Take it outside! National identity contestation in the foreign policy arena”, *European Journal of International Relations*, Vol. 22(2), s. 335-361.
- Hintz, Lisel (2019) *Identity politics inside out: National identity contestation and foreign policy in Turkey*. Oxford University Press: New York.
- Hudson, Valerie M. (2005) “Foreign policy analysis: Actor-specific theory and the ground of international relations”, *Foreign Policy Analysis*, Vol.1, s. 1-30.
- Hunter, Shireen (2017) *God on our side: Religion in international affairs*. Rowman & Littlefield: London.
- Hürriyet* (2001) “ABD'ye 5 mesaj”, [5 meddelanden till USA], 26 september, ABD'ye 5 mesaj - Son Dakika Haberleri (hurriyet.com.tr) (Hämtad 18 oktober 2023).
- Hürriyet* (2011) “Erdoğan, Türkiye'nin Libya şartlarını açıkladı”, [Erdoğan förklarade Turkiets villkor om Libyen] 21 mars, Erdoğan, Türkiye'nin Libya şartlarını açıkladı - En Son Haberler (hurriyet.com.tr) (Hämtad 13 oktober 2023).

- Isıksal, Hüseyin, Örmeci, Ozan (2015) *Turkish foreign policy in the new millenium*. Peter Lang Verlag: Berlin.
- Jenkins, Gareth (2018) *Erdogan's generals: From military tutelage to a politicized military*, Middle East Institute.
- Kadioğlu, Ayşe (1996) "The paradox of Turkish nationalism and the construction of official identity", *Middle Eastern Studies*, Vol. 32(2), s. 177-193.
- Kaminska, Izabella (2011) "Alarm over plans for Libya no-fly zone", *Financial Times*, 2 mars, Alarm over plans for Libya no-fly zone (ft.com) (Hämtad 6 februari 2024).
- Karaca, Bilal Hahadir, Köksal, Berk (2022) "The analysis of Turkish foreign policy in Syria: A neoclassical perspective", *Przegląd Strategiczny*, Vol. 15.
- Karaosmanoğlu, Ali, Kibaroglu, Mustafa (2002) "Defence reform in Turkey" I Gayrmati, Istvan (2002) *Post-Cold War defense reform: Lessons learned in Europe and the United States*. University of Nebraska Press: Lincoln.
- Kardaş, Şaban (2010) "Turkey: Redrawing the Middle East map or building sandcastles?", *Middle East Policy*, Vol. 17(1), s. 115-136.
- Kasaba, Resat och Bozdogan, Sibel (1997) *Rethinking modernity and national identity in Turkey*. University of Washington Press: Seattle.
- Kassimeris, Christos (2010) "NATO and the Aegean disputes", *Defence and Security Analysis*, Vol. 24(2), s. 165-179.
- Katalin Siska (2016) "Fear Not...! Turkish nationalism and the Six Arrows System – A state in search of a nation", *Hungarian Journal of Legal Studies*, Vol. 57(3), s. 275-288.
- Kaura, Vinay (2017) *Turkey sees expanding role in Afghanistan*, Middle East Institute.
- Kavalski, Emilian (2005) "The Balkans after Iraq...Iraq after the Balkans. Who's next?" *Perspectives on European Politics and Society*, Vol. 6(1), s. 103-127.
- Kaya, Y. (2011) "Turkey's turn to the East" and the intra-class contradictions in Turkey", *Global Discourse*, Vol. 2(2), s. 81-95.
- Kekilli, Emrah, Öztürk, Bilgehan (2020) "Turkey's position in the Libyan crisis", *Insight Turkey*, Vol. 22(2), s. 53-62.
- Keyder, Çağlar (1997) "Wither the project of modernity: Turkey in the 1990s" I Kasaba, Resat och Bozdogan, Sibel (1997) *Rethinking modernity and national identity in Turkey*. University of Washington Press: Seattle.
- Kieninger, Stephan (2021) "The 1999 Kosovo war and the crisis in US-Russia relations", *The International History Review*, Vol. 43(4) s. 781-795.
- Kınıkhoğlu, Suat (2022) *Eurasianism in Turkey*, Centre for Applied Turkey Studies, SWP, Research Paper 7.
- Knights, Michael, Van Wilgenburg, Wladimir (2021) *Accidental allies: the U.S. – Syrian democratic forces partnership against the Islamic state*, The Washington Institute for Near East Policy.

- Kuçi, Arber (2021) "Kosovo in the constitution of 1974", *Journal of History and Future*, Vol. 7(4), s. 872-879.
- Kut, Şule (1995) "Turkish diplomatic initiatives for Bosnia-Herzegovina" I Günay Göksu Özdoğan, Kemali Saybaşılı (1995) *Balkans – a mirror of the new international order*. Eren: Istanbul.
- Kutlay, Mustafa (2019) *The political economies of Turkey and Greece*. Palgrave MacMillan Cham: London.
- Kutlay, Mustafa, Öniş, Ziya (2021) "Turkish foreign policy in a post-western order: strategic autonomy or new forms of dependence?" *International Affairs*, Vol. 97(4), s. 1085-1104.
- Kösebalaban, Hasan (2011) *Turkish foreign policy: Islam, nationalism and globalisation*. Palgrave MacMillan: New York.
- Köstem, Seçkin (2017) "When can idea entrepreneurs influence foreign policy? Explaining the rise of the "Turkic World" in Turkish foreign policy", *Foreign Policy Analysis*, Vol. 13, s. 722-740.
- Larson, Erik, Lindstorm, Gustav, Hura, Myron, Gardiner, Ken, Keffer, Jim, Little, Bill (2003) *Interoperability of NATO and allied air forces: Supporting data and case studies*. The RAND Corporation.
- Lund, A. (2022) *Syrien i Ukrainakrigets skugga: turkiskt vapenskrammel och rysk kohandel*, Totalförsvarets forskningsinstitut, FOI Memo 7943.
- Martin, Natalie (2022) "Allies and enemies: the Gülen movement and the AKP", *Cambridge Review of International Affairs*, Vol. 25(1), s. 110-127.
- Military Technology* (1999) "Peace in the nation, peace in the world: Interview with General Huseyin Kivrikoglu, Chief of General Staff, Turkish Armed Forces", Vol. 23(9).
- Moudouros, Nikos (2016) "Between anti-Westernization and Islamism: Turkey's 'Islamic' vision in Cyprus?", *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 16 (2), s. 317-333.
- Nato (1991) "The alliance's strategic concept 1991" 7 november, NATO - Official text: The Alliance's 1991 Strategic Concept, 07-Nov.-1991 (Hämtad 31 januari 2024).
- Nato (1995) "Speech by the Secretary General at the Munich Security Conference", 05 februari 1995, NATO - Opinion: Speech by the Secretary General at the Munich Security Conference, , 03-Feb.-1995 (Hämtad 20 september 23).
- Nato (1999) "The alliance's strategic concept 1999" 24 april, NATO - Official text: The Alliance's 1999 Strategic Concept, 24-Apr.-1999 (Hämtad 21 september 2023).
- Nato (2010)) "The alliance's strategic concept 2010" 19 november, NATO - PDF: Strategic Concept 2010, 19-Nov.-2010 (Hämtad 31 januari 2024).
- Nato (2012) "NAC Statement on the shooting down of a Turkish aircraft by Syria", 26 juni, NATO - News: NAC Statement on the shooting down of a Turkish aircraft by Syria, 26-Jun.-2012 (Hämtad 12 oktober 2023).

- Nato (2015) "NATO and Libya (Archived)", 9 november, NATO - Topic: NATO and Libya (Archived), (Hämtad 12 oktober 2023).
- Nato (2022a) "Nato 2022 Strategic Concept", 29 juni, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf (Hämtad 20 oktober).
- Nato (2022b) "ISAF's mission in Afghanistan (2001-2014)" 30 maj, NATO - ISAF's mission in Afghanistan (2001-2014) (Hämtad 31 januari 2024).
- Nayre, Chidochashe, Zondi, Siphamandla (2021) "The asymmetry, disparity, inconsistency and double standards of global coloniality: The case of Libya in 2011", *International Journal of African Renaissance Studies – Multi-, Inter-, and Transdisciplinarity*, Vol. 16(2), s. 145-168.
- NTV (2021) "Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Afganistan açıklaması" [President Erdoğan's statement on Afghanistan], 27 augusti, Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Afganistan açıklaması - Son Dakika Türkiye Haberleri | NTV Haber (Hämtad 23 oktober 2023).
- Oğuzlu, Tark (2012) "Turkey's eroding commitment to NATO: From identity to interests", *The Washington Quarterly*, Vol. 35(3), s. 153-164.
- Oğuzlu, Tarık, Kibaroglu, Mustafa (2009) "Is the Westernization process losing pace in Turkey: Who's to blame?" *Turkish Studies*, Vol. 10(4), s. 577-593.
- Oktav, Özden Z. (2011a) *Turkey in the 21st Century*. Routledge: London.
- Oktav, Özden Z. (2011b) "Regionalism or shift of axis? Turkish-Syrian-Iranian relations" i Oktav, Özden Z. (2011) *Turkey in the 21st Century*. Routledge: London.
- Oya Dursun-Özkanca (2019) *Turkey-West relations: The politics of intra-alliance opposition*. Cambridge University Press: Cambridge.
- Pieridis, Kyriakos (2001) *Η Ευρώπη σε μεταμόρφωση. Κύπρος – Ευρωπαϊκή Ένωση, η διαδρομή και ρήξεις, 1988-1995*. Λιβάνης: Αθήνα [Europa i omvandling. Cypern – Europeiska unionen, progress och sprickor 1988-1995].
- Republic of Türkiye, Ministry of Foreign Affairs (2011) İstanbul process on regional security and cooperation for a secure and stable Afghanistan, 2 november.
- Ruggie, John Gerard (1998) "What makes the world hang together? Neo-utilitarianism and the social constructivist challenge", *International Organization*, Vol. 52(4), s.855-885.
- Sabah (2011) "NATO'nun ne işi var Libya'da?" [Vad gör Nato i Libyen?], 28 februari, "NATO'nun ne işi var Libya'da?" - Son Dakika Haberler (sabah.com.tr) (Hämtad 20 oktober 2023).
- Sarı Karademir, B. (2019) "A dance of entanglement: The US-Turkish relations in the context of the Syrian conflict", *Uluslararası İlişkiler*, Vol. 16(62), s. 27-43.

- Sarıncı, Yusuf (1990) *Atatürk'ün millet ve milleyetçilik anlayışı*. [Ataturks förståelse av nation och nationalism] Türk kültürünü Araştırma Enstitüsü: Ankara.
- Savran, Arin (2020) "The peace process between Turkey and the Kurdistan workers' party, 2009-2015", *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Vol. 22(6), s. 777-792.
- Sever, Ayşegül (2008) "A reluctant partner of the US over Suez? Turkey and the Suez crisis" i Smith, Simon, C. (2008) *Reassessing Suez 1956: New perspectives on the crisis and its aftermath*. Routledge: London.
- Smith, Simon, C. (2008) *Reassessing Suez 1956: New perspectives on the crisis and its aftermath*. Routledge: London.
- Sofos, Spyros A. (2022) *Turkish politics and 'the People'*. Edinburgh University Press: Edinburgh.
- Sol (2011) "Kılıçdaroğlu'ndan 5 maddelik Libya önerisi", [5 punktsförslag om Libyen från Kılıçdaroğlu], 22 mars, Kılıçdaroğlu'ndan 5 maddelik Libya önerisi (sol.org.tr) (Hämtad 20 december 2023).
- Soylu, Ragıp (2022) "How Turkey lost its bid to run Afghanistan's airport to the UAE", *Middle East Eye*, 26 augusti. <https://www.middleeasteye.net/news/afghanistan-turkey-airports-how-lost-bid-run> (Hämtad 2 januari 2024).
- Stein, Aaron (2015) *Turkey's new foreign policy: Davutoglu, the AKP and the pursuit of regional order*. Routledge: London.
- Şen, Mustafa (2010) "Transformation of Turkish Islamism and the rise of the Justice and Development party", *Turkish Studies*, Vol. 11(1), s. 59-84.
- Tausch, Arno (2023) *Political Islam and religiously motivated political extremism: An international comparison*. Springer International Publishing: Cham.
- Taşkın, Yüksel (2003) "Anti-komünizm ve Türk milliyetçiliği: Endişe ve pragmatizm"[Antikommunism och turkisk nationalism: Oro och pragmatism], *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, Cilt 4.
- TİKA (2014) "What TİKA did in Afghanistan in 10 years", What TİKA Did In Afghanistan In 10 Years - TİKA (tika.gov.tr) (Hämtad 12 december 2023).
- Traynor, Ian (2011) "Turkey and France clash over Libya air campaign" *The Guardian*, 24 mars, Turkey and France clash over Libya air campaign | Arab and Middle East unrest | The Guardian (Hämtad 6 februari 2024).
- TurDef (2023) "Turkish defence companies attend NATO meeting", 16 juni, Turkish Defence Companies Attend NATO Meeting (turdef.com) (Hämtad 6 februari 2024).
- Tüfekçi, Özgür (2017) *The foreign policy of modern Turkey. Power and the ideology of Eurasianism*. I.B. Tauris: London.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), Tutanak Dergisi, 75 Birleşim, 19 Dönem, 1 Yasama Yılı, 12 Mayıs 1992. [Turkiets stora nationalförsamling, Protokoll, session nr 75, mandatperiod 19, lagår 1, 12 maj 1992].

- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), Tutanak Dergisi, 78 Birleşim, 19 Dönem, 1 Yasama Yılı, 20 Mayıs 1992. [Turkiets stora nationalförsamling, Protokoll, session nr 78, mandatperiod 19, lagår 1, 20 maj 1992].
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), Tutanak Dergisi, 94 Birleşim, 19 Dönem, 1 Yasama Yılı, 25 Ağustos 1992. [Turkiets stora nationalförsamling, Protokoll, session nr 94, mandatperiod 19, lagår 1, 25 augusti 1992].
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), Tutanak Dergisi, 64 Birleşim, 20 Dönem, 3 Yasama Yılı, 10 Mart 1998. [Turkiets stora nationalförsamling, Protokoll, session nr 67, mandatperiod 20, lagår 3, 17 mars 1998].
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), Tutanak Dergisi, 67 Birleşim, 20 Dönem, 3 Yasama Yılı, 17 Mart 1998. [Turkiets stora nationalförsamling, Protokoll, session nr 67, mandatperiod 20, lagår 3, 17 mars 1998].
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), Tutanak Dergisi, 127 Birleşim, 20 Dönem, 3 Yasama Yılı, 23 Temmuz 1998. [Turkiets stora nationalförsamling, Protokoll, session nr 127, mandatperiod 20, lagår 3, 23 juli 1998].
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), Tutanak Dergisi, 129 Birleşim, 21 Dönem, 3 Yasama Yılı, 17 Eylül 2001. [Turkiets stora nationalförsamling, Protokoll, session nr 129, mandatperiod 21, lagår 3, 17 september 2001].
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), Tutanak Dergisi, 5 Birleşim, 21 Dönem, 4 Yasama Yılı, 10 Ekim 2001. [Turkiets stora nationalförsamling, Protokoll, session nr 5, mandatperiod 21, lagår 4, 10 oktober 2001].
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), Tutanak Dergisi, 17 Birleşim, 21 Dönem, 4 Yasama Yılı, 7 Kasım 2001. [Turkiets stora nationalförsamling, Protokoll, session nr 17, mandatperiod 21, lagår 4, 7 november 2001].
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), Tutanak Dergisi, 35 Birleşim, 23 Dönem, 4 Yasama Yılı, 18 Aralık 2009. [Turkiets stora nationalförsamling, Protokoll, session nr 35, mandatperiod 23, lagår 4, 18 december 2009].
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), Tutanak Dergisi, 80 Birleşim, 23 Dönem, 5 Yasama Yılı, 22 Mart 2011. [Turkiets stora nationalförsamling, Protokoll, session nr 80, mandatperiod 23, lagår 5, 22 mars 2011].
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), Tutanak Dergisi, 83 Birleşim, 23 Dönem, 5 Yasama Yılı, 29 Mart 2011. [Turkiets stora nationalförsamling, Protokoll, session nr 83, mandatperiod 23, lagår 5, 29 mars 2011].
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), Tutanak Dergisi, 86 Birleşim, 23 Dönem, 5 Yasama Yılı, 5 Nisan 2011. [Turkiets stora nationalförsamling, Protokoll, session nr 86, mandatperiod 23, lagår 5, 5 april 2011].
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), Tutanak Dergisi, 87 Birleşim, 23 Dönem, 5 Yasama Yılı, 6 Nisan 2011. [Turkiets stora nationalförsamling, Protokoll, session nr 87, mandatperiod 23, lagår 5, 6 april 2011].
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), Tutanak Dergisi, 1 Birleşim, 26 Dönem, 2 Yasama Yılı, 1 Ekim 2016. [Turkiets stora nationalförsamling, Protokoll, session nr 1, mandatperiod 26, lagår 2, 1 oktober 2016].

- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), Tutanak Dergisi, 115 Birleşim, 26 Dönem, 1 Yasama Yılı, 19 Temmuz 2016. [Turkiets stora nationalförsamling, Protokoll, session nr 115, mandatperiod 26, lagår 1, 19 juli 2016].
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), Tutanak Dergisi, 84 Birleşim, 27 Dönem, 4 Yasama Yılı, 26 Mayıs 2021. [Turkiets stora nationalförsamling, Protokoll, session nr 84, mandatperiod 27, lagår 4, 26 maj 2021].
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), Tutanak Dergisi, 8 Birleşim, 27 Dönem, 5 Yasama Yılı, 19 Ekim 2021. [Turkiets stora nationalförsamling, Protokoll, session nr 8, mandatperiod 27, lagår 5, 19 oktober 2021].
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, (2016) “Türkiye’nin Savunma Sanayi ve Askerî Konularda Atalete Düşme Lüksü Yoktur”, [Republiken Turkiets Presidentskap. “Turkiet har inte råd med att hamna i tröghet när det kommer till försvarsindustriella och militära frågor], 18 juni, T.C.CUMHURBAŞKANLIĞI : “Türkiye’nin Savunma Sanayi ve Askerî Konularda Atalete Düşme Lüksü Yoktur” (tccb.gov.tr).
- Tuğal, Cihan. (2009) *Passive revolution: Absorbing the Islamic challenge to capitalism*. Stanford University Press: Redwood city.
- Uzer, Umut (2011) *Identity and Turkish foreign policy. The Kemalist influence in Cyprus and the Caucasus*. I.B. Tauris & Co Ltd: London.
- Uzer, Umut (2016) *An intellectual history of Turkish nationalism. Between Turkish ethnicity and Islamic identity*. The University of Utah Press: Salt Lake City.
- Uzer, Umut (2021) “Making sense of Turkish foreign policy: What can international relations theory offer?”, *The Review of International Affairs*, Vol. 72, (1181), s. 5-22.
- Ulutas, Ufuk (2010) “Religion and secularism in Turkey: The dilemma of the directorate of religious affairs” *Middle East Studies*, Vol. 46(3).
- Vamvakas, Petros (2009) “NATO and Turkey in Afghanistan and Central Asia: Possibilities and blind spots”, *Turkish Studies*, Vol. 10(1), s. 57-74.
- Varol, Ozan (2012) “The Democratic coup d’etat”, *Harvard International Law Journal*, Vol. 53(2), s. 291-356.
- Volk, Thomas (2013) “Turkey’s historical involvement in Middle Eastern alliances: Saadabad Pact, Baghdad pact and Phantom pact”, *L’Europe en Formation*, Vol. 367(1), s. 11-30.
- Vuković, Nebojša (2019) *David vs. Goliath: NATO war against Yugoslavia and its implications*. Belgrade: Institute of International Politics and Economics & Faculty of Security at the University of Belgrade.
- V-Dem Institute (2021) *Autocratization turns viral, Democracy Report 2021*.
- White, Jenny (2016) *Democracy is like a tram*, Turkey Institute.
<https://www.turkeyinstitute.org.uk/commentary/democracy-like-tram/>
 (Hämtad 20 december 2023).
- Williams, Michael, John (2013) “Enduring, but irrelevant? Britain, NATO and the future of the Atlantic alliance”, *International Politics*, Vol. 50(3), s. 360-386.

- Yavuz, M., Hakan (1998) “Turkish identity and foreign policy in flux: The rise of Neo-Ottomanism”, *Journal for Critical Studies of the Middle East*, Vol. 7(12), s. 19-41.
- Yavuz, M., Hakan, (2003) *Islamic political identity in Turkey*. Oxford University Press: New York.
- Yavuz, M., Hakan (2012) “Ethical not Shari’a Islam: Islamic debates in Turkey”, *The Review of Faith and International Affairs*, Vol. 10(4), s.28-34.
- Yenigün, Cüneyt (2008) “Autochton turkish existence in the Balkans”, Conference Paper, International Balkan Congress, 8 april.
- Yılmaz, Şuhnaz (2012) “Turkey’s quest for NATO membership: The institutionalization of the Turkish-American alliance”, *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 12(4), s. 481-495.
- Yılmaz, Ömer (2014) *A constructivist analysis of Turkish foreign policy in 1980s and 2000s: The example of Turkey-U.S. relations*, Doktorsavhandling, Siegen universitet.
- Zürcher, Erik (2009) *Turkey: A modern state*. I.B. Tauris: New York.
- Öniş, Ziya (2011) “Multiple faces of the “new” Turkish foreign policy: Underlying dynamics and a critique”, *Insight Turkey*, Vol. 13(1), s. 47-65.
- Özkan, Behlül (2014) “Turkey, Davutoglu and the idea of Pan-Islamism”, *Survival*, Vol. 56(4), s. 119-140.
- Özkan, Behlül (2015) “Making Cyprus a national cause in Turkey’s foreign policy, 1948–1965”, *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 15(4), s. 541–562.
- Özpek, Burak-Bilgehan (2017) “Paradigm shift between Turkey and the Kurds: From clash of the titans to game of thrones”, *Middle East Critique*, Vol. 27(1), s. 43-60.
- Özpek, Burak-Bilgehan, Demirtag, Yelda (2014) “Turkish foreign policy after the Arab Spring: from agenda setter state to agenda-entreprenuer state”, *Israel Affairs*, Vol. 20(3), s. 328-346.

ISSN 1650-1942

www.foi.se